

Børn på krisecenter

En undersøgelse af børns hverdagsliv på et kvindekrisecenter

Roskilde Universitet, forår 2024

Specialeafhandling, SK15517

Annie Rilau (68579)

Julie Stolzenbach Jensen (74995)

Mathilde Elster Larsen (65339)

Socialpsykologi & Læring

Vejleder: Neel Gjørtler

Anslag: 229.572

Resumé

"All children have the right to a life without violence," reads an article from Kvindehjemmet, Denmark's largest women's crisis center (Kvindehjemmet, 2022). This statement highlights an important issue in society today; children growing up in violent households, which can lead to moving to a crisis center with their mother. This issue can have significant consequences for the child's future, as can the stay at the crisis center. Therefore, this thesis focuses on the children's daily lives at a crisis center, with their own voices in mind.

A three-day long field study, using observations and interviews with children at a Danish crisis center, allowed us to incorporate their perspectives on their everyday lives. The crisis center gave us the opportunity to be involved in all aspects of the children's daily lives. Hence, we adopted a phenomenological approach to this phenomenon, while including elements from hermeneutics, acknowledging that we cannot entirely bracket our preconceptions but can benefit from them. Therefore, the lived experiences of the children are at the forefront.

To support our empirical data, we use three sociocultural theorists, distancing ourselves from classical developmental psychology and incorporating the newer version of developmental psychology. This includes Willard W. Hartup's concepts of *horizontal and vertical relationships*, Etienne Wenger's *communities of practice*, and William A. Corsaro's *concept of peer cultures*. These complement each other, as we found that relationships at the crisis center were particularly important and from that an analysis has been conducted.

From this thesis, we concluded that relationships with other children at the crisis center, without doubt, are very important for the children's everyday life. The vertical relationships, with the mother and other adults, provided a sense of protection and support, while the horizontal relationships were a crucial part of their development. They form communities of practice across the children's group and develop peer cultures, where the relationships became somewhat deeper and from that their understanding of being at home away from home seemed less important. All these relationships are important for their social learning and their everyday life.

Indholdsfortegnelse

Forord	4
Indledning.....	5
Motivation og problemfelt	5
Problemformulering	7
Læsevejledning.....	7
Fænomenbeskrivelse	9
Afgrænsning	13
Litteratur review og state of art	14
Videnskabsteoretiske ståsted	18
Metode.....	20
Argumentation for børn som informanter	21
Vejen til empiri.....	22
Præsentation af krisecentret	23
Feltarbejde	23
Deltagende observation	24
Det improviserede interview	26
Vores feltarbejde.....	28
Etiske overvejelser	29
Kvalitetssikringen af vores data	32
Teori	34
Argumentation for valg af teori.....	34
Relationer	37
Praksisfællesskaber	39
Kammeratkulturer	41
Teoretiske refleksioner	44
Præsentation af medvirkende børn	45

Analyse.....	45
Første del – analyseprocessen	46
Anden del – analyseudfoldelsen.....	48
Hverdagen.....	48
En ny hverdag	48
Den første tid.....	51
Særlige dage.....	53
Opsamling på ‘Hverdagen’	56
De andre på krisecentret	57
Mange nye mennesker	57
De voksne.....	60
De andre børn.....	64
Konflikter	67
Opsamling på ‘De andre på krisecentret’	70
Midlertidigheden	71
At skabe midlertidige relationer.....	71
Hjemmet.....	73
At sige farvel.....	76
Opsamling på ‘Midlertidigheden’	79
Diskussion	79
Samfunds- og børneperspektivet.....	79
Er det muligt at tage hensyn til alle og skal man det?	81
Blinde vinkler og refleksioner over processen	83
Konklusion	85
Litteraturliste	88

Forord

Vi har det sidste halve år arbejdet som en enhed, og det er ligeledes sådan specialet er kommet til verden. Vi har siddet ved utallige borde, på stole og i sofaer. Vi har været til dans, yoga og pilates. Været på udflugt til Jylland for at indsamle empiri, været i sommerhus i slutspurten, spist god mad, badet og haft både virkelig udviklende og virkelig intetsigende samtaler. Og præcis dét karakteriserer, hvordan grupper arbejder bedst. Vi har hjulpet hinanden og støttet hinanden, når det hele føltes overvældende og livet uden for specialet kom i vejen, og ligeledes har vi været hinandens heppekor på afsluttende sætninger og kommasætning.

Der skal lyde en stor tak til dem, som har hjulpet os på vej med kontakter, snakke, gode idéer og udviklende møder. Til vores familier, venner og dem som ikke er her mere for hele tiden at have holdt vores gejst og motivation oppe, når det til tider føltes tungt - og for at grine med os over, hvor heldige vi er, at vi netop har et færdigskrevet speciale. Ligeledes også en stor tak til de krisecentre, der udviste interesse for vores speciale. Særligt tak til dét, der lod os komme så tæt på og til alle børnene, der så gerne ville fortælle, og som vores empiri tager udgangspunkt i. Det var en stor oplevelse – ikke bare fagligt, men også personligt for os alle tre, at få lov til at besøge feltet på denne måde og få en større forståelse for det kæmpe arbejde, der hver dag bliver lavet, og som der er så stort behov for. Til slut: tak til vores vejleder, Neel, for bekræftende ord, gode idéer og for at tale mange ting igennem med os og taget det én gang til for prins Knud, for at vi alle kunne føle os trygge.

Specialet er udviklet med vores fælles interesse og hjertesag for udsatte børn in mente og vi håber, det kan bidrage med nogle andre forståelsesmuligheder og understøtte vigtigheden i, fortsat at høre børn om deres meninger og holdninger, når det omhandler dem og deres liv. De er enormt seje og absurd kloge - det er vi kun blevet bekræftet i.

Rigtig god læselyst!

Annie, Julie og Mathilde

Indledning

Motivation og problemfelt

“Alle børn har ret til et liv uden vold”. Sådan lyder det i en artikel fra Kvindehjemmet, der er Danmarks største kvindekrisecenter (Kvindehjemmet, 2022). Artiklen fra 2022 beskriver, at der er et stort behov for et helhedsorienteret perspektiv, der vægter barnets egen stemme samt ser barnet som aktør i eget liv og ikke blot som medfølger til den voksne. Netop dette aspekt, hvor barnet er medfølger, finder vi vigtigt at dykke ned i, da der ifølge Danmarks Statistik var omtrent 3.000 kvinder, der opholdt sig på et krisecenter i 2022 og af dem havde 43% ét eller flere børn med. Dette svarer til omtrent 2.300 børn, der i en kortere eller længere periode opholdt sig på et krisecenter og hvor et ophold typisk varede mellem 31 og 119 dage (Danmarks Statistik, 2023). Der har, de senere år, været en stigning i antallet af kvinder og børn på krisecentre, til hvilket direktør i Landsorganisation for Kvindekrisecentre (LOKK), Laura Kirch Kirkegaard, udtaler:

“Der har været en stigning i antallet af voldsudsatte kvinder og deres ledsagende børn på krisecentre siden 2017. Jeg tror blandt andet det skyldes, at der er kommet et større fokus og mere opmærksomhed på partnervold i de seneste år, hvilket er positivt. Det tror jeg nemlig er medvirkende til, at flere voldsudsatte kvinder, søger hjælp og får specialiseret støtte til at bryde fri af volden i de trygge rammer på krisecentrene.” (LOKK, 2023).

Vold er tidligere blevet anset som værende noget, der ikke angik andre og var en privat sag, men i dag bliver det i højere grad anset som værende et socialt og samfundsmæssigt problem, som skal tages alvorligt. Det er dog stadig langt hen ad vejen et tabubelagt emne, som mange finder skamfuldt at sige højt, hvorfor det også stadig er en stor problematik (Digitaliserings og ligestillingsministeriet, 2023: 11).

På den politiske scene er *barnets stemme* et udtryk, der bliver flittigt brugt i samfundsdebatten, hvor der lige nu ses et øget fokus på børn og inddragelse af dem i sager, der vedrører dem. Det er også et stort fokus i FN's konvention om Barnets Rettigheder, populært kaldet Børnekonventionen. Det er derfor ikke et nyt fokus som sådan, men da flere og flere stemmer, med fokus på børn og unges trivsel, taler ind i, at vi som samfund står i en omsorgskrise, bliver der i højere grad kastet lys på området. Netop fordi det er så omtalt, ser vi for tiden flere politiske tiltag der har til formål at justere på lovgivningen. For eksempel blev der i 2021

vedtaget reformen kaldet *Børnene Først*, hvori det blandt andet fremgår at, der skal være en bedre og tidligere indsats for udsatte børn og familier, flere rettigheder til børnene gennem Barnets Lov og en bedre kvalitet og styrket retssikkerhed (Social- og Ældreministeriet, 2021: 1). Selve Barnets Lov trådte i kraft d. 1. januar 2024, og selvom lovgivningen nu er vedtaget, er det med blandet velkomst rundt omkring på landets krisecentre, da spørgsmålene om anvendelsen af loven i praksis er mange. Meningen med lovgivningen er at sætte et langt mere nutidigt og retteligt børnesyn ind i politisk regi. På den længere bane er det forhåbningen, at loven skal være med til at sikre udsatte børns rettigheder både lovmæssigt og i praksis, og at det altid skal være barnets perspektiv, der er i fokus og styrende i forhold til, hvilken udredning, der skal til (Social- og Ældreministeriet, 2021: 10). Set i forhold til børn på krisecenter har loven den betydning, at kommunerne nu har en direkte pligt til at se på, om barnet har brug for et nyt hjem, en støtte eller andre former for hjælp for at hverdagslivet fungerer, både mens barnet er på krisecentret, og når opholdet er færdigt (Social- og Ældreministeriet, 2021).

Vi har i specialegruppen set en fælles faglig interesse i at ville undersøge vilkårene og hverdagslivet hos børn og unge i krise. Dette førte til et tidligere semesterprojekt, hvor vi undersøgte brugernes oplevelser af børne- og ungekrisecentret, Joannahuset. Denne interesse udsprang af et fokus på børnene og de unges egne muligheder for at opsøge et krisecenter. Deraf opstod den større nysgerrighed og undren i, hvad der så sker med de 2.300 børn, der ikke selv vælger, men som derimod bliver taget med på krisecenter. Det finder vi særligt spændende at se ind i samtidig med, at vi mener, det er vigtigt at sætte fokus på. Der findes meget viden om, hvad vold og det at overvære vold gør ved børn, og hvordan det påvirker dem både fysisk og psykisk. Det kan for eksempel være fysiske symptomer som hovedpine, mavepine, problemer med at sove og i svære tilfælde symptomer på spiseforstyrrelse. Psykiske symptomer kan være tvangstanker, skyldfølelse, lav selvfølelse, vrede, tristhed og separationsangst. Et barn kan også have adfærdsmæssige reaktioner som udadreagerende eller indadreagerende adfærd (Mødrehjælpen, u.å.).

Samtidig viser en rapport udgivet af Dialog mod Vold, at et højt antal af voldsudøvere selv har oplevet vold i deres barndom, nærmere bestemt 74% af de adspurgte (Volsing, Schmidt & Kristensen, 2018: 15). Derudover viser rapporten en tendens til at der er 12% større sandsynlighed for, at man selv vil udøve vold som voksen, hvis man har overværet sin mor blive udsat for vold, fremfor hvis man har oplevet andre personer blive udsat for vold (Volsing

et al., 2018: 24). Dette understreger vigtigheden af fokuset på børn, der følger med på krisecenter. Ikke kun på grund af, at man gennem Børnekonventionen har vedtaget, at børn og unge har ret til en tryk og god barndom uden vold, men også fordi det er børn, der skal vokse op og være en del af samfundet. Vi ser derfor, at samfundet kan risikere at tabe nogle børn på jorden til psykiske og fysiske udfordringer som kan påvirke deres videre liv, hvis ikke der er fokus på dem, når de opholder sig på et krisecenter med deres mor.

Problemformulering

Helt konkret ønsker vi at se på hverdagslivet for børnene på krisecenter ud fra deres oplevelse, og hvilken betydning det umiddelbart har for dem, at deres hverdag indeholder aspektet: at bo på et krisecenter. Krisecentre kan være et lukket felt at begive sig i kast med, hvorfor den viden, der er på området, er meget varierende og som oftest ikke tager direkte udgangspunkt i børnenes levede liv, hvilket satte ekstra gang i vores faglige nysgerrighed for området. Vi ønsker derfor med vores speciale at skabe et fokus på børnenes perspektiv. Derfor er vi kommet frem til følgende problemformulering med dertilhørende problemstillinger:

På hvilken måde påvirkes børns hverdag af at være på et krisecenter med en forælder?

- Hvordan oplever børn deres hverdagsliv på et krisecenter?
- Hvilken betydning har hverdagslivet på et krisecenter for børns relationsdannelse til både børn og voksne?
- Hvilken betydning har det midlertidige aspekt for børnenes tid på et krisecenter?

Specialet bærer præg af en antagelse om, at børns hverdagsliv ikke får nok opmærksomhed, når det handler om den hverdag, de har på et krisecenter. Vores formål er derfor at bidrage med en række empirisk baserede analyser af børns hverdagsliv. Derved er ønsket med specialet at sætte fokus på børnene og deres stemmer.

Læsevejledning

Følgende afsnit vil fungere som en læsevejledning og derved give læseren et overblik over strukturen i specialet, samt give et kort indblik i de forskellige dele. I dette speciale har vi haft et ønske om at udfolde børns hverdagsliv på et krisecenter, og forstå den ud fra deres perspektiv. Dette har udmøntet sig i, at vi har taget inspiration fra den induktive metode. Det kommer til

udtryk ved, at vi er gået til fænomenet uden nogen særlige former for teoribegreber og forståelser. Derimod har vi ladet vores empiri komme først og set hvilke mønstre og særlige begreber, der træder frem heri. Disse mønstre og begreber, har været styrende for vores valg af teori, men for læsevenlighedens skyld har vi dog valgt at sætte teoriafsnittet før analysen. Specialets opbygningen er derfor følgende:

Videnskabsteori: Det første afsnit der mødes, efter den indledende sektion, er vores videnskabsteoretiske ståsted. Dette afsnit har til formål at forklare og give et indblik i den epistemologiske og ontologiske forståelse, som dette speciale tager udgangspunkt i, nemlig den fænomenologiske tilgang.

Metode: Efter det videnskabsteoretiske afsnit, vil vores metodiske overvejelser blive præsenteret. Dette speciale er empiridrevet, hvortil vigtigheden og argumentationen for placeringen ligger heri. Vi vil her redegøre for vores metodevalg, både vejen dertil og udførelsen. Det vil munde ud i vores etiske overvejelser, samt en kvalitetssikring af dataene.

Teori: I dette afsnit vil der først være en argumentation for vores teorivalg. Hvorefter vi vil komme ind på vores tre udvalgte teorier, der omhandler relationer, praksisfællesskaber og kammeratkulturer. Til sidst vil der være en refleksion over disse og hvad det har af indvirkning på brugen.

Analyse: Efter forklaringen af teorien følger vores analyse. Den er inddelt i første og anden del, hvor den første del indeholder vores analyseproces og en forklaring heraf. Den anden del indeholder analysen af vores empiri, hvorpå den ovenstående teori vil blive inddraget. Denne del er inddelt i tre dele, der alle munder ud i hver sin opsamling.

Diskussion: Diskussion vil indeholde elementer fra vores empiri og analyse. Denne diskussion vil være inddelt i tre dele: den samfundsmæssige kontekst vi befinder os i, hvem der skal tages hensyn til i arbejdet med børn på et krisecenter og vores refleksioner og blinde vinkler i forbindelse med vores arbejde.

Konklusion: Afslutningsvis vil vi konkludere på ovenstående analyse og diskussion. Denne har til formål at besvare vores problemformulering, samt vores tre problemstillinger.

Ønskes der at se nærmere på bilagene, vil disse være vedhæftet specialet. Hvortil strukturen over dem, er følgende:

Bilag 1: Dette bilag indeholder vores observationsnoter fra det krisecenter, vi havde fået adgang til. Vi var der i tre dage og de vil være opdelt herefter. Derudover vil der være to spalter, hvor den første er de umiddelbare observationer og den anden spalte vil vise vores mere analytiske tankestrømme.

Bilag 2: Her vil man kunne læse noterne fra interviewet med den 12-årige dreng. Dette blev ikke optaget, og er derved ikke en transskribering.

Bilag 3: Bilaget indeholder interviewet med den 12-årige pige. Dette interview blev optaget, og er derved en transskribering af hendes ord.

Bilag 4: I vores sidste bilag vil det være muligt at gå i dybden med det interview, vi afholdte med vores kontaktperson. Dette blev ligeledes optaget, og er ligeledes en transskribering af hendes egne ord.

Fænomenbeskrivelse

Det nedenstående afsnit indeholder en beskrivelse af fænomenet krisecenter, da vi mener, at det er vigtigt at forstå de omkringliggende facetter, for at bidrage til den fulde forståelse af området. Hertil har vi udvalgt de dele som vi mener er betydningsfulde, som for eksempel hvad et krisecenter egentlig er, den historiske og lovgivningsmæssige udvikling, samt hvilke tilbud, der findes for børn på dette område.

Hvad er et krisecenter?

Et krisecenter er et sted, der tilbyder et midlertidigt ophold til personer over 18 år, der har oplevet forskellige former for vold i hjemmet. I Danmark har vi både mande- og kvindekrisecentre, samt krisecentre, der har specialiseret sig indenfor enten misbrug, æresrelaterede problematikker eller den unge målgruppe. Specialet her tager udgangspunkt i et kvindekrisecenter, i og med at vores fokus er på børnenes hverdagsliv og de som oftest er med moren. Kvinder, der opholder sig på krisecentre, er en særlig sårbar og udsat målgruppe, da de af sikkerhedsmæssige årsager har taget beslutningen om at tage væk fra hjemmet. De kommer fra et hjem, der har været præget af voldelig adfærd. Det kan enten være psykisk, fysisk, materiel eller seksuel vold. Da det er kvinder over 18 år, er de som oftest flyttet sammen med partneren, der har udøvet volden og i mange tilfælde er det ikke en engangsforselse, men derimod har kvinden og eventuelt børn været i volden i mange år og deraf er både børn og

kvinde mærket af den (LOKK, 2015). Denne relation gør, at de ikke kan opholde sig i eget hjem, hvortil et krisecenter tilbyder husly.

For at blive indlogeret på et krisecenter, er der forskellige retningslinjer, der skal overholdes. Det er blandt andet, at kvinden skal befinde sig aktivt i voldsrelationen og have brug for hjælp, hun må ikke have et aktivt misbrug eller en alvorlig ubehandlet sindslidelse og derudover skal kvinden kunne opretholde en hverdag og passe på sine børn. Krisecentrets primære opgave er at give rådgivning, omsorg og ro til at få afklaret situationen og få talt om eventuelle muligheder for fremtiden (LOKK a, u.å.). Kvinden og barnet skal derfor være i stand til at arbejde med volden, da der oftest er krav om ugentlige samtaler med personalet på det givne krisecenter. I Danmark er der krisecentre i alle landets regioner, hvilket gør at der er mulighed for at være tæt på eller langt fra hjemmet, alt afhængig af, hvad der er bedst for kvinden og barnets situation. I 2024 er der 81 krisecentre fordelt i hele landet, hvilket er steget markant fra kun 47 i 2017 (Kronstrand, 2023).

Historisk udvikling og lovgivning på området

Det første krisecenter i Danmark blev opført af Grevinde Danner i 1873 (Danner, u.å.). Sidenhen er antallet af kvindekrisecentre vokset stødt, og i 1987 blev LOKK, Landsorganisationen af Kvindekrisecentre, oprettet. Denne er i dag en nonprofit medlems- og brancheorganisation og repræsenterer, på nuværende tidspunkt, 46 krisecentre nationalt (LOKK b, u.å.). Ligeledes er de også med til at sikre en særlig indsats for børn på krisecentre og de har udviklet en landsdækkende hotline kaldet Lev Uden Vold, der er et rådgivningstilbud.

Ligesom antallet af kvindekrisecentre er vokset stødt, har lovgivningen på området også ændret sig. Krisecentrene herhjemme arbejder ud fra Servicelovens paragraf 109, der omhandler:

“Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til kvinder, som har været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i relation til familie- eller samlivsforhold. Kvinderne kan være ledsaget af børn, og de modtager under opholdet omsorg og støtte.” (Danske Love, u.å.).

Under denne paragraf er der ligeledes en del om døgntakster og hvad det koster at have en kvinde på krisecenter. Det er altid den kommune, hvor kvinden sidst har haft registreret adresse, der står for betalingen af opholdet, men derudover opkræver kommunerne en døgntakst for

perioden de bor der. I denne er der en egenbetaling der, jævnfør 2024, er på 97,30 kr. pr. døgn (Lev Uden Vold, u.å.). Derudover medfølger der ingen ekstra penge, når der bliver medbragt børn, hvilket kan tale ind i et større ressourcespørgsmål for de enkelte krisecentre (LOKK c, u.å.).

Zoomer man ind på børnene har deres rettigheder, siden 1989, været at finde på FN's Konvention om Barnets Rettigheder, der trådte i kraft herhjemme i 1991 (Børnerådet, 2016: 41.). Særligt indenfor krisecenterområdet trådte der d. 1. juli 2008 en ny lov om psykologsamtaler til børn i kraft. Denne lov omhandler at alle børn, der kommer på krisecenter, skal tilbydes psykologsamtaler uanset alder. Tilbuddet er uanset opholdets varighed og tilbuddet iværksættes under selve opholdet eller umiddelbart i forlængelse af dette (Social-, Bolig- og Ældreministeriet, u.å.).

D. 1. januar 2024 trådte Barnets Lov i kraft, der som, tidligere nævnt, har et særligt fokus på børns ret til at blive hørt og inddraget i egen sag. Den er udsprunget af reformen Børnene Først, som blev vedtaget i 2021 ved bredt politisk flertal. Den indeholder, syv centrale aftaletekster: Bedre og tidligere indsats for udsatte børn og familier, Færre skift og mere stabilitet, Barnets Lov, Bedre kvalitet i anbringelserne, Bedre kvalitet i sagsbehandlingen og styrket retssikkerhed, Godt ind i voksenlivet og Fra aftale til virkelighed. Under delen 'Bedre kvalitet i sagsbehandlingen og styrket retssikkerhed' er der et punkt om børn på krisecenter, som vi vil bringe frem igen i vores diskussion. Den indrammer, at i det øjeblik et barn indskrives på krisecenter grundet vold i hjemmet, frafalder den anden forælders ret til samvær. Ligeledes er det nu et lovkrav, at kommunerne har pligt til at følge op på børn, der flytter hjem til samme miljø igen (Social- og Ældreministeriet, 2021: 18). I forlængelse af dette er der ligeledes en ny lovændring under opsejling, der forventes at træde i kraft pr 1. januar 2025. Denne omhandler at skolerne ikke har pligt til at informere begge forældre, når et barn indskrives på en ny skole, hvis det opholder sig på et krisecenter. Det er et ønske om at beskytte barnet, men ligeledes kunne tilbyde det skolegang under opholdet (LOKK, 2024).

Børneperspektiv

Børneperspektivet er ikke noget, der altid har eksisteret, men er derimod et forholdsvist nyt begreb. Det blev første gang defineret i slutningen af 1980'erne, hvorpå det kan tænkes, at det

kom i kølvandet på kvindebevægelsen og kønsfokusset. Børn var nemlig, ligesom kvinderne, usynliggjort i samfundet, hvorpå der begyndte at komme artikler, der havde fokus på kritik af kvindebevægelsen og spurgte ind til, hvor børnene var henne i samfundet (Warming, Kampmann & Rasmussen, 2017: 223). Samtidig med at dette børneperspektiv kom frem, blev der udviklet et nyt område indenfor forskning, nemlig børneforskning eller barndomsforskning, samt barndomssociologi. Dette område satte fokus på børnenes egne perspektiver, tanker og handlemuligheder. Det blev for alvor tydeligt i Norge for første gang med forskellige foredrag om børneperspektivet og et spørgsmål om hvor det blev af. Det begyndte også at påvirke forståelsen af børns position i samfundet og de betingelser som har betydning for dem i deres hverdag som for eksempel livet i institutionerne og de voksnes magt over børnene (Warming et al., 2017: 224). Det skabte en ny forståelse af børn som aktører i eget liv, hvilket tydeligt begyndte at kunne ses på den politiske scene blandt andet ved udformningen af børnekonventionen, som nævnt i det ovenstående afsnit.

I Danmark blev børneperspektiver først rigtig beskrevet i Børnerådets rapport, *Børneperspektivet*, og Jan Kampmanns bog, *Børn som informanter*, som beskriver det således: “Det er de voksne (forskere), der igennem refleksion skal forsøge at fremstille noget, de ikke selv er en del af, mens barnet er en del af det og midt i det, uden at det (nødvendigtvis) reflekteres af barnet” (Warming et al., 2017: 225). Det peger ind i den problematik, der har været omkring, at forskere skal fortælle barnets historie, hvor man som forsker skal forsøge at fortælle den så tæt på selve oplevelsen som muligt. Forskeren har nemlig mulighed for at påvirke andres forståelse af det beskrevne barn eller gruppe af børn, derfor er det vigtigt, at man fremstiller dem som værdi- og meningsfulde individer (Warming et al., 2017: 225). Metodisk kan der være tale om et børneperspektiv, men når det handler om selve indholdet, kan der argumenteres for at det er mere korrekt at tale om flere perspektiver, da børnenes livsverdener kan være meget forskellige. I forlængelse af dette kan repræsentationsproblematikken spille ind. Det er en problematik, der sætter streg under at, vi som forskere aldrig kan være sikre på at det er børnenes eget perspektiv vi får fat i – det er nemlig i sidste ende gennem vores tolkning, at forskningen bliver til. Vi bestræber os derfor i stedet for at komme så tæt på børnene og repræsenterer dem så godt som overhovedet muligt for på denne måde hele tiden at være åbne og nysgerrige for at revurdere, hvad vi egentlig tror deres hverdagsliv er (Warming et al., 2017: 225).

Der kan være tale om to forskellige perspektiver - børneperspektiv eller børns perspektiv, hvilket vi i denne opgave ikke skelner mellem, da det henvender sig til de mere psykologiske bidrag. Der er dog stadig en fortsat interesse og udvikling indenfor dette perspektiv. Overordnet er der tale om et perspektiv, der forsøger at indfange børnenes egne forståelser og tanker om deres egne liv ved at benytte sig af metoder, der giver børnene lov til at fortælle med deres egne ord. Det er således et perspektiv vi under hele udarbejdelsen af dette speciale jævnligt har diskuteret i forhold til den empiri vi har og benytter os af.

Hvilke tilbud findes der indenfor dette område til børn?

Følgende afsnit vil kortlægge nogle af de tilbud vi finder relevant at nævne netop for at få en forståelse af, hvad der i forvejen er. Et af de tilbud der er på området, er Børns Vilkårs Børnetelefonen. Det er en telefonlinje, hvor alle børn med spørgsmål eller udfordringer kan få vejledning, rådgivning eller blot en at tale med. Det er altså et tilbud for alle børn og ikke kun et tilbud til børn på krisecentre. Hvis vi skal indkredse det nærmere til børn på krisecentre, så er der stor forskel på, hvad de enkelte krisecentre kan tilbyde de børn, der følger med. Det er et ressourcespørgsmål og handler i høj grad om, hvilke muligheder de individuelle krisecentre har til rådighed. Det er lige fra en enkelt hylde i stuen med et par spil til hele værelser indrettet kun af hensyn til børn og deres ønsker. Flere krisecentre har også store børneteams, hvor fokus kun er på de medfølgende børn. Dette ses for eksempel ved Danmarks største kvindekrisecentre, Kvindehemmet, der har Børnetræet som et strategisk fokus (Kvindehemmet, u.å.). Fokuset på børnene hænger ofte sammen med, hvor mange ressourcer der er, derfor er der på flere krisecentre hentet ekstra kræfter ind i form af frivillige organisationer. Herunder er der for eksempel Ungdommens Røde Kors og Red Barnet Ungdom, der begge laver frivillige aktiviteter for børnene for at give dem et frirum fra deres eksisterende hverdag, hvor de får plads til at være børn gennem hyggelige oplevelser i fællesskab.

Afgrænsning

I løbet af vores specialeproces har vi lavet nogle fravalg, for at blive så præcise som muligt i vores analyse om børns hverdagsliv på krisecentre. Vores valg om kvindekrisecentre sat overfor mandekrisecentre, valgte vi ud fra en tese om, hvor der ville være flest børn. Eftersom de oftest følger med moren og der dermed var størst sandsynlighed for at nærme os flest børn der, var det der, vores valg faldt. Ligeledes er der heller ikke et lige så stort antal mandekrisecentre som der er kvindekrisecentre og derfor var muligheden for indgang størst der. Set i forhold til

børnenes alder lod vi os meget diktere af, hvilken alder det givne krisecenter vi fik adgang til, havde boende på nuværende tidspunkt. Dog med den specificering at vi gerne så, de var fra 3 år og op, så vi havde en reel mulighed for at interviewe eller snakke med dem på en lidt anden måde end man kan med yngre børn. I forlængelse af dette bliver der heller ikke taget højde for kønsaspektet, da vi som udgangspunkt ikke fandt det relevant for at kunne besvare vores problemstilling.

Vi har også set os nødsaget til at begrænse os i forhold til de mange synspunkter, der er at tage ved et emne som dette. Her taler vi blandt andet om den politiske side, kommunerne, mødrenes synspunkt, de ansatte og det frivillige aspekt. Vi har her valgt børnenes syn på deres hverdagsliv, set ud fra hvad de gerne har ville dele og fandt vigtigt, at vi vidste ud fra deres egne oplevelser.

Vi var igennem processen været i kontakt med flere forskellige krisecentre og derfor været nødt til løbende at lave afgrænsninger, afhængig af, hvad der passede ind hos dem og hvad der i det hele taget kunne lade sig gøre. Derfor endte vi også med et krisecenter i Jylland, da det var dem, der ville give os lov til at komme helt tæt på. Vi har ikke afgrænset efter minoritetsgrupper eller socioøkonomiske baggrunde, da vi kun kender børnene og kvinderne fra krisecentrene og ikke har noget kendskab til deres hverdagsliv i egen bolig og uden for krisecentrets vægge.

Derudover omtaler vi kort vold som værende den bærende årsag til, hvorfor kvinder søger tilflugt på krisecentre og den er her kategoriseret som både fysisk, psykisk, materiel, økonomisk, seksuel, digital, æresrelateret eller flere af disse på samme tid (LOKK a, u.å.). Dog tager vi ikke yderligere udgangspunkt i denne, eller de oplevelser børnene har haft med dette inden deres ankomst, da det hører til et helt andet speciale at udfolde. Vores kig ind på deres hverdagsliv afgrænser sig ene og alene til tiden, de befinder sig på krisecentret og den hverdag de følger derpå uden at gå yderligere ind i traumer.

Litteratur review og state of art

Børn og unge er altid et punkt, der kan skabe debat, da det hele tiden er i udvikling ligesom det samfund vi befinder os i. I dette afsnit vil vi give et indblik i vores litteratursøgning og hvad vi finder relevant for vores felt. Vi har fundet ud af at krisecentre og børn på krisecentre er et

område, der har meget forskning bag sig, hvorfor det synes endnu vigtigere at fremlægge, hvad vi bygger videre på. Det har været tydeligt gennem vores systematiske søgestrategi, hvor vi blandt andet har søgt efter viden i diverse nyhedsbureauer, biblioteks- og forskningsdatabaser, krisecentrenes egne hjemmesider og forskning, samt organisationer, der er målrettet krisecenterområdet, som blandt andet LOKK og Lev Uden Vold.

Dertil har vi benyttet os af forskellige søgestrengene, der har ført os til diverse relevante og ikke-relevante dokumenter. Søgestrengene har bestået af relevante ord og boolske operatoren, frasesøgning og trunkering for at indsnævre vores søgning til at være så præcis som muligt. Derudover bestod begyndelsen af denne søgeproces af mere generelle og overordnede søgestrengene, for at vi kunne danne os et overblik over feltet. Disse søgestrengene var som følgende: hverdagslivet på krisecent*, krisecent* AND børn, børns hverdagsliv på krisecent*, voldsudøver har oplevet vold, børn på krisecent*, børn på krisecent* AND statistik, det nye børnesyn OR børneperspektiv og lov om psykologhjælp. Efter vores empiriindsamling begyndte vi at indsnævre søgningen med søgestrengene, som indeholdt begreber, der stod særligt ud, hvilket gav følgende søgninger: børns relationer til jævnaldrende, børn AND sociale relationer. Disse søgninger har været medvirkende til at finde frem til vores teoretiske ståsted og vigtigheden i netop dette. Vi har både søgt på dansk og engelsk, hvilket har givet os et indblik i, hvad der er at finde om børns hverdagsliv på et krisecenter uden for Danmark. Vi har afgrænset vores forskningsoverblik til de skandinaviske forskningsartikler, da det er lande og kulturer, der minder om hinanden og der derfor er mulighed for at få inspiration herfra. Denne informationssøgning har netop vækket en interesse for børnenes hverdag på et krisecenter, set ud fra deres eget perspektiv.

Ud fra nyhedsartiklerne har vi fået et indblik i, hvad der rør sig i samfundet lige nu, hvilke problematikker der er fokus på, samt hvordan dette bliver beskrevet. Et af de største områder lige nu, er Barnets Lov, da den lige er blevet implementeret i januar 2024. Derudover er vi også blevet bevidste om, at børn har fået krav på psykologtimer, når de er på et krisecenter, samt en ny aftale om, at børn skal sikres skolegang, mens de bor på et krisecenter. Derudover har vi i de forskellige forskningsdatabaser, kunne finde frem til relevant forskning på dette område. Det har blandt andet ført os til Sofie Henze-Pedersen, der har udgivet adskillige nyere rapporter om krisecentre for eksempel om børns komplekse følelser på et krisecenter, familierelationerne efter den ene part er flyttet på krisecentret og livet efter krisecentret. En anden undersøgelse, der ligeledes har været interessant for dette felt, er den der hedder *5230 børn på krisecenter: en*

deskriptiv undersøgelse, der blev udgivet i 2002. Den er skrevet af Hanne Lilholt Behrens og er lavet i samarbejde med Formidlingscentret for Socialt Arbejde. Den har været med til at give os en overordnet og statistisk forståelse af feltet 'børn på krisecenter' og været god til at sætte en ramme om feltet.

En noget anderledes vinkel kan læses i rapporten, der hedder *Karakteristik af voldsudøvere i behandling – barndommens skygger rækker ind i voksenlivet*. Dette er en rapport fra 2018, der er udgivet af Dialog Mod Vold. Her kan man læse sig ind i voldsudøvernes profiler og baggrunden for, hvorfor de udøver vold, hvor der i rapporten står at det er 74% af voldsudøverne, der selv har oplevet vold i deres barndom. Dertil konkluderer de at hvis barnet har oplevet vold mod moren, er der større chance for at barnet selv bliver voldsudøver i dets voksenliv. Dette er interessant at have in mente, da vores forskningsfelt er børn, der netop har oplevet at deres mor er blevet udsat for vold.

I foråret 2023, er der blevet lavet en specialeafhandling fra AAU ved navn *Medfølgende børn på krisecentre – en undersøgelse af medarbejderes arbejde med børn på krisecentre i Danmark*. Denne afhandling har også været med til at give et indblik i feltet, da den også har et fokus på børnene, men undersøger hvordan det børnefaglige personale arbejder med børnene og hvilke problematikker de ser. Det er dog en afhandling, der har meget fokus på lovgivningen og det strukturelle omkring krisecenterfeltet som for eksempel efterværn og det kommunale aspekt. Derudover har Syddansk Universitet udarbejdet en rapport i 2015, der hedder *Når Livet Slår Fra Sig*, som er en eksplorativ undersøgelse af børn på krisecentre i Odense. Hvortil de har fået deres empiri gennem terapitimer, hvilket indikerer at de ikke har hverdagsrummet med. Derudover har de et stort fokus på voldsfagligheden på krisecentrene, børnenes trivsel og hvordan volden påvirker børn. Det har givet os en vigtig forståelse for voldens mange facetter og betydninger. En bog, der ligeledes har meget fokus på vold, er bogen *Vold i familien – viden for fagfolk*. Det er en antologi, der er udgivet i 2020. Den er delt op i forskellige temaer blandt andet faglig viden om vold, voldsformerne, arbejdet med vold og voldsudsatte samt børns erfaringer med vold i familien. Temaet om børns erfaringer med vold i familien handler om børnenes følelser for far og mor, hvordan de oplever volden og hvordan de kommer ud af det igen. Sofie Henze-Pedersen er ligeledes med i dette kapitel og har fokus på børns følelser på krisecentret - også med et børneperspektiv, hvor hun har lavet et feltarbejde og snakket med børnene.

En af de forskningsartikler, som har nogle af de samme facetter som denne afhandling, er en norsk undersøgelse om børn på krisecentre. Den hedder *Barns erfaringer fra livet på krisesenter. En landsomfattende studie om flukten, oppholdet og forestillinger om fremtiden*. Den er udgivet i 2009 og handler om den første tid på et krisecenter, relationen til mor og far, selve livet på krisecentret og alt det dét indebærer som for eksempel relationen til de andre børn og hverdagslivsaktiviteter. En anden skandinavisk forskning, som bevæger sig indenfor samme felt, er en svensk forskningsartikel om morens narrativer om deres børns oplevelser. Den hedder *Young Children's Lives at Domestic Violence Shelter: Mothers' Perspective on Their Children's Experiences* og er udgivet i 2023. I denne undersøgelse finder de frem til at sikkerheds-perspektivet for mødrene er særligt vigtigt, samt at det skal være børnevenligt og der skal være nogle aktiviteter for børnene.

Derudover har vi været meget inspireret af Mødrehjælpens, Danners, LOKKs og Lev Uden Volds mange forskningsartikler og andre informationer. Mødrehjælpen har været med til at give et indblik i, hvordan et barn reagerer på at der er vold i hjemmet og derfor også give os endnu en forståelse for, hvorfor dette emne er vigtigt at have fokus på. Derudover har LOKK, Danner og Lev Uden Vold, blandt andet været med til at forme vores fænomenbeskrivelse. En anden vigtig vinkel fra vores litteratursøgning er den politisk baseret forskning fra de forskellige ministerier. Her har vi blandt andet benyttet os af information fra Social-, Bolig- og Ældreministeriet, der har givet os et indblik i den lovmæssige vinkel, der er relevant for dette felt, nemlig information om servicelovens afsnit, der er relevant for personer der har været udsat for vold i en nær relation.

I denne litteratursøgning og -gennemgang er vi blevet opmærksomme på, at det er et felt, som har mange forskellige indgangsvinkler. For eksempel er der meget forskning om kvinder på krisecenter, hvordan de oplever at have været i en voldelig relation, samt hvad volden har gjort. Dertil har der ligeledes været noget om de medfølgende børn, men vi mener at have fundet et forskningsfelt, hvor der mangler mere forskning på området, særligt med fokus på børnenes egne stemmer, deres hverdagslivsaktiviteter og -problematikker. Dette speciale vil derfor tillægge sig et stort vidensområde af forskning, men udvide synspunktet ved at bidrage med et børneperspektiv ud fra konkrete børns oplevelser af eget hverdagsliv på et dansk krisecenter.

Videnskabsteoretiske ståsted

Vi har undersøgt børns hverdagsliv og oplevelser ud fra deres perspektiv, hvilket betyder at vi er gået fænomenologisk til værks. Det gør det, da vi har været ude og opleve en del af børnenes hverdagsliv på krisecenter ved at se en brøkdel af deres levede liv.

Fænomenologien er grundlagt af Edmund Husserl i begyndelsen af 1900-tallet. Som alternativ til videnskaben var hans tanke at udvikle en filosofi, der ikke reducerede subjektet eller den store kompleksitet i det psykiske liv til noget, der kunne ses fra et objektivt syn (Tanggaard, 2017: 82). Husserls tanker gjorde stort indtryk på datidens forskere, da det gav en mulighed for at se på mennesker som værende aktive væsner, der selv var med til at skabe og udvikle sin egen verden ud fra de sanseindtryk, og deraf den sandhed, som den enkelte havde (Tanggaard, 2017: 82). Vores udgangspunkt ved at tage ud og besøge et krisecenter har netop været at se på, hvilke indtryk de gengav og fortalte og hvad deres egen sandhed var, i stedet for at høre den fra professionelle eller voksnes udgangspunkt. Dette resonerede ligeledes med fænomenologien, da Husserl mente at verden er subjektiv og kun kan forstås ud fra en subjektiv sandhed, da den forstås ud fra de aktører, der lever den (Husserl, 1997: 121).

En af de vigtigste dele af fænomenologien er, at den lægger særligt vægt på, at den menneskelige bevidsthed altid er intentionel og den vil således altid være rettet mod noget bestemt og noget andet end sig selv. "Når vi tænker, tænker vi ikke nødvendigvis på *noget*, og når vi sanser, er der et bestemt *noget*, der sanses" (Tanggaard, 2017: 83), og i forlængelse af dette skal intentionalitetstesen i langt højere grad kigges på som den subjektive del af livet. Det er ligeledes hvorfor det er interessant for os at få indblik i børnenes hverdagsliv på krisecentre gennem deres subjektive oplevelse af denne, da Husserl gør klart at ". . . sansningen er kun min, det sansende subjekts oplevelse." (Husserl, 1997: 90), hvilket forudsætter at man kun kan forstå fænomenet gennem den enkelte subjektive oplevelse af dette.

Fænomenologi er ligeledes læren om det, der træder frem, men for netop at undersøge det, der træder frem, må man spørge og lytte aktivt. Dette forudsætter, at man laver en fænomenologisk reduktion, hvor man sætter sine egne forforståelser i parentes for en stund, hvilket kaldes en epoché (Husserl, 1997). I vores arbejde med fænomenet har vi derfor forsøgt at sætte vores forforståelser til side for en tid. Vi har i gruppen talt om vores forforståelser, så vi var bevidste

om, hvad de indebar inden vi gik ind i feltet, og forsøgte herefter at møde fænomenet, så vidt det var muligt, med åbne og nysgerrige øjne. Via observation har vi kunne kigge og lytte aktivt på fænomenet for efterfølgende at kunne se på, hvad der er trådt frem som værende noget særligt i vores bearbejdelse af empirien.

Husserl argumenterer for, at der skal arbejdes fordomsfrit i forskningen ved at sætte forforståelserne i parentes, men senere fænomenologer arbejder derimod ud fra Martin Heideggers hermeneutiske fænomenologi som afdæmper forståelsen af parentesen. Heidegger var Husserls assistent og en tysk filosof, samt særligt inspireret af Hans-Georg Gadamer's hermeneutiske filosofi. Dette betyder, at ifølge Heidegger skal mennesket opfattes som et væren i verden og forskere kan derfor ikke være fuldstændig neutrale i deres forskningsproces (Juul, 2012: 72) da:

“Vi kan aldrig fuldkommen træde ud af den verden, vi selv tilhører, og opnå en autentisk forståelse . . . Ikke desto mindre kan vi anstrenge os for at lytte godt efter og spørge på en måde, der ikke lukker af for nye opdagelser . . ., som vi ønsker at lære af” (Juul, 2012: 75).

Vi valgte en tilgang til dette fænomen, der indebar observation og kommunikation med de mennesker, det berørte og havde en åben tilgang til børnenes oplevelsesverden. Vi har derfor ikke forsøgt at tilsidesætte vores forforståelser fuldstændig, men derimod også udnyttet dem til at udfolde fænomenet, som den hermeneutiske forståelse påpeger. Det påpeges ligeledes at: “Når formålet er at lære af det, der viser sig, når man går til sagen selv, bliver fremmede menneskers livsverdensnære erfaringer vigtigere end forskerens perspektiver og interesser.” (Juul, 2012: 76). Dette er begrundelsen for at bibeholde det fænomenologiske perspektiv og have fokus på det fremmede menneskes livsverden og blot inddrage et hermeneutisk blik på vores fordomme og forforståelser.

Hos Husserl kom begrebet *Livsverden* også frem, hvilket skal ses som en betingelse for ens andre erfaringer og som den før-videnskabelige erfaringsverden. Det er den konkrete virkelighed, som vi kan se, erfare og som vi hver dag tager udgangspunkt i, når der skal træffes beslutninger, handles eller kommunikeres. Her er det vigtigt, at man ser på den virkelige verden for at kunne beskrive fænomener uden, at de er manipuleret eller fremtvunget (Tanggaard, 2017: 83). Fænomenologien tilskriver sig desuden, at der ved at beskrive strukturerne i

livsverdenen ikke bliver skabt eller udviklet decideret ny viden, men i stedet for bliver de meninger, betydninger og implicitte forståelser, der ligger i vores hverdagsliv gjort synlige. Hvilket tydeliggør det interessante i at ville kigge på børnenes livsverden, tage udgangspunkt i den virkelige verden som de ser den og ikke som vi ser den udefra. Perspektivet bliver her at tage nogle af alle de sandheder og oplevelser, der ligger hos børnene, frem og fortælle dem i lyset af deres livsverden. For at kunne udfolde dette yderligere har vi, i den første del af vores analyse, gjort brug af Amedeo Giorgis fænomenologiske metoderegler.

Eftersom vi har valgt at inddrage begrebet *hverdagsliv* i vores problemformulering og derved have dette som fokus i vores forskning, vil vi her komme med vores forståelse af begrebet. Begrebet skal forstås ud fra den fænomenologiske tankegang og rummer derfor både de selvfølgeligelige fænomener, vaner og rutiner, men også det mere exceptionelle. Det kan derfor gøre hverdagslivet besværligt at afgrænse og bruge i en analytisk sammenhæng (Juul, 2012: 95). På trods af dette, så er det stadig et relevant begreb at inddrage da: “Det der kan defineres, er dels hverdagslivets betingelser, dels de måder folk håndterer betingelserne på.” (Juul, 2012: 95). Hvortil der blandt andet er tale om de aktiviteter og relationer, der er relevante for det givne hverdagsliv. Det er ligeledes i en konstant forandring, hvortil rutinerne og vanerne kan være de samme, men der vil være ændringer i måden, vi håndterer hverdagslivet på og dets betingelser (Juul, 2012: 96). Rutinerne gør hverdagslivet mere struktureret og derved overskueligt at være i. Vi har valgt at arbejde med en hverdagslivsanalyse, hvorpå vi derfor har måtte inddrage alle aspekter af livet på et krisecenter og forholdt os åbent til dette. Dette vil vi uddybe i nedenstående afsnit om vores metodiske tilgang. I forlængelse af vores videnskabsteoretiske ståsted har vi selvfølgelig også tænkt vores valgte teoretikers videnskabsteoretiske tanker ind over. Dem vil vi komme nærmere ind på i vores teori-afsnit.

Metode

Vores metodologiske tanker startede med et ønske om at kunne få adgang og lov til at observere børnenes hverdag på et krisecenter. Vi har søgt at arbejde induktivt, da vi har været ude og hente virkeligheden ind og deraf har vi arbejdet praksisorienteret. Derfra var ønsket at få mulighed for samtaler med børn, så vi kunne få deres egne ord og hvad de lægger vægt på i deres hverdagsliv. Vores empiri har derfor beroet sig på, at vi som forskere har benyttet os af forskellige fremgangsmåder til vores empiriindsamling. De forskellige fremgangsmåder har

både været et ønske om at kunne få børnene i tale på den måde, der gav mening for dem, og det har også været præget af etiske overvejelser fra vores side af. De etiske overvejelser startede allerede fra kontakten til feltet og var, og er stadig, en stor del af vores empiri. Det handlede blandt andet om, hvad man kunne tillade sig og hvad vi ville få lov til, samt tanker som hvad det vil have af indflydelse på børnene og mødrene. Dette vil blive uddybet senere i afsnittet. Der er få studier, der arbejder med børnenes aspekt på samme måde, som vi har valgt at inkludere dem i dette, og derfor skal specialet ses som værende en vigtig tilføjelse til en, i forvejen, stor diskussion om barnets rettigheder.

Argumentation for børn som informanter

I og med at forskning i børn og barndom har udviklet sig til et selvstændigt forskningsfelt, er det også blevet mere naturligt at gøre brug af børn som informanter (Rasmussen, Warming & Kampmann, 2017: 7). Der er overordnet set mindst tre typer af begrundelser for, hvorfor man skal interviewe børn. Den første begrundelse har udgangspunkt i børns rettigheder, den anden i etik og den sidste handler om den forståelse og indsigt, som bliver skabt i samtalen og interaktionen mellem barn og forsker (Rasmussen et al, 2017: 8). Begrundelsen om børnerettigheder tager udgangspunkt i artikel 12 i FN's børnekonvention. Ifølge artiklen har alle børn ret til at udtrykke sine synspunkter, og med hensyn til barnets modenhed og alder skal disse synspunkter have indflydelse. Dette viser relevansen af forskning med børn og børneinterviews, da de kan være med til at sikre børns ret til at blive hørt, blandt andet ved at man sætter fokus på dette, og at man videreformidler børnenes synspunkter til offentligheden (Rasmussen et al, 2017: 8). Den etiske begrundelse ligger i at barnet har ret til at blive mødt med interesse og anerkendelse for barnet som person. Det betyder, at man viser en interesse i barnets perspektiver og intentioner, og ser barnet som et selvstændigt individ (Rasmussen et al, 2017: 9). Den sidste begrundelse handler om at få en social og kulturel indsigt og gennem social interaktion og samskabelse få en forståelse og viden om børns verden. Igennem børneinterviews sker der en social samskabelse, hvor viden bliver skabt i samarbejde med børnene. Viden er ikke noget, der bare er klar til at blive samlet op, da hvem vi vælger at interviewe, har stor indflydelse på, hvad vi får af viden. Børneinterviews giver os derved noget andet, end hvis vi kun havde interviewet de voksne omkring dem. Til sidst er børneinterviewet med til at sende et signal om, at børn har vigtig og relevant viden, som vi kan få fra dem, hvis vi er interesseret i den (Rasmussen et al, 2017: 9-11).

Vejen til empiri

Vejen til vores empiri har været fyldt med frustrationer og blindgyder, men ligeledes også været fyldt med håb, motivation og gode tilbagemeldinger. Vi fandt nemlig ud af at flere indenfor feltet fandt vores nysgerrighed og emne interessant, hvilket kun understøttede vores egen motivation. Til at starte med var vi meget i tvivl om det overhovedet ville lykkes os, at indsamle empiri på et krisecenter, da vi oplevede at krisecentrene og deres personale var meget beskyttende overfor deres beboere. Derfor ville vi gå ind i det med de rette ord og vendinger for at muligheden for en åben dør ville være der. Feltet er meget følsomt og det er børn, der kan være i sikkerhedsmæssig fare som vi har med at gøre. Derfor var vi meget opmærksomme og undersøgende på feltet som helhed, så vi ville have en bedre forståelse af, hvad det var vi skrev os ind i, inden vi begav os ud i det.

Vi har forsøgt at række direkte ud til krisecentrene, men fik ingen respons derfra, hvilket understøttede vores første tanke om, at det er et svært felt at få adgang til uden hjælp. Det fik os dog ikke til at opgive muligheden, men derimod til at se på andre veje ind. Af samme grund tog vi kontakt til eget netværk, hvor det lykkedes, og vi fik muligheden for kontakt med tre krisecentre, som alle vendte tilbage og var meget positive over for vores emne. Der var dog to af stederne, som afslog observationsmetoden og interviews med børnene, men foreslog at vi kunne få lov til at tale med deres børneteam i stedet for. Det efterlod ét krisecenter, som ikke afslog muligheden med det samme, og vi havde derfor et indledende møde med dem, hvor de udtrykte en tydelig optimisme, og at de var meget åbne for vores metodetilgang. Af samme årsag har vi også været meget åbne overfor, hvad krisecentret selv mente de kunne bidrage til med deres ressourcer, inden vi lagde os fast på, hvad vi konkret gerne ville kigge på. Det har vi gjort for ikke at skræmme nogle væk i processen, men have en åben dialog omkring, hvad de så af muligheder for deltagelse, samt hvor mange børn de havde boende, og hvad de mente, deres børnesammensætning kunne rumme. Ligeledes har vi under feltarbejdet været meget opmærksomme på os selv, hvilket aftryk vi efterlod, og hvordan vi fremstod over for både personale, kvinder og børn. Det var blandt andet en af grundene til, at vi valgte deltagende observation, men ligeledes hvorfor vi også valgte at skulle have samtykke fra børnene, lige så vel som vi skulle have samtykke fra deres mor. Det har vi valgt, da vi har fokus på børnenes stemmer og deres ret til at være aktør i eget liv, og derfor mener vi, at det også er vigtigt at have børnenes egen underskrift på, at de gerne ville være med. Samtykkeerklæringerne bliver opbevaret på krisecentret af hensyn til personsikkerhed.

Præsentation af krisecentret

Vi besøgte et kvindekrisecenter i Jylland i tre dage fra d. 6.-8. marts 2024, hvor vi sammenlagt var der i 21 timer. Krisecentret er anonymiseret gennem aftale med dem for deres beboers sikkerhed. Krisecentret vil derfor efterfølgende blot blive omtalt som 'krisecentret'. De havde på tidspunktet for feltarbejdet kvinder indskrevet med 18 børn i alt i alderen 0-15 år. Derudover var der også kvinder uden børn på krisecentret. På krisecentret var der tilknyttet en alsidig personalegruppe, hvor to af dem er børnepædagogisk personale og er børnenes fortalere. Vi havde særligt kontakt til én af dem, der ligeledes var vores kontaktperson ind til stedet. Krisecentret var placeret i en smuk bygning og udadtil viste det ikke nogen særlige tegn på at det var et krisecenter. Der var dog videoovervågning på forsiden og bagsiden af bygningen, så personalet kunne følge med i, hvem der ankom til krisecentret, hvorfor man også blev mødt af en dørtelefon med video. Indenfor bar indretningen præg af, at det både skulle være et hjem med plads til privatliv og fællesskab og være en arbejdsplads for personalet. Kvinderne og børnene boede, alt efter behovet og hvad der var til rådighed, i enten lejlighed eller på værelser. Vi havde på krisecentret muligheden for at deltage i børnesamlinger, børnesamtaler og det generelle hverdagsliv set ud fra forskellige tidspunkter fra morgen til aften, hvor vi opholdt os med børnene og andre vi mødte på gangene eller i de forskellige rum. Ligeledes var vi også til stede, da der skete nogle særlige begivenheder såsom en fraflytning og Kvindernes Internationale Kampdag d. 8. marts, som krisecentret selvfølgelig markerede.

Feltarbejde

I vores speciale tager vi udgangspunkt i forskellige metoder for bedst muligt at få indblik i børns hverdagsliv på et krisecenter. Vi er derfor eksplorative i vores tilgang, og den bliver lavet på metoder, der er kvalitativt forankret med overordnet fokus på subjektive fortællinger fra henholdsvis børn og personale på et krisecenter. Af samme grund har vi valgt at bygge vores speciale op på feltarbejde. Feltarbejde kan være meget forskelligt både i forhold til, hvad det er der kigges på, brugen af metoder undervejs og feltarbejdets længde, men overordnet set benyttes der altid flere forskellige måder at indsamle empiri på i form af observation, interviews, dokumenter og egne noter (Mørck, 2019: 180). Vores speciales empiri er kortlagt ud fra et relativt kort og intenst forløb og vi har derigennem kunne indhente en relativ stor og varieret mængde data, der har kunne danne grundlag for vores videre arbejde. Målet med feltarbejde er, at man har mulighed for at fordybe sig i deltagernes verden (Mørck, 2019: 178).

Datagenereringsmetoden og datamaterialet i feltarbejde kan opdeles i fire overordnet typer (Mørck, 2019:180):

1. Observation i felten eventuel deltagerobservation med iagttagelser som feltnoter.
2. Uformelle og ustrukturerede samtaler under deltagerobservationen og formelle og strukturerede interviews.
3. Informationer fra og om felten indhentet fra forskellige steder.
4. Noter med feltarbejdernes egne erfaringer.

Derved skriver vores metodiske tilgang til specialet sig ind i de overordnede typer, da det bygger på deltagerobservation af hverdagen for børnene på krisecentret, børneinterviews og et enkelt interview med pædagogisk personale derfra. Fra vores observation har vi nedskrevet feltnoter med, hvad vi så og også om vores uformelle og ustrukturerede samtaler, vi havde under deltagerobservationerne. I disse noter er der også noteret, hvad vores egne tanker sideløbende har været. Under forberedelsen til vores feltarbejde søgte vi informationer om feltet flere steder og talte også med kontaktpersonen på et onlinemøde før vi kom på besøg. Dette gjorde vi for at få et indblik i, hvad det var vi gik ind til. Derudover udarbejdede vi et udkast til en interviewguide for at indsnævre vores interessefelt i forhold til mulige interviews, men særligt også for at indsnævre vores interessefelt under observationen og i vores observationsnoter. I vores interviewguide har vi blandt andet spørgsmål omhandlende deres dagligdag på krisecentret, fritid og hobbyer, hvem de bruger mest tid med og relationen til de andre på krisecentret. Herunder både børn, mødre og personale.

I feltarbejde generelt og i vores empiri til vores speciale indgår observation som en stor del, derfor vil vi gå i dybden med denne metode. Observationsmetoden kan tilgås på mange forskellige måder, hvorpå vi har valgt den deltagende tilgang, som vil blive udfoldet i det følgende.

Deltagende observation

I specialet har vi, som nævnt, haft en deltagende tilgang til vores empiriindhentning. Det har været et tilvalg, da man i den deltagende observation er til stede i menneskets hverdagsliv både i forhold til “det lokale, partikulære, situerede og sociale.” (Szulevicz, 2020: 102). Eftersom man er en deltagende part, er der også stor sandsynlighed for at danne en relation til de medvirkende. Hertil inddeler Søren Kristiansen og Hanne Kathrine Krogstrup observatørrollen

i fire forskellige kategorier, der handler om i hvor stor grad man er deltagende eller observerende. Vores arbejde lægger sig meget op ad den ene kategori, der hedder: deltageren som observatør (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 101). I denne rolle, bevæger man sig nemlig rundt i feltet og danner relationer til de personer, som man mener kan give en særlig viden om forskningsfeltet, ligeledes er formålet med tilstedeværelsen ikke hemmelighedsfuld og derved er forskningsarbejdet transparent for de medvirkende (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 105-109).

Tilstedeværelsen i menneskets hverdagsliv og relationsdannelsen giver mulighed for at åbne feltet op, og derved kan vi som forskere opnå en særlig insiderviden om feltet, hvilket har været tydeligt i vores feltarbejde. Vores relationer blev primært til børnene og det personale, der var tæt på børnene, men selvom vores relationer var givende, mener Kristiansen og Krogstrup også at det er vigtigt at bibeholde et element fra den fremmede. Et deltagende observationsstudie kan nemlig være dilemmafyldt, da forskeren både skal kunne agere som observatør, men også være deltagende i feltet (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 72). Det handler derfor om at finde balancen mellem den observerende og deltagende del, altså nærheden og distancen til feltet.

Vores typologi for dette observationsstudie har været en ustruktureret observation i naturlige omgivelser, som er en tilgang, der minder om den fænomenologiske videnskabstradition og empirisk-analytiske metodologi (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 49+57). Inden observationsstudiet gjorde vi os nogle tanker og diskuterede internt, hvad vi tænkte kunne være relevant at observere på krisecentret, og derfor blev det en ustruktureret observation, da vi ikke vidste, hvad vi kunne få lov til. Vi tog hen til krisecentret og befandt os i de medvirkendes hverdag, hvilket gjorde at det var i deres naturlige omgivelser. Kristiansen og Krogstrup mener at man kigger på de observerendes common sense tolkning af deres egen virkelighed, fordi vi bevæger os i deres hverdag og omgivelser (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 76-77). Denne common sense viden er det som mennesket har erfaret fra sociale interaktioner og andre erfaringer de har. Derved fungerer det som et referencesystem. Handlinger der kan være relationelle for de observerede, kan virke irrationelle for de observerende (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 83).

Som nævnt tidligere havde Kristiansen og Krogstrup inddelt observatørrollen i fire forskellige kategorier, men derudover kan der også være tale om tilskrevne roller, som vi blev tildelt da vi var i feltet. Det har været: de nyankomne, de studerende, begyndende accept, personlig accept

og vores afrejse. Vores rolle som deltagende observatør og udviklingen i de tilskrevne roller gjorde, at vi blev en mere naturlig del af dagen for børnene og de andre vi mødte på gangene. Det er dog vigtigt at påpege, at vi selvfølgelig også har haft en tydelig påvirkning på børnene og hverdagen, når vi deltager i de forskellige processer, men ved at afmystificere os gav det børnene noget tryghed og gjorde dem mere åbne over for os. Dette var noget vi også tydeligt kunne mærke. Der var stor forskel fra dag 1 til dag 2-3. Derfor kan der være noget problematisk i at betegne det som 'naturlig' (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 7), hvilket vil blive uddybet og diskuteret i afsnittet om etiske overvejelser.

En deltagende observation, er dog ikke udelukkende positiv, hvorfor der findes meget kritik af dette metodevalg, da det for eksempel kan være tidskrævende. Erving Goffman mente det minimum skulle være et år, men der er efterfølgende lavet studier, der viser at det kan være svært at give et konkret tidsaspekt. Det afhænger meget af forskningsprojektet og feltet. Hvortil andre forskere argumenterer for at det ikke er varigheden, der er det afgørende, men derimod hvordan det empiriske materiale er blevet indhentet med fordybelse og fokus (Szulevicz, 2020: 106).

En kritik, der ofte bliver sat i forbindelse med de kvalitative metoder er, at de er "for subjektive, for løst strukturerede og for vanskelige at generalisere" (Szulevicz, 2020: 107). Dette beskriver Kristiansen og Krogstrup også i forhold til, hvordan forskerens forforståelser er med til at påvirke feltet. Derimod beskriver de dog også at i den fænomenologiske tilgang bliver forskeren nødt til at bevæge sig rundt i feltet (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 71). Et sidste kritikpunkt kan også være at man som observatør overidentificerer sig med aktørerne, hvilket omhandler den personlige involvering samt det lokale/globale samspil (Szulevicz, 2020: 109).

Det improviserede interview

Ud over at gøre brug af den deltagende observation for at søge indsigt i feltet har vi også ladet os inspirere af det Hanne Warming kalder det improviserede interview. Warming beskriver det som et interview, hvor man ikke på forhånd kan planlægge en fast fremgangsmåde, men at man i stedet må forsøge at forberede sig på at ramme barnet, der hvor det er, med de præferencer og kompetencer det har. Derudover er det også vigtigt at prøve at forberede sig på det uforudsigelige. Udover at denne metode fravælger en specifik forudbestemt interviewform, så omfatter den også, hvordan man får adgang til informanten, introduktion, afslutning og

informeret samtykke. Warming beskriver at 'metoden' særligt egner sig til interview med børn i sårbare positioner og interviews om følsomme emner (Warming, 2017: 189). Vi har derfor fundet den relevant, da den rammer ind i, at vi gerne vil have børn på krisecentre i tale. Relevansen har også vist sig for os, da vi i forberedelsen til vores felttur fandt det udfordrende at sætte os fast på vores metode, da vi grundet feltet ikke vidste, hvad der blev muligt, når vi ankom. Det ubekendte var blandt andet, at vi ikke kunne vide, hvilken børnegruppe det var, både antal og alder ændrer sig som bekendt, da det er et midlertidigt sted. Derudover kunne vi heller ikke vide, hvad børnene havde lyst til at være en del af og hvad mødrene kunne overskue at tage stilling til i forhold til deres børn. Grundet de ubekendte faktorer i vores forberedelse læste vi os derfor ind i flere forskellige metoder, der henvender sig til at bruge børn som empiri blandt andet i bogen *Interview med børn* fra 2017. Nogle af de metoder som vi læste os ind i, var livsforminterview, det gående interview og det foto-eliciterede interview. I det foto-eliciterede interview blev vi særlig grebet af, hvordan man kan bruge et kamera til at få børn i tale, hvilket vi også gjorde brug af i vores feltarbejde i det omfang det var muligt. Her var der dog også nogle opmærksomhedspunkter i forhold til sikkerheden på et krisecenter, som vi selvfølgelig skulle være opmærksomme på. For eksempel måtte der ikke være personer eller andet, der kunne genkendes på billederne, når vi forlod krisecentret. Derfor skulle der ryddes op i billederne på kameraet, inden vi tog hjem.

Warming beskriver, at det improviserede interview særligt er godt til at få børn i tale som man måske ikke kan få i tale ellers. Dette kan være med til at få flere perspektiver frem og ikke kun fra de børn, der kan fungere i et tilrettelagt interview (Warming, 2017: 190). Vi tænker, at dette kan være med til at skabe et bredere børneperspektiv, hvilket Warming også skriver, da denne metode kan være med til at belyse flere dimensioner (Warming, 2017: 191). Metoden beskrives som særlig velegnet, hvis man har mulighed for at være sammen med børnene nogle dage, så man har mulighed for at lære dem at kende og derved kan tilrettelægge det efter dem. Hvis dette ikke er en mulighed, kan man i interviewet planlægge forskellige hjælpemidler og derved tilpasse interviewet efter barnet (Warming, 2017: 191). Vi har under vores felttur haft mulighed for at komme lidt ind på børnene i forhold til, at vi var der i tre dage og at vi allerede efter den første dag kunne mærke, at de søgte vores kontakt. Derudover valgte vi at planlægge interviewene med forskellige hjælpemidler som for eksempel at have et kamera til rådighed og at vi kunne gå rundt i huset eller gå ud i deres have, hvis det var det barnet ville. Brugen af det

improviserede interview er med til at gøre interviewet mere tilgængeligt og dynamisk for børnene.

Det improviserede interview kræver, endnu mere end et detaljeret planlagt interview, at man som forsker er i stand til og giver sig selv lov til at være mere i situationen, hvor man bruger alle sine sanser og tør at gribe de chancer, som viser sig med barnet. Dette gælder ikke kun opmærksomheden på barnet, men også hele situationen og hvornår mulighederne opstår (Warming, 2017: 197). Det kan dog opleves, at børn under et interview mister interessen, bliver fanget af noget af det omkringliggende i rummet eller efterspørger en afslutning på selve interviewet. Børn kan nemlig opleves som at være mere direkte, hvor voksne kan have tendens til at være flinke og give et svar uanset interessen (Rasmussen, Warming & Kampmann, 2017: 11). Dette så vi blandt andet i vores interview med pigen, der blev grebet af kameraet, vi havde med. Her kunne vi lave en aftale med hende om, at vi først startede ud med et interview siddende og at vi bagefter kunne gå rundt i huset og hun kunne tage billeder af det hun syntes var vigtigt. Igennem det improviserede interview får barnet derfor en medvirken og derved en langt større indflydelse på interviewets form, da det kan tilpasses deres tanker og idéer.

Vores feltarbejde

Igennem vores feltarbejde og tilgangen med det improviserede interview består vores empiri af observationsnoter og tre interviews. Det første interview var med en dreng på 12 år, som blev lavet mens han spillede Uno med en pædagog. Dette interview blev ikke optaget, da rummet ikke lagde op til det, men vi var i stedet for to interviewere, hvor den ene havde fokus på samtalen og den anden havde fokus på at nedskrive noter på en blok. Vores andet interview var med en pige på 12 år og her havde vi mulighed for at optage, hvor vi samtidig også tog kameraet i brug. I løbet af vores interview med de to børn fandt vi ud af at rummet for interviewet havde en stor betydning, hvilket Rasmussen, Warming og Kampmann også argumenterer for. Med pigen på 12 år, spurgte vi hende, hvor hun ville sidde, hvortil vi foreslog tv-stuen, for at kunne skabe et mere hjemligt og trygt rum. På trods af dette valgte hun det rum som vi havde fået tildelt af vores kontaktperson til at sidde og notere i. Det viste sig, at dette rum var det gamle børnesamtalerum og havde en betydning for hende, da hun havde haft nogle samtaler med personalet derinde. Derudover sad vi i tv-stuen med drengen, hvor det at spille Uno blev indgangsvinklen, hvilket skabte et mere afslappet rum.

Det sidste interview var med vores kontaktperson som var børnepædagog på stedet. Dette interview afholdt vi som det sidste på trods af vores børneperspektiv, da vi fandt det relevant som baggrundsinformation, og fordi vi kunne få uddybet noget af det vi havde set, men som vi ikke havde følt mulighed for at få uddybet hos børnene. Vi havde et ønske om at lave flere interviews med børnene. Vi ser det dog ikke som et udelukkende problem, da det mindre antal af informanter gav os mulighed for at gå mere i dybden med vores empiri, og derved få benyttet alle de vigtige pointer og temaer som vi har fundet i vores empiri. Derudover, er det vigtigt at nævne at vi har haft mange hverdags- og løse snakke med børnene under vores felttur. Efter vi kom hjem fra vores felttur, valgte vi at transskribere vores interviews for bedre at kunne arbejde med empirien fra interviewene. Det gjorde, at vi kunne skabe et overblik over både empirien fra interviewene og fra observationerne og derved se et mønster på tværs af empirien. Derudover har vi igennem transskriptionerne haft mulighed for at gøre brug af citater og passager i analysen.

Etiske overvejelser

Igennem vores speciale har vi haft mange etiske overvejelser, som vi også løbende kommer ind på i de ovenstående metodeafsnit. Det er et område, hvor vi undersøger børns personlige og subjektive erfaringer med at bo på et krisecenter med deres mor. Det giver anledning til etiske problematikker, men derimod giver vi også børnene mulighed for at få en stemme, hvilket vi anser som værende et etisk potentiale.

Vi har undervejs været særligt opmærksomme på de fire tommelfingerregler og forskningsstadier, som Svend Brinkmann lægger vægt på, og som vi derfor vælger at gå lidt mere i dybden med i dette afsnit. Den første tommelfingerregel handler om vigtigheden i at få informeret samtykke fra deltagerne. Der kan nemlig være en etisk udfordring i at få deltagerne til at forstå den forskningsmæssige betydning af feltarbejde og interviews (Brinkmann, 2020: 598), særligt fordi vores deltagere er børn. Vi havde flere overvejelser i samarbejde med personalet på krisecentret om, hvordan dette samtykke skulle finde sted og hvordan det skulle se ud. Med udgangspunkt i krisecentrets råd endte det med at blive et samtykke, hvor beboerne blev varslet om vores ankomst på diverse møder, inden vi kom, hvor vi havde lavet et opslag, der beskrev vores formål og havde et billede af os, som hang på deres tavle. Derudover fulgte vi Børnerådets anbefalinger i forbindelse med samtykkeerklæring gældende for vores interviews, hvor både mor og barn underskrev (Børnerådet, 2016, s. 53-59). Da vores

fokuspunkt er børnenes perspektiv på deres egen hverdag, fandt vi det kun rigtigt, at de derfor også skulle underskrive deres egen samtykkeerklæring, for at understrege dem som aktør i eget liv. Som det sidste gav børnene også mundtligt samtykke til at vi måtte interviewe dem i starten af interviewene, hvor vi også fortalte hvad det handlede om.

Den anden regel i rækken dækker over fortrolighed og anonymitet. Her har vi, igen i samarbejde med krisecentret, lavet en fuldstændig anonymisering af både steder og personer. Dette gør vi grundet et sikkerhedsmæssigt niveau og ligeledes fordi vi også har lovet de medvirkende anonymisering i specialet. Dette har været et stort etisk dilemma, der løbende har været gennem processen, da der har været mange overvejelser i forhold til, hvordan vi kunne anonymisere bedst muligt uden at skulle udelukke noget af det, vi mente ville være vigtigt for vores videre arbejde. Det er særligt vigtigt for disse personer at beholde deres anonymitet, da der, som sagt, ellers vil være en sikkerhedsmæssig risiko, hvilket vi til dels ville have ansvar for. Vi har derfor valgt at anonymisere krisecentret til blot krisecentret og lokationen for krisecentret er blot omtalt som Jylland for, at der ikke er nogen mulighed for sporing af vores undersøgelse.

Den tredje i rækken handler om de konsekvenser der kan være for deltagerne ved at indgå i forskningsprojektet. Hvortil vores etiske overvejelser primært har bevæget sig omkring det mikroetiske aspekt, da det handler om det, der berører de medvirkende i projektet, hvorimod der dog også er nogle makroetiske overvejelser, der handler om, hvor vi placerer os i samfundet (Brinkmann, 2020: 593). Er der nogle, der vinder eller taber, ved at vi laver denne afhandling? Vores makroetiske overvejelser har primært handlet om, at vi gerne vil lande et sted i samfundet, hvor børnenes stemmer kommer ud, bliver hørt og bliver taget alvorligt, da det er en stor omvæltning at flytte på krisecenter for en midlertidig periode. De mikroetiske overvejelser har handlet om, at deltagerne har følt sig forstået og at vi ikke overanalyserer på deres udtalelser, samt at vores besøg ikke har haft en stor påvirkning på deres videre liv.

Den sidste i rækken er forskerrollen og det har ligeledes været oppe og vende mange gange i løbet af denne proces. Det skal blandt andet forstås mellem vores involverethed og uafhængighed. Særligt det, at vi kommer udefra og ikke har kendskab til det at bo på krisecenter og derfor ikke delte de samme erfaringer, hvorfor vi havde behov for, at de delte med os, hvordan det er for dem. Det betyder ligeledes, at vi gik ind i feltet med en stor teoretisk, men ikke praktisk, viden og det derfor var ekstra vigtigt, at børnene og personalet kunne vise os

rundt og forklare os om hverdagslivet undervejs. Det at vi bevæger os i et sårbart felt gjorde også, at vi havde en begrænset mulighed for kontakt og vi bragte derfor også en særlig forsigtighed med os ind som vi i løbet af dagene slap mere og mere, men som selvfølgelig har haft indflydelse på den empiri vi har fået med os tilbage. Hertil omtaler Kristiansen og Krogstrup også vigtigheden i at finde balancen mellem nærhed og distance i feltet, da man som forsker, ellers kan blive overinvolveret eller distanceret (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 72-73 + 122). Hertil taler de ligeledes om de træk ved forskeren som kan påvirke feltrelationen (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 118). Vi gik således ind i dette feltarbejde med en forforståelse af, at det var sårbare børn, hvilket kan have påvirket vores tilgang og syn til at starte med.

De ovenstående tommelfingerregler indgår ligeledes i de fire forskningsstadier. Når vi hertil taler om at de etiske overvejelser har været med os løbende betyder det at de har været en del af alle forskningsprocessens stadier. Hvortil Brinkmann ligeledes inddeler denne proces i fire, hvor det første handler om designet af projektet. I dette stadie har vi gjort os mange etiske overvejelser og tanker om, hvad vi egentlig gerne vil undersøge og hvorfor vi gerne vil det. Alle i denne gruppe har en personlig og faglig interesse i at skulle give børn en stemme og også være med til at kigge på de udsatte børns liv. Hertil kan der argumenteres for at det er etisk ukorrekt at tale på andres vegne, medmindre man har oplevet det på egen krop (Brinkmann, 2020: 595), hvorpå vi dog mener at det er vigtigt og legitimt at lytte til, hvad børnene har at sige, selvom vi ikke selv har mærket det på egen krop. Hvilket leder videre til det næste stadie, der handler om datagenereringen. I dette stadie har vi nemlig været bevidste om, hvordan vi skulle fremstå, hvor meget vi skulle deltage og hvordan vi skulle få børnene i tale. Særligt fotometoden, synes krisecentret var en interessant måde at få børnene i tale uden, at det blev for stor en invadering af deres hverdagsliv, som klart var de to andre krisecentres bekymring. Det var også derfor vi tog det meget efter børnenes præmisser og hvorfor vi involverede os selv så meget i børnenes lege, så de synes det gav mening for dem at tale med os undervejs. Vi har skulle indgå i deres hverdag og vidste derfor, at der var mulighed for, at vi ville kunne påvirke børnene på den ene eller anden måde, hvortil deres udsathed har spillet en stor rolle i vores observationsarbejde. Vi har dertil ikke gravet eller ledt efter noget omhandlende volden, men vi var parate, hvis det alligevel skulle blive nævnt. Hvortil vores empatisk-omsorgsfulde relation har været medvirkende til at de åbnede lidt op for det svære. Det kunne mærkes ved, at de havde det svært, da at vi skulle afsted igen.

Det tredje stadie i forskningsprocessen, er analysen, hvilket ligeledes er en dynamisk proces, da det starter i takt med at empirien genereres. Hertil har vi været opmærksomme på ikke at overanalysere i vores observationsnoter og forsøge at skrive ned, hvad der foregik på en lavpraktisk måde. I transskriptionerne af vores interview har vi ligeledes bibeholdt deres talemåder og kringlede sætninger, i respekt for personerne. Det sidste og fjerde stadie er rapporteringen, hvilket ligeledes handler om de deltagendes anonymitet og om de kan genkende sig selv eller om de kan føle sig overanalyseret (Brinkmann, 2020: 597). Tidligere i dette afsnit kom vi ind på, hvordan vi har valgt at anonymisere og hvorfor det er vigtigt. Der er mulighed for at de deltagende kan genkende dem selv, men sandsynligheden for at disse børn vil læse denne rapport er lille. Derudover er der en sandsynlighed for at personalet og mødrene kan genkende børnene. Der er dog også en mulighed for at de kan føle sig overanalyseret, hvilket vi har forsøgt at undgå, som beskrevet længere oppe.

Kvalitetssikringen af vores data

For at diskutere og kigge på kvalitetssikringen af vores data, arbejder vi, først og fremmest, ud fra Lene Tanggaards og Svend Brinkmann kvalitetsbegreber. Spørgsmålet om kvalitetssikring handler, ifølge dem, om at være reflekterende, grundig og fagligt velbegrundet i alle forskningsprocessens stadier. Læseren skal kunne forstå vejen fra designet af projektet til analyse og konklusion. Dertil vil vi i dette speciale benytte os af tre kvalitetsbegreber, som er: transparens, gyldighed og genkendelighed, hvortil vi ligeledes vil inddrage inspiration fra de syv kvalitetsindikatorer, som Tanggaard og Brinkmann finder særligt relevante (Tanggaard & Brinkmann, 2020: 658).

For at arbejde med det første begreb; transparens, handler det om, at vi har beskrevet og arbejdet med vores overvejelser og fremgangsmåder så nøjagtigt som muligt. Vi har ligeledes haft stor fokus på de afsnit vi har valgt at tage med i dette speciale, for at skabe et sammenhængende hele, som Tanggaard og Brinkmann beskriver det (Tanggaard & Brinkmann, 2020: 663). Vores tanker og overvejelser omkring videnskabsteori, metode, teori og analyse/konklusion er udvalgt og benyttet, så det hænger sammen. Normalt taler man om at en anden forsker skal kunne gentage metoden og opnå de samme resultater, hvilket er nærmest umuligt, når vi har haft deltagende observation og interviews som metodetilgang (Tanggaard & Brinkmann, 2020: 660). Derimod, har vi, igennem hele vores metodeafsnit, forsøgt at sætte ord på hele processens overvejelser og tanker. Både fordelene og ulemperne ved brug af den deltagende observation

og inddragelsen af børn på et krisecenter. Vi har i transskriptionerne og observationsnoterne forsøgt at skrive omstændighederne og helheden ned, da det er vigtigt at kunne forstå denne. Det skal ikke kun være et udklip, men man skal derimod få den fulde forståelse for både situationen og personerne. Vi har hertil også forsøgt at være ærlige overfor de deltagende i observationsarbejdet, om vores hensigt og ønsker. Dertil har vi under vores samtaler og interviews været opmærksomme på ikke at komme med ledende spørgsmål, men haft åbne spørgsmål, som de selv kunne tage i den retning de følte ville være passende. I analysen vil vi komme med eksempler fra virkeligheden og citater fra interviewene, så det bliver så virkelighedstro og empirinært som muligt.

For at sikre gyldigheden af dataene, vil vi tage udgangspunkt i både Tanggaard og Brinkmann, men også supplere med overvejelser fra Kristiansen og Krogstrup. Kristiansen og Krogstrup arbejder dog med begrebet som validitet, hvorpå vi vil beholde gyldighedsbegrebet. Kristiansen og Krogstrup forstår gyldighed som “. . . i hvilket omfang observationer og fortolkninger af disse er i stand til at afspejle de fænomener eller variable, forskeren interesserer sig for og belyse den rejste forskningsmæssige problemstilling” (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 203-204). De retter kritik mod den deltagende observation, da man som observatør kun har mulighed for at dække en del af feltet, hvorpå der må tages til- og fravalg i feltets helhed (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 203). Vi har også kun haft mulighed for at være deltagende i nogle bestemte rum ad gangen, men det er derimod en fordel at vi har været tre og derfor kunne fordele os og observere flere ting ad gangen. Dertil er vi som forskere også et medierende led og vil påvirke feltet og den viden, der genereres (Tanggaard & Brinkmann, 2020: 108). Da vi arbejder fænomenologisk, ser vi dog ikke dette som en ulempe, men mere som et vilkår i feltarbejdet. Vi har haft en stor opmærksomhed på vores indvirken i feltet og derved forsøgt at undgå at påvirke feltet og den data vi benytter i vores analyse for meget, på en uhensigtsmæssig måde.

I specialet benytter vi ordet genkendelighed, da det kan være svært at skrive sig ind i generalisering, som ellers er et meget benyttet begreb i forhold til kvalitetssikring. Det er subjektive livsverdener, meninger, følelser og tanker som vi har fået tilgang til, hvorpå der kan være mulighed for at andre i en lignende situation kan genkende de tendenser, vi har fundet frem i vores analyse og konklusion.

Teori

I gennemlæsningen af vores empiri var det særligt relationer til andre og fællesskaber der trådte frem for os, samt som vi har fundet særligt spændende at udfolde for netop at få en forståelse for, hvordan hverdagslivet for børn på krisecentre ser ud. For at kunne udfolde dette har vi valgt at gøre brug af Willard W. Hartups teori om horisontale og vertikale relationer, Etienne Wengers teori om praksisfællesskaber og William A. Corsaros teori om kammeratkulturer. Vi ønsker at skildre barnet i en flerkontekstuel virkelighed på krisecentret, og der har vi fundet det relevant at gøre brug af disse teoretikere, der alle skriver sig ind i en sociokulturel forståelse. For en yderligere argumentation for valget af vores teori har vi til en start inddraget John Bowlbys klassiske teori om tilknytning og Dion Sommers beskrivelse af et paradigmeskifte inden for udviklingspsykologien.

Argumentation for valg af teori

Omdrejningspunktet for vores empiri var at finde mønstre og relevante begreber, hvor vi fandt frem til at relationerne på krisecentret var særligt vigtigt for børnene. Dette gjorde, at vi blev opmærksomme på John Bowlbys teori, hvor han har fokus på den tidlige barndom og de internaliserede relationer. Herefter blev vi ledt videre til Dion Sommer, der beskriver et paradigmeskifte i udviklingsforståelsen. Efter vi læste os ind i paradigmeskiftet og forstod vores empiri i et mere sociokulturelt aspekt, blev vi opmærksomme på Hartups relationsteori, Wengers teori om social læring og Corsaros teori om kammeratkulturer. Vi så både at de voksne og de andre børn var vigtige for børnene, hvilket har gjort, at vi har udvalgt netop disse tre i vores endelige teorivalg. Disse teorier anvender vi for at se nærmere på fænomenet om børns hverdagsliv på et krisecenter.

Noget af det der gjorde, at det var særligt relevant for os at inddrage Bowlby var, at vi i vores søgen efter relevante begreber og teorier, stødte på ham, da han bevægede sig i den klassiske forståelse af tilknytning. Bowlby arbejdede med et tilknytningsteoretisk fokus, hvor der lægges vægt på, hvordan et barn skaber vedvarende tilknytninger til særlige personer. Hans perspektiv var, at alle har behov for en tilknytningsfigur og at et barn knytter sig særligt til omsorgspersonen (Bowlby, 1994: 11). Begrebet tilknytning skal, ifølge Bowlby, forstås som en "begrebsliggørelse af en adfærdsform" (Bowlby, 1994: 36), hvortil han tilføjer at:

“Når man om et barn (eller voksen) siger, at det er knyttet til, eller har tilknytning til, en eller anden, betyder det, at barnet er stærkt disponeret til at komme nær på og i tæt kontakt med det pågældende menneske og især til at gøre det under bestemte betingelser” (Bowlby, 1994: 36).

Bowlbys teori forklarer, at barnets tilknytning kan forekomme til hvilken som helst, men at det vedvarende tilknytningsbånd er afgrænset til blandt andet omsorgspersonerne. Helt centralt i Bowlbys tilknytningsteori er derfor samspillet mellem barn og forældre og den tilknytning, der bliver skabt derimellem (Bowlby, 1994: 14). Bowlby beskriver, at børns møde med nye opgaver og nye mennesker afhænger af deres forhold til deres forældre. Hvor børn med et sikkert forhold til både deres mor og far, er mest tillidsfulde og kompetente, er børn med et sikkert forhold til den ene af deres forældre i mindre grad og børn, der ikke har et sikkert forhold med nogen af dem i mindst grad (Bowlby, 1994: 19). Forholdet og tilknytning til forældre har derved en betydning for, hvordan et barn udvikler sig. Hertil beskriver Bowlby tre tilknytningsmønstre: den sikre tilknytning, den ængstelige, klæbende tilknytning og den ængstelige, undvigende tilknytning (Bowlby, 1994: 139).

Bowlby beskriver, at det centrale ved forældreskabet er at skabe en *sikker base* for barnet. Denne sikre base skal skabe tryghed og føles sikker, så barnet kan gå ud i verden og lære og opleve, og vende tilbage for at søge tryghed igen. I den sikre base er det vigtigt at barnet oplever at kunne få fysisk, samt emotionel støtte ved, for eksempel, at blive trøstet eller beroliget. Det vigtigste er, at barnet oplever, at forældrene er til rådighed og klar til at reagere og hjælpe, men kun gribe ind, hvis det er absolut nødvendigt (Bowlby, 1994: 19). Her kan man forestille sig at nogle mødre på krisecenter, kan være udfordret i at agere primær omsorgsperson og etablere en sikker base, eftersom de selv er i krise. Bowlby har således en endimensionel opfattelse i sin tænkning omkring barnets relationer, som viser sig mellem mor/far og barn, i barnets hverdagsliv.

Synet på barnet som en endimensionel modtager af hverdagslivet via moren/faren som omsorgsperson, er dog ikke den eneste udviklingsforståelse vi ser i dag. Dion Sommer beskriver, at der har været et paradigmeskifte, der adskiller perioden før 1960'erne fra perioden 1970'erne og 1980'erne, samt de efterfølgende år. Paradigmeskiftet sker da flere empiriske undersøgelser har skabt ny viden, der har ført til nye forståelser af børn, og hvordan man skal forstå børns udvikling (Sommer, 2004: 29). Før 1960'erne var der en begrænset interesse i at

se på børns opvækst og udvikling på tværs af forskellige kulturer og tidsepoker, og der var derved en stærk tro på det, der kaldes en teoretisk universalisme. Denne idé om universalisme bliver dog udfordret op igennem 1970'erne og 1980'erne af en øget kulturel sensitivitet. Forskellige tvær- og subkulturelle studier viste, at børns udvikling skulle ansues tværkulturelt, og at børn påvirkes på forskellige måder og ikke kun i forskellige kulturer, men også i forskellige dele af samfundet (Sommer, 2004: 31). Under paradigmeskiftet sker der derved et perspektivskifte, hvor fokus går fra at være individorienteret til at være kontekstuel og sociokulturelt. Før skiftet er fokus på barnets tilknytning til sin mor, hvorimod der efter skiftet kommer et fokus på barnets relation til andre end moren, som for eksempel faren, venner og pædagoger. I 1990'erne søger man derfor en dybere forståelse af barnets multipersonelle- og flerkontekstuelle verden. Det betyder, at omsorg og tilknytning i høj grad varierer i forhold til kulturel baggrund, og man derved må inddrage det i sin forskning (Sommer, 2004: 35). Udviklingsbegrebet er kontekstuel forankret i barndomspsykologi og kendetegnes ved de overgange, et barn oplever og som giver barnet muligheder for at erhverve de kompetencer, der er nødvendige for sociale dynamikker i hverdagslivet. Kompliceret sociale samspil, samspil mellem kulturelle forhold og barnets individuelle muligheder og begrænsninger kan derved gøre, at barnets udviklingsproces enten styrkes eller begrænses (Sommer, 2004: 65).

Efter vi blev opmærksomme på Sommers paradigmeskift og den nye udviklingsforståelse har vi fundet det relevant at inddrage sociokulturelle teoretikere for at forstå børnenes hverdagsliv. Hartup, Wenger og Corsaro arbejder alle ud fra samme videnskabsteoretiske ståsted. De bygger på det kulturhistoriske grundlag og mener at de sociale interaktioner er særligt vigtige for børnenes videre udvikling, samt at udviklingen og læringen er en stor del af disse interaktioner. Selvom de bygger på samme dialektiske forståelse, så lægger de vægten forskellige steder, da Wenger arbejder med den sociale læringsteori, Hartup arbejder med relationer både til voksne og børn og Corsaro arbejder med kammeratkulturer blandt børnene. Den dialektiske grundtænkning bygger på den sovjetiske psykolog, Lev Vygotskij, der har haft stor betydning for udviklingspsykologien og pædagogikken. Til forskel for Bowlby, bevæger Vygotskij sig væk fra den klassiske forståelse (Christensen, 2020: 83). Da vores empiri tager udgangspunkt i børn og forældre og på den kontekst, at de er på et krisecenter, finder vi det relevant at benytte netop disse teoretikere, da vi formoder at konteksten har en betydning for børnenes udvikling, på trods af at børnene har en forælder med. Vi vælger derfor ikke at benytte os af Bowlbys version af den klassiske forståelse, hvor han er optaget af relationen med omsorgspersonerne

og ikke ser på at de jævnaldrende eller den horisontale relation er væsentlig for barnets udvikling eller sociale kompetencer. Vi har i stedet for valgt at inddrage Hartup, da han både har fokus på relationen mellem børnene og mellem børn og voksne og den udvikling, der sker derimellem. Afhængigheden af omsorgspersonen og det manglende fokus på børns sociale kompetencer, er noget af det, som Corsaro kritiserer hos Bowlby. Corsaro kan bidrage med en opmærksomhed på, at kammeratkulturerne er et vigtigt element for børnene, hvilket også gælder for Wenger og hans begreb om praksisfællesskabet. Vi kunne godt have valgt at have forbeholdt vores fokus på, kun at se på relationen til moren eller de andre omsorgspersoner, børnene møder på krisecentret, men det ville ikke være repræsentativt for vores empiri, da børnene var tydelige omkring, at de andre børn var særligt vigtige for deres ophold på krisecentret.

Relationer

Under vores observation af børnenes hverdagsliv på krisecentret, blev vi opmærksomme på vigtigheden af de sociale relationer, samt at det kan have en betydning for deres udvikling. I denne sammenhæng har vi valgt at inddrage Willard W. Hartup. Dertil har han udgivet en artikel ved navn *Social Relationships and Their Developmental Significance* i 1989. Denne artikel giver en dybdegående forståelse af, hvordan sociale relationer påvirker barnets sociale, kognitive og følelsesmæssige udvikling (Hartup, 1989). Dette tænker vi er særligt relevant at se på, når børn følger med deres mor på krisecenter.

Børnenes sociale relationer er vigtige, da de kan have en påvirkning på deres senere liv og kompetencer samt udvikling (Hartup, 1989: 120). Hartup inddeler relationerne i *vertikale* og *horisontale relationer*, hvortil individet i den vertikale relation vil have større social magt, mere viden og mere erfaring. Den vertikale relation med omsorgspersonen opstår som noget af det første i barnets liv. Dette er typisk mennesker med en højere alder end barnet, hvilket kan være forældre, lærere eller andre omsorgspersoner som barnet møder i sin hverdag. Her er der tale om de komplementære udvekslinger barn og voksen imellem som for eksempel kan bestå af opdragelse eller anden kontrollerende adfærd, hvor barnet vil underkaste sig og søge støtte (Hartup, 1989: 120). Denne interaktion vil være præget af, at den voksne har myndigheden og vil hjælpe barnet i dens underkastelse og søgen efter hjælp (Schaffer, 2004: 150). De vertikale relationer giver barnet en tryghed og beskyttelse i årene, før det kan klare sig selv, hvilket gør dem parate til senere hen at tilegne sig diverse relevante færdigheder (Hartup, 1989: 120;

Schaffer, 2004: 150). Den voksne i denne relation er ligeledes, som oftest, parat til at gøre det meste i interaktionen. Det skal forstås ved at den voksne lader barnet bestemme, når det kan, men overtager eller fortolker, når det ikke kan (Schaffer, 2004: 151). Det betyder, at det er en relation, hvor barnet føler en vis afhængighed til omsorgspersonen og omsorgspersonen vil føle en vis omsorg for barnet.

Morens alder og udvikling har også betydning for barnets udvikling, da der vil være forskel på fortolkningsrammen og de sociale færdigheder hun bringer ind i relationen med sit barn. I en søskenderelation er der to udviklingsbaner, hvorpå det mest almindelige er, at den yngste efterligner og er mere afhængig af den ældste, samt at den ældste er mere plejepræget mod den yngste. Denne vertikale relation afspejler både den ældste og den yngstes sociale og kognitive status (Hartup, 1989: 121). Faren er også væsentlig at inddrage i relationen til barnet, hvortil det oftest er en mere opgavepræget relation. I overgangen til ungdomsårene er relationen til faren ofte påvirket af en afstand, hvor den generelle overvågning fra forældrenes side overordnet set vil være aftagende (Hartup, 1989: 122).

Udover de vertikale relationer vil barnet også have nytte af at danne horisontale relationer gennem venskab, hvilket er en relation, hvor det andet individ vil have samme mængde social magt som barnet selv. Her er der oftest tale om andre børn og det er derved præget af en vis gensidighed, ligeværdighed og egalitære forventninger (Hartup, 1989: 120 + 124). Her vil rollerne i en leg, eksempelvis, kunne byttes om, da børnene i legen har de samme evner (Schaffer, 2004: 151). Denne relation kan som oftest først blive dannet og opstå, når barnet er omkring tre år eller derefter, da de første to år vil bestå af sociale præferencer, fremfor venskaber (Hartup, 1989: 124). Herefter vil barnet udvikle kompetencer der kun tilegnes i de horisontale relationer. Dette kan være evner som samarbejds- og konkurrenceevne, som beskrives således:

“Det er derfor i selskab med jævnaldrende, at børn lærer det, de ikke lærer i selskab med voksne: de færdigheder og kvaliteter, der er nødvendige for at udøve lederskab, løse konflikter, betydningen af at dele, fordelen ved at indordne sig efter andre, hvordan man skal håndtere fjendtlighed og mobning osv.” (Schaffer, 2004: 151).

Ifølge teorien er venskaber for det meste indenfor samme køn, da de har fælles interesser og indgår i samme lege. Barnet vil, ligeledes i denne relation, gøres mere fri til at uddybe legen og ikke-venskaber vil gøre det modsatte og sætte en begrænsning i legen (Hartup, 1989: 124). Venskaber danner samarbejdsvillighed, de vil få dannet en positiv socialiseringskontekst til

dannelsen af nye venskaber, de griner og smiler mere, samt har ligeværdige samtaler. I forhandlingssituationer (konkurrence) vil venskaber, som nævnt, skabe samarbejdsvillighed og barnet vil have tendens til at give efter, hvilket vil være modsat i ikke-venskaber (Hartup, 1989: 124). Et venskab vil give mulighed for at udvikle sociale kompetencer, hvilket betyder at barnet kan anses som værende socialt udsat, hvis det ingen har (Hartup, 1989: 125). Det er vigtigt at have for øje, at den horisontale relation generelt er vanskeligere at bevare end den vertikale relation. Et barn med sociale vanskeligheder vil have sværere ved at danne og vedligeholde disse, hvilket kan være tillært fra forældrene og påvirke barnets sociale udvikling. Der er dog mulighed for at disse kompetencer kan udvikles i andre kontekster (Hartup, 1989: 125).

Barnet udvikler sig meget inden for de første tre år, hvilket Hartup betegner som at deres udviklingsbane er hurtig. Her vil de blandt andet udvikle deres relationer (Hartup, 1989: 121). Igennem de tidlige år kan barnets handlinger blive selvregulerende, hvilket kan give barnet mere frihed til at udforske verden (Hartup, 1989: 122). Hvorimod en utryk tilknytning kan vise sig ved at barnet vil mere afhængige af for eksempel deres lærere (Hartup, 1989: 123), eller det kan tænkes at det, i vores sammenhæng, også kan vise sig ved en vis afhængighed til personalet på krisecentret. Barnets relationer påvirker dets kognitive funktion og udvikling, selvom der er forskel på livsforløbet alt efter om relationen er sikker eller ængstelig (Hartup, 1989: 121). Her er det vigtigt at have in mente at begge individer i en relation udvikler sig, da der ellers har været en tendens til kun at se på barnets udvikling. I alle relationer vil der derfor forekomme to udviklingsbaner – barnets og den anden. Disse udviklingsbaner kan enten være langsomme eller hurtige, hvorpå barnets for det meste er hurtig og oftest vil den ældre persons udvikling være langsommere. Både de vertikale og horisontale relationer kan dog påvirke barnet på mere eller mindre varige måder og de velfungerende relationer kan være med til at fremme barnets socialisering (Hartup, 1989: 120).

Praksisfællesskaber

Inddragelsen af Etienne Wengers teori om social læring forekommer på baggrund af de indblik som vores interviews og observationer gav om de fællesskaber børnene danner, samt vigtigheden af disse. Det er dermed ikke kun de enkelte relationer, men også selve fællesskabet, der har stor betydning. Teorien er et bidrag til at forstå læring som en generel hverdagsaktivitet i de fællesskaber, man som individ indgår i hver dag og derfor har et tilhørsforhold til (Wenger, 2004). Læring skal her forstås bredt som at udvikling fører til læring og at læring skaber

udvikling. Teorien præsenterer begrebet *praksisfællesskab*, der ifølge Wenger er en så uformel del af vores hverdagsliv, at de sjældent bliver kigget på direkte, til trods for at alle har stor erfaring indenfor området, da vi indgår i dem bevidst eller ubevidst hele tiden. Dertil kan der både være tale om praksisfællesskaber, hvor man er centralt medlem og hvor man er perifert medlem (Wenger, 2004: 17). Ifølge denne tænkning er det særligt gennem praksis, at man som deltager kan forstå sig selv i en bestemt praksis og deraf også forstå, hvor det er vigtigt at være centralt eller perifert medlem:

“ . . . gennem selve praksis - ikke via andre kriterier - at et fællesskab fastslår, hvad det vil sige at være en kompetent deltager, en outsider eller et eller andet sted imellem. Et praksisfællesskab fungerer i så henseende som et lokalt forhandlet kompetencesystem.”
(Wenger, 2004: 161).

Wengers tænkning lægger vægt på, at det kræver særlig gensidigt engagement at oprette og udvikle et praksisfællesskab og gør man det vil man genkendes som medlem og medlemskabet skal ses som en bestemt måde at genkende og opleve et tilhørsforhold til et bestemt fællesskab på.

Alle mennesker lærer i fællesskab, og Wenger tydeliggør, at denne læring er en social praksis, hvilket vil sige et socialt fænomen, som finder sted lige så snart flere mennesker, er samlet (Wenger, 2004). Det er således et fællesskab, der ikke kan undgås, men som man kan være i på forskellige måder. Dertil er det gennem praksis, at der skabes mulighed for at opleve verden og fylde den med mening (Wenger, 2004). Mening bliver her forstået som “ . . . en betegnelse for vores (skiftende) evne til - individuelt og kollektivt - at opleve vores liv og verden som meningsfuld.” (Wenger, 2004: 15). Wengers sociale læringsteori omhandler, at menneskets praksis foregår i deres egen verden og vi kan have adgang til mange forskellige verdner alt afhængig af, hvad vores fællesskaber har udviklet. Deraf kan læringen ses som en social proces (Wenger, 2004). Han placerer således deltagelse, læring og mening i praksisfællesskaber som en hverdagsoplevelse, hvor man i fællesskab med andre, deltager i en situeret praksis. I denne praksis vil der altid indgå tre dele: Gensidigt engagement, fælles virksomhed og fælles repertoire (Wenger, 2004: 91).

Gensidigt engagement kendetegnes ved, at den sociale praksis findes i fællesskaber, hvor mennesker og de relationer, de har på tværs af hinanden, har et punkt, der skaber gensidigt

engagement (Wenger, 2004: 91). Under fælles virksomhed nævnes tre punkter, som holder et praksisfællesskab sammen. For det første er den resultatet af en fælles forhandlingsproces, dernæst defineres den af deltagernes forbindelse og udøvelse af forhandling og til sidst skabes, en gensidig ansvarsfølelse over for praksisfællesskabet som helhed (Wenger, 2004: 95). Den tredje del af et praksisfællesskab er det fælles repertoire, hvortil elementerne heri kan være heterogene. Det er udøvelsen af virksomheden og den fælles praksis, der samler elementerne og gør det til et fælles repertoire. Disse elementer kan være "rutiner, ord, værktøjer, måder, at gøre ting på, historier, gestus, symboler, genrer, handlinger eller begreber, som fællesskabet har produceret eller indoptaget i løbet af sin eksistens, og som er blevet en del af praksis" (Wenger, 2004: 101). Det skal, ifølge Wenger, forstås som fællesskabets fælles ressourcer. Det er her vigtigt at nævne, at det ikke er alle fællesskaber, der kan kaldes praksisfællesskaber, og de er i sig selv heller ikke positive eller negative (Wenger, 2004: 89 + 104).

Krisecentret vi besøgte, kan beskrives som et bestemt forum for praksisfællesskaber. Både selve krisecentret som helhed, med beboerne og personalet, personalet for sig, beboerne for sig og det som vi særligt tager udgangspunkt i: børnenes praksisfællesskab med hinanden. Et praksisfællesskab med løbende udskiftninger, men ikke desto mindre et fællesskab, der bliver skabt hurtigt, da de har behov for nogle at spejle sig i. De er der på samme vilkår og har et fælles sprog og udgangspunkt i forhold til, hvorfor de er der. Der er en fælles virksomhed, som er aktiviteterne på krisecentret og herigennem bliver der skabt et fælles repertoire, et sprog og forståelse for, hvordan man er barn på krisecentret. Børnene er ikke i tvivl om, hvor de er henne og vil meget gerne tale med os om det, hvilket peger på at de ser og forstår sig selv som værende 'barn på krisecentret' og det fællesskab de har i det, hvilket kan vise et gensidigt engagement. Det interessante bliver her, at børnene er blevet taget ud af mange af deres i forvejen eksisterende praksisfællesskaber meget abrupt og siden vi som mennesker automatisk søger en form for mening med der, hvor vi er, vil børnene også altid forsøge det samme – selv hvis det blot er midlertidigt.

Kammeratkulturer

Når vi har valgt at inddrage sociologen William A. Corsaro, er det fordi vi, i vores empiriindsamling, så at børnene på krisecentret betydeliggjorde relationen til de jævnaldrende og hvor vigtige disse venskaber var for deres hverdag. Corsaro ser på børn og barndommen ud fra et sociologisk perspektiv og skriver sig derfor ind i den børneforskning, der gør op med

udviklingspsykologiens syn på barndommen, hvor man ser barndom som et stadie frem mod at blive voksen. Corsaro beskriver, at forskningen har ændret sig og at børn og barndommen i sig selv nu er blevet centrum for forskning. Her er Corsaros fokus særligt på relationen til de jævnaldrende frem for til de voksne (Corsaro, 2002: 11-12). I den forbindelse præsenterer han begrebet *fortolkende reproduktion*. Her skal det *fortolkende* forstås som de kreative og innovative dele af børns deltagelse i samfundet. Corsaro beskriver, at børn skaber deres egne særlige *kammeratkulturer*, hvor de på kreative og innovative måder får viden fra voksenverden til at løse deres egne udfordringer (Corsaro, 2002: 40). *Reproduktion* er et udtryk for tankegangen, at børn aktivt bidrager til forandringer og ikke blot internalisere kulturen og samfundet generelt. Den fortolkende reproduktion betyder også, at via børns deltagelse i samfundet, er de og deres barndom påvirket og begrænset af de kulturer, det samfund og de sociale strukturer, de er en del af (Corsaro, 2002: 40). Et centralt element i fortolkende reproduktion er børns deltagelse i *kulturelle rutiner*. Genkendeligheden i vaner og rutiner er med til at give børn og voksne en fælles forståelse for at tilhøre en social gruppe og derigennem få en tryghed i det. Derudover kan denne tryghed være med til at give rum for, at en bred sociokulturel viden skabes, fortolkes og præsenteres. Det betyder, at når man er inden for dagligdagens vante rammer, hvor man er tryk, fungerer de kulturelle rutiner som et anker, der gør, at man kan håndtere det uventede, problematikker og tvetydigheder. Deltagelse i disse kulturelle rutiner er noget, der sker næsten lige fra fødslen (Corsaro, 2002: 41).

Børn internaliserer, som beskrevet, ikke kun deres omverden, de stræber derimod efter at forstå og fortolke deres kultur og for at deltage i den. I denne bestræbelse i at forstå omverdenen og den voksne verden, skaber børn deres egne kammeratverdener og deri kammeratkulturer (Corsaro, 2002: 47). Kammeratkulturer bliver skabt gennem interaktioner mellem legekammerater i, for eksempel, børnehave og skole, og her bliver viden og praksis fra barndommen gradvist omdannet til den nødvendige viden og kunnen for at indgå og være en del af den voksne verden. Corsaro lægger vægt på, at når børn skaber kammeratkulturer, så er de ikke blot en efterligning af den voksne verden. I skabelsen af deres egen unikke kammeratkultur tilegner de sig kreativt viden fra denne verden, som udvider og udvikler deres kultur og som samtidig er med til at reproducere den voksne kultur (Corsaro, 2002: 70). Da børns kammeratkulturer netop ikke bare er en kopi af de voksnes, kan der argumenteres for at det giver værdi at studere dem for sig selv (Corsaro, 2002: 70).

I Corsaros teori om kammeratkulturer skelner han mellem, de kammeratkulturer der bliver skabt blandt børn i *førskolealderen* og de kammeratkulturer, der bliver skabt i *førpuberteten* (Corsaro bruger det som et begreb og vi skriver det derfor sammensat). Corsaro definerer førpuberteten som perioden for syv til tretten år og førskolealderen som perioden før (Corsaro, 2002: 229). Vi vælger derfor at gå ind i arbejdet med det Corsaro kalder 'de større børn', da det er den, der er mest relevant for vores empiri. Corsaro beskriver "Hverdagens aktiviteter i kammeratkulturer sætter de større børn i stand til at forhandle og udforske en lang række normer vedrørende venskabsprocesser, udseende, personlig fremtræden, heteroseksuelle relationer, personlige ambitioner og relationer til voksne autoritetsfigurer." (Corsaro, 2002: 237). Det at forhandle og udforske er dele han fremlægger som værende vigtige for børns udvikling. Det kan ligeledes være ved at deltage i organiserede aktiviteter, hvor de kan få lov til at udforske normer og forventninger til sig selv. Heri vil børn altid forsøge at finde deres plads og børns aktivitet i kammeratkulturer hjælper derved børn med at udvikle en fornemmelse af deres identitet og skabe en kontrol over deres liv (Corsaro, 2002: 237). Derudover tilføjer Corsaro, at børn gennem konflikter, stridigheder og verbale forhandlinger i lege og spil fremviser og udvikler deres sociale identitet, samtidig med at kammeratkulturer bliver organiseret (Corsaro, 2002: 243). Førpubertetens kammeratkulturer kan være med til at give børnene en uafhængigheds følelse fra de voksne og samtidig give dem en arena, hvor de kan lære at håndtere den usikkerhed, der følger en verden, der er mere og mere kompliceret. Samtidig er en vigtig faktor, i kammeratkulturer i førpuberteten, børns evne til at reflektere over deres ændrede verden med hinanden og også med voksne (Corsaro, 2002: 266). Denne ændrede verden tænker vi særligt er relevant at inddrage for vores empiri, da man kan tale om, at børnenes verdner ændrer sig markant, når de flytter på krisecenter. Ligeledes er det interessant at benytte Corsaro til at se på børnenes sociale identitets udvikling og den måde, hvorpå de både er med til at reproducere stedets kulturelle rutiner, men også udfordre og udvikle dem med den viden og erfaring de hver især bringer med sig. Særligt inddrager vi Corsaro, da han kigger på barndommen som en kollektiv og social proces, hvilket vi så udfolde sig under vores feltarbejde. Under opholdet på krisecentret forsøger børnene at forstå en ny viden, der opstår i samspillet med de kammerater og børnefællesskaber, der findes på stedet og heri skaber de en ny viden om det at være barn på krisecenter. Børnene hjælper hinanden med at forstå, hvordan den nye verden, de befinder sig i, er og kan deraf udvikle sociale relationer, der er vigtige for deres videre færd og forståelse af egen identitet.

Teoretiske refleksioner

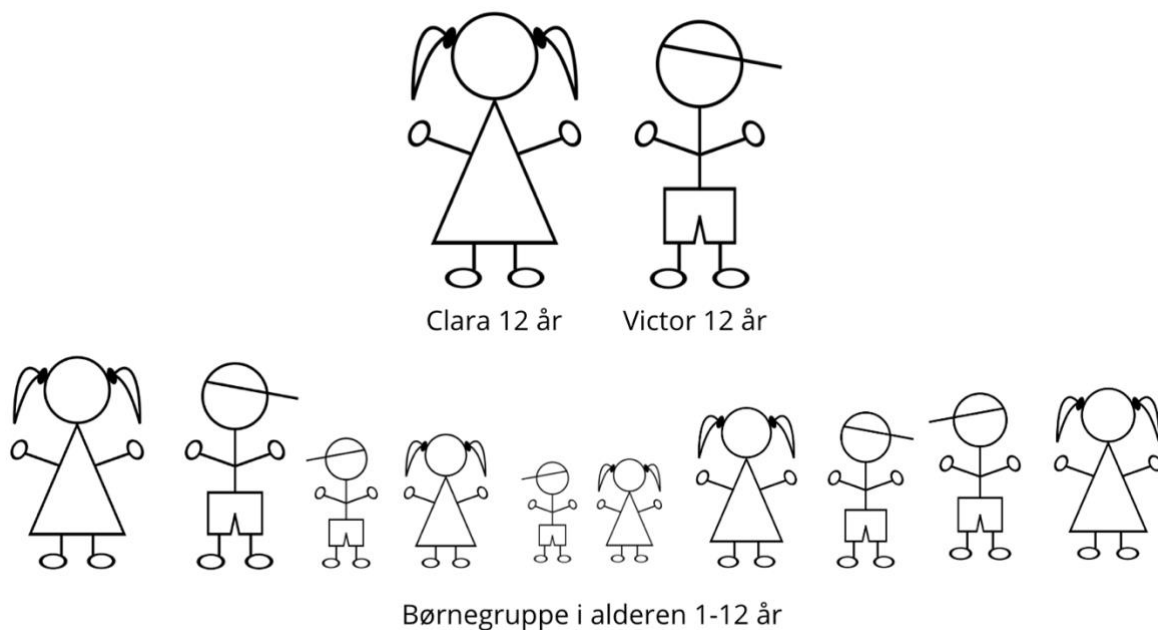
Vi har i vores arbejde med Wenger, Corsaro og Hartup, været opmærksomme på at alle teorier ikke er fuldkomne, men at vi har tilvalgt disse på grund af deres relevante begreber og forståelser, som vi fremfandt i vores empiri. Vi fandt Hartups opdeling af relationerne interessant og relevant for vores forståelse af de horisontale og vertikale relationer, modsat eksempelvis Bowlby, der kun har fokus på de vertikale relationer. Efter arbejdet med Hartup, har vi dog fundet ud af at disse begreber kan synes en smule forenklede, da vi blandt andet skulle kigge på relationerne mellem en søskendeflok på tre. Han går kort ind i, hvordan relationen mellem den ældste og den yngste kan fremstå, men vi opdagede nogle problematikker i forhold til den mellemste, der ikke umiddelbart var en del af denne teori. Hartup har også en forståelse af at et venskab primært dannes mellem samme køn, hvilket vi heller ikke så som repræsentativt for vores empiri, da de dannede venskaber på tværs af kønnene. Derfor har Hartups teori givet os en overordnet forståelse af relationerne, hvorpå vi efterfølgende har valgt at uddybe de horisontale med Wenger og Corsaros teoribegreber. Disse to går mere i dybden med de horisontale relationer og vi har derfor kunne komplementere Hartups begreber med enten praksisfællesskabet eller kammeratkulturen. Det blev tydeligt i vores empiri, at de jævnaldrende havde stor betydning for de børn, vi observerede og talte med. Hvortil det blev særligt relevant at inddrage Corsaros forståelse vedrørende kammeratkulturer, der netop har fokus på de jævnaldrendes relationer og hvilken betydning disse har. Dertil kunne vi dog ikke undgå at se, hvordan det aldersblandede perspektiv også kunne være relevant at have for øje, hvilket ikke er med i Corsaros udlægning. Dertil komplementerede vi det med praksisfællesskabet, der skabte en lidt bredere forståelse af børnegruppen og Corsaro gav derfor den lidt dybere forståelse af en tæt relation, der blev dannet mellem to jævnaldrende. Han har ligeledes et stort blik på de interne faktorer i denne relation, hvorpå det kunne tænkes at der kunne være nogle eksterne, der ville have været relevante at inddrage. Herpå kan blandt andet den vertikale relation benyttes af Hartup, da det giver mulighed for at få et indblik i de voksnes påvirkning på børnenes relationer.

Alle tre teoretikere lægger ligeledes op ad den samme kulturhistoriske og sociokulturelle forståelse. Dette gør både at de komplementerer hinanden godt, da de overlapper hinanden på nogle punkter, men bidrager hver især med en uddybelse af forskellige begreber. Dog kan denne ensartethed udelukke nogle bestemte faktorer, der ellers kunne have været relevante at kigge på. Det kunne være rummenes og den mere materielle påvirkning på børnenes

hverdagsliv, samt et kig på de socioøkonomiske faktorer, såsom køn, etnicitet og andre baggrundsfaktorer. Dette medtog vi dog ikke, da det ikke fremstod som relevant i vores empiri. Vi så ikke den tydelige forskel mellem drenge og piger, samt fremgik det heller ikke hvilken baggrund de havde. Det lod mere til at de alle var på lige fod, når de var på krisecentret, muligvis fordi de kom af nogenlunde samme årsager og var i en sårbar position.

Præsentation af medvirkende børn

I specialets empiri indgår der en børnegruppe på i alt 12 børn, hvor to af dem også deltog i et interview hver. De to børn, der deltog i interviews, har vi navngivet med et opdigtet navn for anonymiteten og overblikkets skyld i resten af opgaven. Den resterende gruppe børn vil blot optræde som ‘dreng’ og ‘pige’ videre i opgaven, eventuelt med flere informationer i analysen, når det vurderes nødvendigt.

Analyse

Vores analyseafsnit vil være opdelt i to dele. Den første del vil gennemgå den fænomenologiske analyseproces, hvor diverse meningsenheder og temaer, der er særligt relevant for fænomenet, vil blive gennemgået. Den anden del af analysen tager udgangspunkt i citater og udpluk fra

vores empiri, der vil være inddelt i følgende nedslag: 'Hverdagen', 'De andre på krisecentret' og 'Midlertidigheden'.

Første del – analyseprocessen

I denne analysedel vil vi, som nævnt, gøre brug af Amedeo Giorgis fænomenologiske metoderegler som vores analysestrategi. Denne analysestrategi er med til at hjælpe forskeren med at åbne sin bevidsthed, så de undersøgte fænomener så vidt muligt fremtræder uden påvirkning af forforståelser og fordomme fra forskerens side (Tanggaard, 2017:87).

Der er fire trin i analysestrategien og de er som følger:

- Der erhverves en konkret beskrivelse af selve fænomenet, der skal undersøges. Inden der påbegyndes en analyse, skal man som forsker åbne sig op for fænomenet og det, der er kommet til en og dermed sætte sine forforståelser i parentes. Med dette for øje gennemlæser forskeren materialet i sin helhed.
- Når det er gennemlæst, går forskeren tilbage til starten og læser igen. Denne gang skal der læses langsomt og med særligt fokus på at danne meningsenheder, som er dele af materialet, der fremgår særlig tydeligt.
- Her går forskeren tilbage til start og læser igen, men her med henblik på at omdanne meningsenhederne til kategorier og begreber, der kan vise den videnskabelige betydning, som man er særligt interesseret i at få frem. Først her må man gå ud over deltagernes egen sprogbrug.
- Ud fra de kategorier, der er fundet, ses der på den overordnede struktur. Målet her er at finde det generelle i det konkrete set ud fra det fænomenologiske arbejde (Giorgi, 2012: 5-6; Tanggaard, 2017: 88)

I dette speciale har vi forsøgt at få et så helstøbt indtryk af hverdagslivet for børn på et krisecenter ved at gennem- lytte og læse vores empiri. Det har vi gjort både sammen og hver for sig, hvor vi løbende har noteret ned og til sidst sammenlagt noter og elementer, som vi hver især syntes var vigtigt. I løbet af denne proces har vi fundet frem til følgende meningsenheder og kategorier/temaer:

Meningsenhed 1. kodning – et udklip	Meningsenheder 2. kodning	Kategorier
Relation til mor De jævnaldrende Meget voksenkontakt De andre børn	Hverdagen	- En ny hverdag - Den første tid - Særlige dage
Sammen med søskende Når nogen flytter Mange mennesker Skelne mellem hjemmet	De andre på krisecentret	- Mange nye mennesker - De voksne - De andre børn - Konflikter
Sikkerheden Husets indretning Midlertidighed Hverdagsaktiviteter Børn må ikke være i køkkenet Nogle børn går i skole Konflikter Hjælper hinanden Stort “tomt” hus Larm vs. stilhed Arbejdsplads vs. hjem Mødet med krisecentret Skift Børnesamlinger Hverdagslivet Frirum Mor har ansvar for børnene Hektisk start	Midlertidigheden	- At skabe midlertidige relationer - Hjemmet - At sige farvel

Vi er derved gennem 1. og 2. kodning kommet frem til meningsenhederne ‘Hverdagen’, ‘De andre på krisecentret’ og ‘Midlertidigheden’ med tilhørende kategorier. Denne inddeling blev særlig tydelig, da det er en stor omvæltning for børnenes liv at flytte på krisecenter. Krisecentre er et midlertidigt sted, hvor der bor mange kvinder og børn, hvilket kan være forbundet med en

usikkerhed for børnene. Derfor kan deres fællesskaber og relationer være under pres, da deres selvvalgte sociale netværk, ligesom så meget andet, bliver sat på en form for pause.

Anden del – analyseudfoldelsen

Følgende analyse vil tage udgangspunkt i citater og udpluk fra vores empiriindsamling. Vi vil i analysen se på børnenes hverdagsliv på et krisecenter og dertil inddrager vores udvalgte teoretikere. Ud fra vores meningskondensering har vi fundet det relevant at inddele analysen i følgende meningsenheder: 'Hverdagen', 'De andre på krisecentret' og 'Midlertidigheden'.

Hverdagen

I den første analysedel vil vi se på børnenes beskrivelser og vores observationer af deres hverdag på krisecentret. Herunder vil vi se på, hvilken ny hverdag børnene får og hvilken betydning den første tid havde. Derudover vil vi se på, hvad de særlige dage i form af fraflytning og Kvindernes Internationale Kampdag har af betydning for børnenes hverdagsliv.

En ny hverdag

Ifølge den 12-årige Clara, er dagene "ALDRIG de samme ville jeg sige faktisk", da "nogle dage kan godt minde meget om hinanden faktisk, men de vil aldrig være de samme, fordi der kommer og går nye hele tiden." (Bilag 3). Der ligger altså en dobbelthed i beskrivelsen af dagene, da de ifølge Clara aldrig er de samme, fordi der er stor udskiftning af beboerne, men at de alligevel godt kan minde om hinanden. I Claras beskrivelse af hverdagen, ses den konstante forandring af hverdagslivets betingelser, da rutinerne og vanerne og dermed strukturen, kan synes som det samme. Dog vil betingelserne for disse være forskellige fra dag til dag, hvilket gør at dagene kan virke forandrede. Clara nævner også, hvad hun mener er årsagen til denne forandring i hverdagen, hvilket er beboersammensætningen, da det giver en forskel i dagene i forhold til hvem, der er der, og hvem der ikke er der mere.

Under børnenes ophold på krisecentret er det forskelligt om de går i skole. Hvis de gør, er det selvfølgelig en stor del af deres hverdagslivsaktiviteter. Det er der de opholder sig det meste af dagen og skolen sætter en ramme for deres hverdagsliv. I Danmark vil skolen være en daglig rutine for de fleste børn, hvilket det ikke nødvendigvis er for børnene på et krisecenter, hvorfor det har en betydning for hverdagens struktur og betingelser. Går de ikke i skole, har de en

hverdag, der er fyldt med en masse fritid, som skal fyldes ud. Hertil fortalte Victor, at før han begyndte at gå i skole, gik de mange ture som familie og benyttede sig af byens muligheder, hvilket betød at de fik implementeret nye aktiviteter, der var til rådighed i det nye område. Dette kunne være svært at være i, hvilket Clara tydeliggjorde "Men det at være her kan være et kæmpe pres, men så alligevel ikke det kan også være et frirum." (Bilag 3). Her lagde Clara vægt på det dilemma, der kan opstå i, at det er en presset situation, hvilket kan tænkes at være på grund af det bagvedliggende for opholdet, den nye hverdagsstruktur og/eller menneskerne, der er omkring dem på krisecentret. Men samtidig forklarede hun, at det føltes som et frirum, hvor der var mulighed for at slappe af og følge sine egne interesser. Clara tilføjede, at hun var glad for at sidde i tv-stuen med personalet, spille spil med dem, være på deres kontor eller bare generelt snakke med personalet om, hvordan det er at være på krisecentret (Bilag 3). Hun fortalte ligeledes, at hun i hendes hverdag sover meget, ser meget tv, samt generelt har en følelse af kedsomhed. Her forestiller vi os, at tiden på krisecentret kan føles som en periode, hvor man er i en venteposition og bare skal være der, da det er et midlertidigt ophold. En anden årsag til hendes følelse af kedsomhed, kan være den ro og fredelighed, der er på krisecentret, og at der er plads til at Claras eventuelle bekymringer kan træde i baggrunden. Deraf opstår der et brud med hverdagsrutinerne, da der ikke nødvendigvis er noget at stå op til, hvis man ikke skal i skole eller har andre faste aktiviteter i hverdagen. Derudover kan vi forestille os at dét, at moren er i krise, også har betydning for hendes overskud til at skabe en hverdag med sit barn.

Nogle ændringer i deres hverdagsstruktur er, at de bor tæt med andre familier i lignende situationer, og at der er personale til stede i store dele af døgnet. Derudover er der tiltag som børnesamling hver uge og andre aktiviteter, der ellers ikke ville være i et hjem. Ligeledes er dagligdagen også præget af sikkerhedsforanstaltninger, kontakten til resten af familien kan være sparsommelig og de har børnesamtaler og psykologsamtaler med personalet. De tidligere hverdagsstrukturer og rutiner skal lægges på hylden, i hvert fald for en stund, og de nye skal accepteres, så længe de er på krisecentret. Til det observerede vi en aftenstund i deres fællesstue, hvortil vi har noteret:

Vi går ned i fællesstuen omkring middagstid og bliver mødt af forskellige, der er i gang med at lave eller spise mad. Der er snak og grin og vi underholder en lille fyr, vi ikke har set før, mens hans mor laver mad. Den lille fyr laver høje lyde og skriger på et tidspunkt, fordi han taber sit legetøj, hvilket der bliver reageret ret hurtigt på og da han

er faldet til ro, falder rummet til ro igen. Der er en følelse af kollektiv og hyggestemning over den sene aften. (Bilag 1)

Aftensmadsstunden viser en hyggelig og rolig stund, hvor flere er samlet i det samme rum. Det blev dog også tydeliggjort, at de er i en form for alarmberedskab, hvilket viste sig, da den lille dreng skreg, og det derved gik fra en rolig til en urolig stund. Det er ligeledes en pointe at trække frem, at kvinderne er i konstant alarmberedskab, da det viste sig at sætte noget i gang hos dem, hvis børnene larmede ekstra højt, hvor reaktionen blev pludselig og hurtig. De blev hurtigt forskrækkede og viste en tydelig form for anspændthed over den høje lyd, men da, særligt moren til barnet i observationen foroven, oplevede hvor roligt de ansatte tog det smittede roen hurtigt af på resten af rummet. De andre kvinder, deres børn og den larm, der følger med, bliver således en ny betingelse for deres alles hverdag, som de skal forholde sig til. Det, der stod særligt frem for os i disse stunder, var ligeledes fornemmelsen af et mylder af liv, der lige meget om lydene var høje eller ej, fyldte rummene. Vores forståelse af dette beror på en følelse af hjem og tryghed, men under særlige omstændigheder.

På trods af de tydelige forskelle, kan vi ud fra vores observationer se, at hverdagens struktur stadig er præget af mange af de samme ting, som vi vil antage også fyldte inden opholdet på et krisecenter. Det kan være rutiner og vaner såsom madlavning, købe ind, spille spil, lege, være på mobilen og se TikTok samt se tv og den hygge, de selv finder på. I vores observationer, så vi forskellige scenarier af deres hverdag udspille sig og her oplevede vi blandt andet at:

To søskende er i opholdsrummet og spiller et spil med en medarbejder. De griner og hygger sig, en baby larmer lidt ved siden af, mens moren står der. Efterfølgende går den ældste dreng ud og sparker lidt fodbold ude i haven. Vi sidder nede i fællesrummet og spiller vildkat med først et barn og så kommer der flere til. (Bilag 1)

Beskrivelsen er udarbejdet den første dag, vi var på besøg, hvor vi hurtigt blev inviteret ind i spillet af en af drengene. Langsomt fyldtes rummet med grin over vores evner inden for spillets rammer og det ramte os, at det mindede om almene hyggestunder i et hjem. Hverdagen vi så, havde en ro og en del frihed over sig. Børnene bevægede sig frit rundt og gik udenfor i haven, hvis de havde lyst. Dagen var fyldt med mennesker og forskellige selvvalgte aktiviteter, men dette betød ikke, at der konstant var uro og larm, til trods for den relativt store menneskemængde. Både kvinderne og børnene så ud til at kunne slappe af i dette rum, og var med til at skabe roen. De er flyttet fra et hjem, hvor vi antager at det har været præget af urolige

stunder og derfor er der mulighed for at de ikke har oplevet de almene hyggestunder, som vi her beskriver eller at det har været en minimal del af deres forrige hverdag og derfor ligeledes er noget de skal vænne sig til.

Den første tid

Clara og Victor fortæller begge om deres første dage på krisecentret, som værende hektiske og urolige. Victor fortæller, at hans far havde fortalt ham, at et krisecenter var et sted, hvor der var bevæbnede vagter, tremmer for vinduerne og at det mindede meget om et fængsel. Victor beskriver yderligere, hvordan de først tog afsted til et andet krisecenter, hvor han ikke synes de blev taget godt imod og hjulpet. Hvorefter de kom til dette krisecenter og blev taget godt imod. At blive taget godt i mod oversætter han blandt andet til at han allerede dagen efter deres ankomst blev inviteret med til børnesamling, hvor han mødte de andre børn (Bilag 1). Det viser, at han havde fået en fejlagtig beskrivelse af, hvad et krisecenterophold ville indebære. Hertil spurgte vi Victor, hvad han gerne ville sige videre til et barn, der ikke er flyttet på krisecenter endnu og her tilføjede han, at en god start for et andet barn, kunne være at få fortalt, hvad det egentlig er, da det jo ikke var, som han havde fået fortalt (Bilag 2). Her tænker vi, at det kan være en hjælp for børn, der står til at skulle flytte på krisecenter eller lige er flyttet ind, at det bliver afmystificeret og derved kan virke mindre skræmmende. Ligeledes oplevede Victor et brud med deres tidligere praksisfællesskaber, som de havde fået etableret i blandt andet deres folkeskole og til fritidsinteresser. Det kan antages, at de har været et centralt medlem i de forhenværende praksisser, hvortil de nu skal til at etablere nye praksisfællesskaber. Der ses et brud på deres vaner og rutiner, som Corsaro mener er med til at give en fælles forståelse af den kultur, som de er en del af og skaber en tryghed. Dette kan for eksempel ses ved at Victor havde fået en bestemt forståelse af konceptet omkring et krisecenter, hvortil han oplevede et brud med denne forståelse.

Clara fortalte, at hun til at starte med var flyttet ind på krisecentret med sin mor og lillebror. Efter at have haft en hektisk dag med uvished og flere samtaler mellem mor/personale, lillebror/personale og hende selv og personalet, fortalte hun: "Så kigger jeg op på X [pædagogen] sådan hvad sker der agtigt og så fortæller min mor at X [lillebroren] skal fjernes." (Bilag 3). Dette giver et indblik i at Clara godt kunne fornemme at der skete noget, men ikke havde fået det fortalt til at starte med, hvorpå hendes mor fortalte, at hendes lillebror skulle fjernes. En hård start, der har haft en påvirkning på hendes efterfølgende hverdag, da hun, under

vores besøg, ikke havde set sin lillebror i flere måneder. Det har derfor både påvirket søskenderelationen, men også hverdagsstrukturen, hvor der ville have været mulighed for, at det havde set anderledes ud, hvis lillebroren havde haft en indvirkning på hverdagslivet. I følge Hartup har den større søskende også en form for omsorgsrolle for den mindre. I Claras tilfælde kan vi forestille os, at det derfor særligt betød noget for hende, at hun ikke længere var sammen med sin lillebror hver dag og kunne drage denne omsorg for ham, og hun skulle derfor revurdere sin rolle som søster i deres interne praksisfællesskab. På dette tidspunkt var Clara alene med sin mor og havde lillebroren været der, havde han også haft behov for støtte og opmærksomhed fra både mor, Clara og de andre omkring dem. Både Victors og Claras historie fortæller, hvordan deres hverdagsliv blev påvirket af at skulle flytte på krisecenter, samt at det var en hård start på grund af henholdsvis en forforståelse af, hvad et krisecenter var og at lillebroren ikke skulle være en del af deres daglige gang.

En anden ting, der fylder i et hverdagsliv, er 'tid' og på krisecentret er det en faktor, der ligeledes er til stede. Både i forhold til, hvor lang tid de har været der, hvornår de skal hjem, men også på den gængse dagligdag og hvad timerne skal fyldes ud med. Det er også en af de dele som vores kontaktperson lagde vægt på:

“Tid bliver på en eller anden måde noget med at kigge tilbage [og] bliver lidt flydende og svært at forstå, hvad der er sket og det med at have en fornemmelse af tid. . . . Så når de kommer ind i huset her, så skal det være noget andet. Det er også derfor vi har mandag, tirsdag, onsdag, torsdag på den store tavle.” (Bilag 4)

Vigtigheden i forudsigelighed og kendskab til den næste dag er noget, der er med til at skabe overblik og struktur i en hverdag, der nemt kan mangle det, hvis ikke den indeholder skole eller andre faste hverdagsaktiviteter såsom fritidsinteresser. Vores kontaktperson beskrev ligeledes den ændring, der kan være ved at flytte ind på krisecentret, og begrundede det med at den foregående tid kan blive flydende efter at have oplevet de ting, der har gjort, at de er flyttet ind på krisecentret. Her forsøger de, som personale, at skabe faste rammer omkring de forskellige dage og de aktiviteter, der eventuelt sker (Bilag 4). Det udtrykte Clara, da hun for eksempel fortalte, at hun sover meget, hvilket kan tyde på at dagene bliver meget flydende for hende. Flere af børnene gav udtryk for at strukturen for dem var vigtig, eller i hvert fald, at de var meget opmærksomme på de skemaer, der påvirkede deres egen hverdagsrutine. Dette kunne for eksempel være deres fokus på, hvornår personalet kom og gik og hvornår de selv skulle noget, der skilte sig ud fra den almene hverdagsrutine, såsom familiebesøg, børnesamling eller

lignende. Vi fik en forståelse af, at familierne kunne have svært ved at opretholde deres rutiner, vaner og deres strukturerede hverdag, selvom ønsket var der. I starten kunne ønsket være at stå tidligt op og have nogle faste rammer for dagen, men hvis børnene ikke havde noget fast at stå op til kunne det i længden være svært at bibeholde denne rutine. Derfor kunne tiden føles som værende flydende i stedet for og hverdagens rutiner blev derfor tydeligt forandret til en hverdag, hvor der blev sovet meget og den faste struktur blev visket væk, hvorpå der kom andre betingelser for hverdagen.

Særlige dage

Under fejringen er det virkelig hyggeligt. Personalet skærer kage ud og bord efter bord får man lov til at hente et stykke. Børnene løber rundt og hygger sig på tværs af hinanden og medarbejdere og beboere snakker på kryds og tværs. . . . To piger er gået op for at tegne med hinanden på et af deres værelser. Der er mange mennesker samlet og især meget personale til stede. De løber også lidt rundt over det hele, men kvinderne er også hurtige til at hjælpe ved behov. Der er en hyggelig, men også lidt kaotisk stemning (Bilag 1)

Beskrivelsen beror på, hvordan en eventuel mærkedag kunne foregå. I dette tilfælde var det Kvindernes Internationale Kampdag, der blev fejret med kage og hjemmelavet pynt. Det var en dag, der mest forløb stille og roligt, men havde en snert af noget hektisk, da personalet skulle sørge for, at den forplejning de havde bestilt, kom frem på bordet og at de forskellige aktiviteter kørte. Det var en oplevelse af et stort mylder af liv, da alle var samlet til denne begivenhed, og den viste frihed og relationerne børnene imellem. Som overskriften også indikerer, var det en særlig dag og altså ikke hverdagskost for kvinder eller børn. Alligevel finder vi det spændende at se på, da vi betegner dette som noget særligt for deres hverdagsliv og en glædelig del for børnene at have fokus på i en hverdag, der til tider ikke er nem. Den hjemmelavede pynt og kage bragte stor glæde og en fornemmelse af ansvar, da flere af børnene stolt viste den pynt, de havde lavet frem til både deres mor, personalet og os (til trods for at vi havde været med til at lave størstedelen af den dagen før).

Vi ser det som en anden arena at træde ind i, hvor børnene havde et andet ansvar, der var vigtig for dem (red. pynten). At pynten eller deres indbyrdes stolthed over denne er vigtig, ville måske ikke være det, man trak ud i andre sammenhænge, men her viser det et fællesskab og et praksisfællesskab, der er opstået. Vi betegner dette som en særlig del af deres praksisfællesskab

som børnegruppe, da de havde skabt en social praksis, hvori de havde en fælles forståelse af, at deres pynt var en vigtig del af denne. Der var en særlig gensidighed børnene imellem, hvor der blev skabt et fælles repertoire gennem deres pynt og arbejdet med dette. Heri har de udviklet en fælles front og viden, der skaber grobund for, at de to piger i observationen, går op sammen og tegner hos den ene. Den ene af de to piger, var den mellemste af søstrene i en søskendeflok på tre. Hun valgte at søge væk fra søsterskabet og ud i et nyt fællesskab. Hun har et fællesskab med sine søskende, men det er et andet behov, hun finder i en relation, der ikke er med i denne søskendeflok. Denne nye relation så vi udvikle sig fra starten af, da den ene pige lige var flyttet ind, da vi ankom, og de derfor ikke kendte hinanden, før de sad og lavede pynt til fejringen. Til selve fejringen var det en medarbejder, der startede tegneaktiviteten, men da de to piger fik den idé, at det skulle foregå oppe på den enes værelse, trak medarbejderen sig. Det interessante i dette, er at det muligvis kan sidestilles med at have en veninde med hjemme og invitere hende med op på sit værelse. Altså en, for os, almindelig hverdagsaktivitet, der udfolder sig her, da det bliver et frirum til at lege, snakke og gøre som man har lyst til, når det bare er to børn, fremfor der er voksne til stede. Dette forklarer Hartup er en vigtig del af børnenes udvikling, da børn udvikler særlige evner sammen, der ikke kan udvikles sammen med voksne. Det kan, som i dette tilfælde, være samarbejde og evnen til at dele, der kan være med til at give en positiv udvikling i deres socialisering. Denne relation er nemlig præget af gensidighed, en lige magtfordeling og et understøttet børnefællesskab mellem de to piger, der får lov til at udvikle sig til fejringen. Derudover kan vi, hvis vi gør brug af Corsaros teori se en kammeratkultur blive skabt mellem de to piger, hvor de gennem leg udvikler deres sociale identitet og får den nødvendige viden til at forstå den verden de er i. I kammeratkulturen får pigerne også mulighed for at opleve en uafhængighedsfølelse fra de voksne, som helt fysisk blev tydelig, da de sad alene på den ene piges værelse.

En anden særlig dag, vi deltog i, var en fraflytning af en familie. Dette var Victor, hans mor og lillebror. De havde boet på krisecentret i omkring 4,5 måned og en observation derfra var følgende:

Kvinderne og personalet står i en cirkel. Der er smil og tårer og alle er meget berørte, mens familien går rundt og siger farvel. Den yngste dreng løber rundt og hopper på væggene og vil ikke sige farvel, mens den ældste også går hen og siger farvel til os med en krammer til trods for at vi har trukket os fra cirklen. (Bilag 1)

Denne dag var præget af den triste stemning over, at familien skulle flytte, men den gemte samtidig på en ambivalens, da der også var meget glæde ved denne begivenhed, fordi familien var klar til at komme videre. Grunden til vi trækker denne dag frem, er ændringen af hverdagsstrukturen, som familien oplevede endnu engang. Vi så det som et privilegie at få lov til at opleve denne fraflytning, da vi her fik en klar fornemmelse af, at det var en familie, der havde hjulpet de andre meget. Dette så vi blandt andet ved de andre familiers reaktioner på dagen. Samtidig beskrev Clara, at det var en af de flytninger, der havde taget hårdest på hende, og der havde ellers været mange andre inden da. Men Victor havde betydet noget særligt for hende, hvortil hun fortæller, at hun i tiden op til ". . . har forberedt sig lidt på at sige farvel." (Bilag 3), hvilket vi vil komme mere ind på i et senere afsnit. Derudover fik vi en generel fornemmelse af at hele familien havde gjort et stort indtryk på stedet, på personalet og på de andre familier, og der var blevet skabt nogle relationer, der nu skulle brydes.

Ud fra det ovenstående er et fokus på børns deltagelse og mulighed for udvikling af social læring, når deres hverdag ændres. Her kan særlige begivenheder og markering af dage være med til at vise den forskellighed, der er i dagene på krisecentret. En forskel vi oplevede, da krisecentret fejrede Kvindernes Internationale Kampdag og familien skulle flytte. Børnene er konstante medskabere af deres egne livsbetingelser, og ved at vi fik lov til at observere dem og tale med dem på den måde, vi gjorde, indikerer det også, hvor meget man kan lære af dem og deres viden om egne betingelser. Særligt hvis vi kigger på de handlinger og deltagelsesbaner til nye praksisfællesskaber, som de begiver sig ud i og som ligeledes kommer til udtryk ved særlige lejligheder. Det kunne også ses under flytningen og i observationsbiden foroven, hvor både den måde Victor viste, hvad det betød for ham at skulle flytte, men også særligt, hvad det betød for hans lillebror, der reagerede anderledes end storebroren på at skulle flytte fra krisecentret (Bilag 1). Det har selvfølgelig noget med alder at gøre, men kan også oversættes til, hvad det kræver, når der er brud i ens hverdagsliv.

En anden observation fra dagen med flytningen var, hvor vi var ude i haven og lege, fordi lillebroren skulle vise noget særligt, inden de skulle flytte:

Han [lillebroren] sidder på en mooncar [gokart] og vil have mig til at stå med en skovl på dækket, så det siger ligesom en motorcykel. Det fortæller han mig, at han har lært i børnehaven og det er han glad for. Han glæder sig til at komme tilbage og vise dem, hvor god han er blevet. (Bilag 1)

Denne interaktion fandt vi til at starte med ikke særlig relevant, men i vores efterfølgende bearbejdning stod den dog alligevel frem som en interessant udveksling af viden og erfaring og deraf en fortolkende reproduktion. Lillebroren havde med en kreativ og innovativ deltagelse medtaget denne leg fra børnehaven og tilføjet den til krisecentrets kultur. Han havde bidraget med et nyt element i den legende kultur på krisecentrets legeplads. Lillebroren ville ikke rigtig snakke om, at de skulle flytte, men ville i stedet for gerne vise alle de ting, der ifølge ham, gjorde krisecentret sjovt. Blandt andet denne mooncar. En relativ lille del af hans tidligere hverdag blev en gennemgående figur i hans hverdagsliv på krisecentret og et udtryk for en genkendelig og forudsigelig handling, der ellers ikke var mange af. Vi forstår her, at mooncaren blev en tryghed i den ellers usikre tid, da den var noget han kendte til i forvejen. Det at forstå vigtigheden i at kunne tænke tilbage på tiden i børnehaven før krisecentret, undergå en udvikling og glæde sig til at komme tilbage og vise den, er en almen udvikling hos børn, men en, der kan være særligt udfordret for denne børnegruppe. Mooncaren træder pludselig ind i en større sammenhæng, da han i lang tid ikke har gået i børnehaven og er blevet taget ud af det praksisfællesskab, han var en del af der. Det at have øvet sig, udviklet en viden og en erfaring, som han vidste ville passe godt ind i hans allerede eksisterende praksisfællesskab derhjemme gør, at den pludselig bliver markeret som en stor og vigtig del af hans fortsatte sociale læring. På den måde kommer den lille observation med mooncaren til at understøtte, hvor vigtig en oplevelse den aktivitet var for hans hverdagsliv.

Opsamling på 'Hverdagen'

I denne meningsenhed kan vi se, hvordan hverdagen og hverdagslivet er for børnene på et krisecenter, hvilket ligeledes bliver en besvarelse af vores første problemstilling. Børnene beskrev, at selvom det var et midlertidigt hjem, havde de fået opbygget en hverdag. Noget af det, der fyldte meget for børnene, var den store udskiftning af beboerne, der gjorde at dagene sjældent var de samme. I deres beskrivelse af den første tid på krisecentret viste det, at det havde været anderledes end hvad de havde regnet med, og at hverdagen opleves som både ensformig, men ligeledes anderledes end vanligt. Vi oplevede også at hverdagsstrukturen havde en vigtig betydning for børnene, såsom hvilke aktiviteter der var og hvilket personale der var til stede de forskellige dage. Det gav børnene en tydelig ramme for deres hverdag. Ydermere var særlige dage og brud på hverdagslivet med til at skabe en tidsfornemmelse, der nemt ellers kunne blive flydende og understøtte praksisfællesskabet børnene imellem, da de fik fælles ansvar, som at lave pynt til fejringen. Krisecentret blev heri tydeligt markeret, ikke bare som et sted, hvor en

masse kriser samles, men som et sted fyldt med tryghed og stærke relationer, hvor man stod sammen om hinandens kriser, underbyggede hinandens hverdagsliv og ønskede hinanden held og lykke i fremtiden.

De andre på krisecentret

I følgende analysedel vil vi se på, hvilken betydning og indvirkning de andre, der befinder sig på krisecentret, har for børnene og deres hverdagsliv. Vi inddrager både børn, voksne, personalet og den korte relation, der blev skabt til os i de dage, vi var der. I denne analyse vil vi derfor undersøge, hvad mange nye mennesker har af betydning for børnenes hverdag. Derudover vil se på relationerne til de voksne, relationerne til de andre børn og hvilke konflikter, der kan opstå deri.

Mange nye mennesker

“[Man skal] forberede sig på mange mennesker . . . ehm, her er mange mennesker, hvis man ikke kan lide mennesker, så skal man lære mennesker at kende” (Bilag 3). Sådan lød det fra Clara, da vores spørgsmål faldt på, hvilket råd hun ville give til andre børn, der fik at vide, at de skulle på krisecenter. Svaret viser nødvendigheden i at kunne lide andre mennesker, eller i hvert fald at kunne lære det og deraf også kunne være sammen med dem, eftersom det bliver en stor del af hverdagen, at de omgås mange forskellige. Dette kan være i kortere og længere perioder, alt afhængig af, hvor lang tid familierne bor på krisecentret. Nødvendigheden kan forstås som en kontrast til at skulle være alene og trække sig fra fællesskabet, hvilket Clara ikke udlagde som en mulighed. Victor nævnte, at han ikke var så god til mange mennesker i starten og ikke brød sig om at være i et rum med mange (Bilag 2). Hvortil man kan tænke, at han har lært at være sammen med mange mennesker og har fundet tryghed i det, da det blev en stor del af hans hverdag på krisecentret. Dette udviser en vigtig social læring i forhold til at bo der. Hertil har Victor haft en udvikling med sine horisontale og vertikale relationer på krisecentret, der har gjort, at han begyndte at nyde at være sammen med mange mennesker, hvilket kan ses som en positiv udvikling af hans socialisering på krisecentret. I starten vidste Victor ikke meget om livet på krisecentret og havde en følelse af generthed og utryghed i forhold til at være en del af fællesskabet, hvilket taler imod ligeværdigheden med de andre børn, der boede der til at starte med. De havde en anden viden og havde udviklet nogle kompetencer omkring dét at bo på et krisecenter og derved et allerede udviklet praksisfællesskab, som han endnu ikke var en del af. Disse kompetencer har de andre børn gennem de horisontale relationer hjulpet Victor

med at udvikle, både i forhold til det sociale, men også selve det at bo og begive sig rundt på et krisecenter. Trygheden har Victor også fået gennem sine nye vertikale relationer, der blandt andet har været personalet, som har givet ham viden om livet på et krisecenter. Dette har mundet ud i, at han trådte mere selvsikkert ind i et rum med mange mennesker.

Det med at mange mennesker, og særligt at mange nye mennesker er noget, der fylder i børnenes hverdagsliv på krisecentret, er ikke i sig selv overraskende og det er noget vores empiri bar tydeligt præg af. Victor fortæller ligeledes, at der i starten var virkelig mange mennesker at forholde sig til, og at han de første dage var meget for sig selv på værelset. Han kom kun ud, fordi der var en anden dreng, der spurgte om han ikke ville med ned og lege i fællesrummet (Bilag 2). Hertil spurgte vi Victor om børnesamlingerne havde været gode for ham og der svarer han med et tydeligt 'ja', hvor han uddybede, at det havde været med til at udvikle et fællesskab på krisecentret, samt at det bidrog til, at han ikke følte sig så alene (Bilag 1). Det kan her udledes, at Victor til at starte med har haft behov for ro til at ankomme til den nye hverdag, og har følt et behov for, at der var andre, der tog teten på fællesskabet. Det er et hverdagsliv, der har været præget af mange skift og mange nye mennesker. Ser vi på Wengers praksisfællesskaber vil det være flere af disse, der igen bliver afbrudt eller ændret ved at nye voksne og børn træder ind i skiftende længder. Victor har ved indflytningen fungeret mere som et perifert medlem af det allerede eksisterende praksisfællesskab, der både er med alle beboerne på krisecentret og i særdeleshed det, der findes børnegruppen imellem. Han udviklede sig dog hurtigt til at blive et centralt medlem, da han tydeligt formåede at blive en kompetent deltager via hans deltagelse i de sociale tilbud, såsom børnesamlinger og ligeledes fik tillært sig viden og erfaring gennem de børn, der allerede var på krisecentret. Via hans gensidige engagement, formåede Victor at blive en del af og udvikle praksisfællesskabet med de andre børn og ligeledes blev han et genkendt medlem, hvilket også hjalp ham væk fra følelsen af at være alene.

Selvom der var mange mennesker og det kunne virke hektisk i starten, så var det ikke altid at dagene forløb sådan. I vores observationsnoter, har vi noteret følgende:

Her til aften er der meget ro i huset. En familie (mor og datter) spiser mad, en mor med to små børn laver mad mens hendes ene søn leger på gulvet og den anden sidder i en vippestol, derudover er der en anden kvinde som vipper barnet i stolen og en ansat til

stede. Vi sætter os sammen med drengen, der leger. Der er en meget stille og rolig aftenstemning . . . (Bilag 1)

Det viser hvordan en almindelig hverdagsaften med flere kvinder, børn og personale, kunne forløbe, hvor man også er sammen hver for sig. Her var vi vidne til, hvordan en almindelig hverdagsaktivitet forløb, såsom mor der lavede mad, barn og mor, der spiste mad sammen eller børn, der legede. Der var stille snak alle imellem og generelt en afslappet stemning i rummet. Vi opdagede, at der kunne være en hurtig ændring i energi- og lydniveauet i rummet, som til fejringen af Kvindernes Internationale Kampdag. Som vi tidligere har udfoldet, var dagen hyggelig, men mere kaotisk, da der var meget personale til stede, samt mange af kvinderne med deres børn. Det var et arrangement, hvor der skete en del, og det blev tydeligt, at det er et sted, der er præget af, at der er mange mennesker, både voksne og børn. Det er to scenarier, der viser, at der er stor forskel på dagene og på menneskemylderet. Den almindelige hverdagsaften mindede meget om en aften i et hjem, hvor der blev lavet mad og hygget. Hvorimod fejringen af Kvindernes Internationale Kampdag bar tydeligt præg af den mere institutionelle og arrangerede stemning.

Dét, at der var mange mennesker, havde en betydning for børnene på dette krisecenter. Alle børnene, men særligt Clara og Victor omtalte det, hvor Clara fortalte, at man skal kunne forene sig med, at der er mange mennesker. Victor forklarede det med, at familierne og de andre børn havde haft stor betydning både for hans start på krisecentret, men også at de var blevet en vigtig del af hans hverdag på krisecentret senere hen. De hjalp ham med at komme ud fra værelset og blive en del af fællesskabet, hvilket var noget af det han lagde vægt på at han ville komme til at savne, da han skulle flytte. Børnene havde ligeledes rig mulighed for at lege med hinanden til børnesamlingerne og i fællesrummene, hvor der både kunne være en oplevelse af meget larm, samt en oplevelse af ro og hygge. Krisecentret og menneskene herpå havde ligeledes påvirket børnenes udviklingsbane. Børnene fik generelt en læring i at være rummelige, da det store aldersspænd og de oplevelser, de havde med sig, gjorde, at der var mange forskellige behov, der skulle tilgodeses under for eksempel børnesamlingen. Via samtalerne med børnegruppen og personalet fik de ligeledes et fælles sprog for det, de havde været igennem, og deraf en fælles fortolkningsramme. Det, at de var blevet en del af et nyt fællesskab, havde derfor haft en positiv indvirkning på deres socialisering, men deres hverdag var samtidig blevet påvirket af, at der var mange skiftende relationer. Det nye fællesskab kunne være givende, men

der lå ligeledes den udfordrende del i, at der ikke var en garanti for, hvor lang tid kvinderne boede der med deres børn, eller hvor tæt en relation, der kunne nås at blive opbygget undervejs.

De voksne

“Orgh de er søde”, sådan udbrød 12-årige Clara (Bilag 3), da vi spurgte ind til personalet i interviewet. Ordet ‘*søde*’, kan forstås meget bredt og forskelligt, men kigger vi videre i Claras udtalelser, sagde hun således, da vi spurgte ind til, hvad hun syntes var rart ved at være på krisecentret:

“Jeg synes det meget rart at være sammen med nogle af de voksne og sidde i tv-stuen med dem, eller jeg kan godt lide at spille et spil med dem eller bare være sammen med dem og sidde på kontoret med dem og bare sådan sidde og snakke med dem og selvom det ikke er dem jeg har samtaler med, så snakker jeg stadig med dem om, hvordan det er her og bare at være her agtigt.” (Bilag 3)

I det her citat kan man konstatere, hvordan personalet spiller en stor rolle i Claras liv på krisecentret og det er også det, der for hende blev et frirum. Dette er en uddybning af det ovenstående ord, ‘*søde*’, hvilket vi vælger at forstå ud fra dette citat, da hun beskrev, at de var meget til stede i hendes hverdagsliv, og de viste, at de gerne ville hende. Vi mener her, at de var med til at give hende en bekræftelse og en støtte i vertikale relationer. Hun udviste en tydelig relation til de voksne, da hun, som hun nævnte i citatet, både ville tale med dem hun var knyttet til professionelt og havde planlagte samtaler med, men også havde en stor interesse i de andre. Hun havde fået opbygget en vertikal relation til disse voksne, da de gav hende støtte, omsorg og muligvis en følelse af beskyttelse. Hun udviste tryghed og ro over at være i rum med personalet og nød, at de satte tid af til hende og lyttede til hendes tanker. Dette kan ligeledes lede hen til at personalet og Clara har dannet en form for arena, der er præget af tryghed og en særlig tilknytning mellem dem.

Vi oplevede ligeledes, at børnene var meget opmærksomme på, hvornår personalet og vi kom og gik, så de havde en idé om, hvem der var der. Hertil havde vi flere observationer med børn, der gik til personalet eller udviste en vis form for tryghed overfor dem. Dette kan give en indikator på, at det ikke kun er i Claras liv, at de spillede en stor rolle, men derimod også i de andre børns liv på krisecentret. Dette kan forstås, som en sammenhæng, der kan fremvise, at voksenkontakt er den stabile og kontinuerlige relation i deres og - særligt ifølge vores empiri - i Claras hverdagsliv som det så ud på daværende tidspunkt. At personalet også viste en interesse

i hende og for eksempel gerne ville se tv-serien Badehotellet med hende, viste en langsom, men tiltagende opbyggelse af tiltro. Personalet har mere social magt på krisecentret og generelt mere viden og erfaring, specielt omkring livet på krisecenter. Hertil nævner Hartup ligeledes, at barnet søger støtte og tryghed hos den vertikale relation, da det er en omsorgsperson, hvilket er tydeligt i denne sammenhæng. Det kunne give særligt Clara en tryghed, at hun vidste, at personalet havde erfaring med den situation hun var i og givetvis at hun også manglede en tryghed i vertikale relationer og derfor søgte den meget.

Vi oplevede flere gange, at der var én medarbejder til ét barn eller at der næsten var lige så meget personale som antal børn til stede. Her har vi blandt andet noteret, at en lille dreng uden sin mor legede med biler med en ansat en hel formiddag (Bilag 1). Vi fik en klar fornemmelse af at det, at der var meget voksenkontakt kunne være et udtryk for, at børnene bevidst søgte de voksnes kontakt for tryghed og beskyttelse, men det kan samtidig også være et udtryk for en mangelvare på jævnaldrende at være sammen med. Ligeledes bærer vores empiri tydeligt præg af, at der ofte var meget personale om børnene og de derved ikke var meget alene med mulighed for at være sig selv, medmindre de var på værelserne. Det var en del, der var meget anderledes end det vil være udenfor krisecentrets vægge og noget, der i en kort periode kunne være nødvendigt. Her tænker vi, at børnenes fremtid muligvis kan blive præget af en manglende selvstændighed, da børnene i en stor del af tiden er sammen med voksne.

Børnene er blevet flyttet fra deres tidligere praksisfællesskaber, men vil altid søge efter mening nye steder. I dette tilfælde oversætter vi det til, at hvis børnene finder den mening ved at knytte sig særligt til de voksne, så er det det, de vil gøre i starten, da vertikale relationer altid vil udvise den sociale magt, viden og erfaring børnene kan synes at mangle, når de ankommer til krisecentret. Senere hen kan meningen vise sig i praksisfællesskabet til de andre børn. Derudover kan vi forestille os at en 12-årig ser mere samhørighed i at skabe et praksisfællesskab med voksne frem for børn i 4-5-årsalderen, dette så vi blandt andet ske ved Clara, der søgte samvær med de voksne. Relationer og fællesskabet med de andre børn kommer vi ind på senere. Ud fra den teoretiske viden, vi nu har, tænker vi, at det samtidig er vigtigt at Clara, og de andre børn på krisecentret generelt, bliver udfordret til ikke kun at være sammen med de voksne, men at de også søger at skabe deres egne unikke kammeratkulturer med jævnaldrende. Da børnene i disse kulturer tilegner sig viden og færdigheder som de ikke kan lære i selskab med voksne. Dette kan for eksempel være færdigheder, der er nødvendige for at

løse konflikter, udøve lederskab eller se betydning af at dele, da disse ellers oftest bliver styret af den voksne, hvis der er en til stede. Da mange af børnene ikke går i skole eller daginstitution, mens de bor på krisecentret, bliver de frataget de naturlige kammeratkulturer og børnefællesskaber med jævnaldrende, som de ellers ville have været en del af. Derfor er det et vigtigt fokuspunkt at hjælpe børnene med at skabe disse, i det omfang det er muligt.

Selvom relationen til personalet fylder meget, er det vigtigt at påpege at det stadig er mødrene, der har det overordnede ansvar for deres børn, hvilket både var noget børnene og mødrene var opmærksomme på. Moren er den primære omsorgsperson og har en vigtig vertikal relation til barnet, hvor hendes udvikling er et vigtigt element for barnets udvikling. Hendes fortolkningsramme og sociale færdigheder kan være udfordret, når familien ankommer til krisecentret, da hun er en kvinde i krise, og har brug for hjælp. Børnene har, højst sandsynligt, vænnet sig til at beskytte mor eller hjælpe mor med en del, og hendes sociale magt i den vertikale relation kan derfor være mindre tydelig. Det er her relationen til personalet også bliver vigtig for børnenes hverdagsliv, da opholdet langsomt skitserer relationerne på plads igen. For eksempel fortalte Victor, at det var hans mor, der lavede morgenmad til ham, da børnene ikke måtte gå i køkkenet (Bilag 2). På et andet tidspunkt oplevede vi, at en mor spurgte en ansat, om det var okay, at hendes datter på 12 år blev siddende og spillede spil med os, mens hun hurtigt gik over og handlede. Disse to eksempler peger på, at selvom de er på et krisecenter, så er det stadig moren, der har ansvaret for at lave maden, vide, hvor de er og for at være sammen med sine børn. Dette, i måske videre udstrækning end, hvis man boede derhjemme, hvor man kunne forvente, at børnene hjælper med at lave mad og hvor en 12-årig måske godt kunne være alene i en stund. Hertil kan man spekulere over om der er nogle færdigheder, der bliver udfordret for barnet, når der er et benspænd i nogle af hverdagslivets funktioner, såsom at være med til at lave mad eller føle ansvar ved at være alene hjemme, hvilket er nogle af de ting et barn ville have mulighed for at opleve, hvis det ikke var på krisecenter, men derimod var derhjemme. Børnene er i et udviklingsforløb, hvor krisecentret og deres regler, samt hverdagsaktiviteter, kommer til at fylde meget og påvirke dem i den tid, de er der. Børnene har højst sandsynligt haft et hverdagsliv inden krisecentret, der har båret præg af andre bekymringer og oplevelser end det gængse. Derfor er oplevelser såsom Badehotellet, spil, madlavning og indkøb en stor del af at give dem et så almindeligt hverdagsliv, som muligt i det vakuum de ellers befinder sig i, når de er der.

Når man ser på relationen mellem børnene og personalet, finder vi det naturligt at se på tætheden/distancen mellem børnene og personalet. Til dette siger vores kontaktperson:

“Professionel distance er der nogen, der siger. Det gør jeg ikke. Vi havde en meget klog supervisor her for noget tid siden . . . han sagde at han beskæftigede sig langt mere med ‘professionelt nærvær’ og dengang han sagde det tænkte jeg ‘godt der var et ord for det’ i stedet for professionel distance, det er jo frygteligt.” (Bilag 4)

Her udviser vores kontaktperson at de i deres arbejde har fokus på ikke at være for distanceret fra børnene og kvinderne. Distance har dårlige konnotationer, og eftersom hendes arbejde kræver en god relation til børnene, bliver hun nødt til at have en professionel tilgang til håndteringen af omsorg. Det var tydeligt at særligt Clara søgte personalet og udviste en vis afhængighed over for dem, ved at det var dem hun gik til. Hartup argumenterer for, at hvis et barn har oplevet en utryk tilknytning, kan det gøre, at barnet vil udvise en ekstra afhængighed overfor andre omsorgspersoner, hvortil han nævner lærere. Det oversætter vi dog her til personalet og kan tænkes at det er en mulig årsag til den tætte relation til dem. Her sagde vores kontaktperson: “Jeg bliver en omsorgsperson og mens de er her, en slags primær, men de er jo slet slet ikke i tvivl om at det er mor, der er deres primære.” (Bilag 4). Vores materiale bærer tydeligt præg af den enorme indflydelse personalet har på børnenes hverdagsliv, at vi var nødt til at forhøre vores kontaktperson om netop denne del. Hertil var hun ikke i tvivl om, at de overtager noget fra den primære omsorgsperson mens børnene er her og bliver den sikre base som moren givetvis ikke kan være, lige når de ankommer. Det viser sig tydeligt i relationen, men det udfordrende viste sig også, når en lille pige, for eksempel, ikke ville gå med hendes mor i vaskekælderen og kun havde øjne på personalet selvom moren insisterede. Her var det først, da personalet, efter flere blikudvekslinger med moren også lagde tryk på, at pigen til sidst gik med (Bilag 1). Dette eksempel viser en tvetydighed i relationerne. Det er givetvis også noget, der kunne vise sig uden for krisecentrets rammer, men herinde sætter det, ligesom alt andet, en streg under personalets store indvirkning i en hverdagssammenhæng. Dertil er det lige så vigtigt for deres arbejde, at det langsomt bliver givet fuldstændig tilbage til moren, hvorfor de går meget op i at de ikke overtager for en længere periode, og at det er moren, der har det primære ansvar som de så kan bakke op om efter behov.

Hvem der har hvilket ansvar, var noget, der også trådte frem under vores feltarbejde. Vi havde en idé om, at det måtte være vanskeligt for børnene at navigere i og dermed udfordre deres

hverdag. Foruden små, men vigtige, eksempler som det foroven var det dog ikke det, der kom til udtryk, mens vi var der, da det i langt højere grad var et samspil mellem mor og personale. Børnene gav heller ikke udtryk for, at det var et forvirrende element for dem, men derimod en enorm glæde for den opmærksomhed, de fik fra personalet. Den utrygge tilknytning, som Hartup refererer til, behøver ikke nødvendigvis at være til moren, men kan eventuelt stamme fra den part, der er årsag til at de er på krisecentret. Vi forestiller os også at det faktum at børnene nu er på krisecentret kan udfordre og sætte spørgsmålstegn ved deres tilknytning til deres omsorgspersoner.

De andre børn

Siden vi undersøger hverdagslivet for børn på krisecenter, giver det kun mening at have et afsnit dedikeret til deres oplevelse med de andre børn, da det, som det løbende fremgår, er en stor del af deres ophold. I interviewet med Victor beskrev han, som tidligere nævnt, hvordan han de første par dage på krisecentret mest befandt sig på sit værelse, fordi han var overvældet af de mange mennesker, men at det var nogle af de andre børn, der spurgte om han ikke ville med ned, der gjorde at han langsomt blev mere fortrolig med de mange, og forskellige mennesker, der var på krisecentret. Her fortalte Victor også, at det blandt andet var børnesamlingerne, som bliver afholdt hver uge, der var med til at gøre, at han fik dannet nogle venskaber (Bilag 2). Med et teoretisk blik fra Corsaro trækker han det ligeledes frem som værende vigtigt for børns udvikling, at der er disse fælles arenaer, i organiserede aktiviteter, hvor børnene har lov og mulighed for at udforske normerne og forventningerne til sig selv og de andre. Det ser vi her, ved at en organiseret aktivitet som børnesamling er med til at skabe et holdepunkt for børnegruppen, hvor det kun er dem og det pædagogiske personale, der er til stede. Det minimerer også antallet af voksne, hvilket gjorde at børnenes relation til hinanden kunne udvikle sig på en anden måde. Det er ligeledes med til at skabe en struktur og en følelse af kontrol for børnene i en meget ukontrollerbar situation som de ellers befinder sig i. Her kan de, i fællesskab og ved at bruge hinanden, forsøge at finde deres plads på krisecentret og deraf udvikle en stærkere forståelse og rammesætning for deres videre færd og deraf deres hverdagsliv, mens de er der. Fællesskabet og den sociale læring, der finder sted, er altid til stede og med udgangspunkt i Hartups tænkning er dette et interessant aspekt, da barnet har behov for horisontale relationer lige meget, hvor det befinder sig.

Clara beskrev også relationen til de andre børn og særligt til Victor, som man kunne fornemme, at hun var blevet tæt med, og derved var meget påvirket af at han flyttede. Hun beskrev deres relation, som at det nogle gange kunne føles som en søskenderelation, fordi de gik op og ned ad hinanden hele tiden (Bilag 3). Hertil beskrev Clara, hvordan det føltes, da hun sagde “Det bare nu har jeg bare den følelse af at nu kommer der ikke andre på min alder igen agtigt” (Bilag 3). Ud fra citatet kan vi udlede, at det at have en jævnaldrende, man kan være sammen med og relatere til, har haft en stor betydning for Clara og det samtidig også lidt var en ‘mangelvare’ på krisecentret. Et teoretisk blik herpå ville være et kig på de horisontale relationer, der bliver særligt udviklet i selskab med jævnaldrende, hvor der bliver dannet en positiv socialiseringskontekst, da man kan have ligeværdige samtaler. Clara fortalte ligeledes, at hun er god til at lege med mindre børn og det har hun altid gjort, men at “det er bare meget rart at der var en jeg kunne snakke med på min egen alder som forstod det” (Bilag 3). At Clara fortalte, at det var rart med en jævnaldrende man kunne snakke med, kan være med til at vise den skelnen Corsaro laver mellem de kammeratkulturer, der bliver skabt hos børn i førskolealderen og førpubertetens kammeratkulturer. Det særlige ved den førpubertets kammeratkultur, der var skabt mellem Victor og Clara var, at den gav dem et rum, hvor de kunne bruge hinanden til at reflektere over deres ændrede hverdagsliv og håndtere usikkerheden. Den unikke kammeratkultur, de har haft, er derfor noget som Clara har oplevet som rart og som noget særligt udover det praksisfællesskab, der ellers er blandt børnene på krisecentret. Skabelsen af førpubertetens kammeratkulturer kan også have en betydning i forhold til deres fremtidige udvikling, da det netop er disse kulturer, der kan være med til at give en uafhængighedsfølelse fra de voksne. Dette tænker vi, er vigtigt for de unge at opleve, men at det måske samtidig er svært for dem, da der er mange voksne omkring dem hele tiden og jævnaldrende, som nævnt, kan mangle.

På tværs af hele børnegruppen på krisecentret, så vi, at der blev skabt et særligt fællesskab, som ud fra vores teori forstås som et praksisfællesskab. Vi oplevede, at der er et gensidigt engagement blandt andet ved børnesamlingen, hvilket er vigtigt for deres følelse af mening og samhørighed til krisecentret. Det kan udledes, at det er fordi de er de eneste der forstår, det rum de befinder sig i og dermed har en fælles virksomhed, da de er fælles om at vide, hvorfor de er på krisecentret og ved at der er særlige erfaringer, der gør at de befinder sig der. Derudover har de fået skabt et fælles repertoire, da de alle har oplevet det de har, og dertil har udviklet et fælles sprog, som særligt de forstår og dermed kan være i på tværs af børnesammensætningen. Sproget

kom særligt til udtryk i den kommunikation, de havde indbyrdes i børnegruppen. De vidste hvordan de skulle agere i de forskellige rum og arenaer, såsom børnesamling, aftensmadstid, eftermiddagsleg og så videre. Hertil vidste de også, hvordan de skulle interagere, når der kun var børn, men også når der var voksne til stede. Det fælles repertoire er hele tiden under udvikling i kraft af, hvilke og hvor mange børn, der er til stede. Oplevelsen af det gensidige engagement, den fælles virksomhed og det fælles repertoire er med til at skabe og deri udvikle praksisfællesskabet. Her kan der trækkes en streg til vigtigheden af flere børn på et krisecenter, da den sociale læring dem imellem er med til at udvikle og understøtte optagelsen af nye medlemmer i deres praksisfællesskab. Er der ikke andre børn på krisecentret og deri et praksisfællesskab de kan indfinde sig i, ville det nytilkomne barn højst sandsynligt ikke have mulighed for samme udvikling, da der vil mangle forståelsen for den nye tilværelse gennem den viden og erfaring, der allerede er udviklet i en eksisterende børnegruppe. Denne viden og erfaring kan være med til at skabe en tryghed og genkendelighed, hvorfor vi finder det vigtigt at børn oplever et praksisfællesskab på krisecentret.

Det store aldersspænd i børnegruppen var noget, som vi under vores feltarbejde lagde meget mærke til. Særligt under børnesamlingen så vi et stort spænd af aldersgrupper samlet med de to pædagoger fra børneteamet. Det var, som nævnt, alle børnene, der havde lyst den pågældende dag, som var samlet. En tanke inden vi ankom til vores feltarbejde var, om aldersspændet var noget, der påvirkede børnene, da det ikke er alle børn, der har jævnaldrende. Clara udtrykte blandt andet, at hun var ked af, at Victor var flyttet, fordi det ikke var sikkert, at der ville komme en ny på hendes alder. I forhold til stimuli kan man tænke sig til at det kunne være problematisk, da man umiddelbart har andre behov som 12-årig end man har som 8-årig. Barnets udviklingsbane er, ifølge Hartup, hurtig, hvorfor 4 års forskel kan synes som meget og særligt, når aldersspændet er helt fra 0-12 år. Vi kan se de forskellige udviklingsbaner ved at de små børn er meget nede på gulvet og lege, hvor de store sidder mere oppe ved bordet og umiddelbart har mere fokus på interaktionen og indholdet i samtalen (Bilag 1). Deres samvær er derved forskellige og intersemæssigt langt fra hinanden.

Under børnesamtalen vi var en del af, sad vi i et fællesrum med tre søskende, hvor vores kontaktperson spurgte ind til, hvordan det er at bo på et krisecenter. En observation derfra er følgende:

Pigerne griber den ikke rigtig. Men den ældste begynder at snakke om at hun plejede at gynge med en god veninde. Jeg spørger ind til om det var en veninde her og hun fortalte at det var en, der var samme alder og de var meget sammen, men nu var hun flyttet til et andet krisecenter. Hun kunne ikke lige huske navnet, men hun kommer sammen med kontaktpersonen på det. Pigen fortæller at hun savner hende. (Bilag 1)

I forbindelse med observationen blev vi opmærksom på at det omtalte venskab havde været i nogle uger. Dette viser en horisontal relation, der har udviklet sig hurtigt i og med de jævnaldrende piger har kunne spejle sig i hinanden, i deres behov og i mødet med krisecentret har der været et særligt stort behov til at knytte sig til nogle hurtigt. Igen, er det at finde et fælles sprog og gensidigt engagement vigtigt for at forstå det fællesskab, der hurtigt blomstrer børnene imellem.

Konflikter

“... min mor kalder os for hr. og fru. Danmark ... vi skal hele tiden overgå hinanden. Men vi er jo stadig mega gode venner, men vi har også været i konflikt før. Men det kan godt være svært for os at løse det. ... det er bare meget svært at være uvenner her, det kan være meget svært, når man går op og ned ad hinanden” (Bilag 3)

Det var Claras udlægningen af hende og Victors relation til hinanden, der her beror sig på både at være meget tæt, da de bliver kaldt hr. og fru. Danmark, men ligeledes være mulig konfliktfyldt. De havde sammen fået udviklet en kammeratkultur, der viste sig ved den gensidige erfaring og viden de udvekslede med hinanden, når de løste konflikter internt. Her udleder vi, at de har fået udviklet nogle færdigheder til at løse disse i samspil med hinanden til trods for at det kan være svært. Corsaro argumenterer for at børn udvikler deres sociale identitet i sammenhæng med de konflikter, som de oplever i deres relationer. Dette sker samtidig med at deres kammeratkultur bliver organiseret og udviklet. Clara og Victor skabte en kontrol over deres eget liv, ved selv at løse konflikter. Clara fortalte nemlig, at de ikke gik til en voksen, og vi oversætter dette til, at de viste en uafhængighed til de voksne og valgte selv at klare konflikten. Hverdagslivet er fyldt med konflikter og det er det også, når man opholder sig på et krisecenter. Citatet anfægter det tvetydige i børnenes relationer på tværs. Ikke bare med deres egne søskende, men med de andre børn og det kan anfægtes, hvor vigtige deres horisontale relationer og deri den omtalte kammeratkultur er i denne sammenhæng.

Gennem det praksisfællesskab børnene får skabt på krisecentret, tilegner de sig viden og udvikler en særlig kultur og et fællesskab for, hvordan man er barn på et krisecenter. Det er i fællesskabet, at der både skabes horisontale relationer, der er med til at udvikle og præge deres socialisering, men det er også her at konflikter hurtigt og nemt kan opstå. Dette kan opstå, da alle er forskellige steder i deres tilknytning til stedet, men samtidig har brug for hinanden, og det fællesskab der er, til at navigere i hverdagslivet. Under børnesamtalen opstod der ligeledes en konflikt mellem de tre søskende idet vi sad og spillede Uno:

Den første runde stoppede med at de to ældste piger blev uvenner. Den midterste pige, synes at den ældste havde snydt og bedt hende om at vælge en farve som hun ikke ville vælge. Derfor blev hun ked af det, storesøster smilede i smug og vi stoppede spillet og startede på ny, hvor vi blev enige om at man ikke måtte vælge farve for andre. Det nye spil gik i gang og det var mest den ældste pige, der syntes det var spændende. Den midterste gad ikke rigtig mere og det samme med den mindste. Der startede lige så stille en konflikt, hvor den yngste krævede pædagogens opmærksomhed. Herefter løb den midterste ud. Jeg lod mærke til at den ældste stod og grinede, da pædagogen skulle tage konflikten med den mindste, fordi hun synes det var sjovt at den mindste slog.

(Bilag 1)

Denne bid er særlig interessant, fordi der er flere ting på spil. Et er, at de i søskendeflokken allerede inden ankomsten har interne etablerede praksisser. Hvis vi anvender vores teoretiske perspektiver på eksemplet, kan vi se at den ene søster ikke opfører sig ude af kontekst, men fastsat som deltager i et praksisfællesskab, de som søskende har været en del af hele livet og først nu, efter ankomsten til krisecentret, var i gang med at revurdere med hjælp fra personalet. Hartup lægger også vægt på, at der er en særlig forbindelse mellem den ældste og den yngste i en søskenderelation, da disse to udviklingsbaner særligt kan kollidere. Han argumenterer for at den ældste som regel er mere plejepræget og den yngste efterligner den ældste. Dette oplevede vi dog ikke i denne relation, da den ældste lod til at syntes det var en sjov oplevelse og den yngste søgte den pædagog, der var til stede, fremfor den ældste søster. I observationen ser man ligeledes at det er den midterste, der løber ud, mens det er den yngste, der har en konflikt med pædagogen, som den ældste griner ad. Hertil er det dog relevant at have in mente, at Hartup ikke taler om en søskendeflok på tre, og derved ikke direkte siger noget om den midterste, som både kan være den ældste og den yngste, alt afhængig af hvilken søster, der er tale om. Det kan dog tænkes, at der er noget interessant ved at være den midterste og dermed komme til at stå mellem de to andre i nogle konflikter. Det, vi var vidne til, kan langt hen ad vejen oversættes

til afprøvning af grænser, men hvor det er tydeligt at de internt har en struktur, et fælles sprog, fælles virksomhed og gensidigt engagement. Dette kan blive udfordret af at sidde i den her udveksling på krisecentret, da vi oplevede at de ikke altid udviste ligeværdighed og forståelse overfor hinanden. Den fælles virksomhed og gensidige engagement er en del af deres fælles repertoire. Det blev åbenlyst, at den fælles interesse i spillet ikke var der, og det udløste derfor konflikter både omkring selve spillet, men også hele situationen. Deres interne praksisfællesskab vil ændre sig fra det, det har været derhjemme til et andet, da de på samme vis bliver mødt anderledes end de plejer. Af samme årsag skal de også justere sig selv ind i disse nye sociale spilleregler, hvorfor det på samme måde tager tid at finde sin plads på krisecentret. Dét at deltage i den specifikke praksis (at være søskende og i konflikt) er indgroet for disse piger. Derfor er der mulighed for, at de ved hjælpen fra personalet og de andre børn kan opleve en ændring i deres interne praksis, hvorfor fællesskabet har stor betydning for deres sociale læring. Vi kan ikke vide, hvordan deres konflikter derhjemme normalt er blevet håndteret, men noget, der kan være på spil, er at de måske er blevet håndteret anderledes. Hvis konflikterne er blevet håndteret på en anden måde, skal de nu til at regulere deres følelser anderledes på krisecentret end, hvad de har været vant til.

Vi skal ikke lade os narre af, at det virker som om de har et relativt godt hverdagsliv på det krisecenter, vi besøgte. Det er bestemt ikke nemt for børnene at finde deres plads, hverken på selve krisecentret, med personalet eller i de børnefællesskaber, der findes der i forvejen. Deltagerbetingelserne bliver ligeledes udfordret, når 'gamle' børn flytter og 'nye' børn flytter ind. Der er hele tiden skift i, hvordan dynamikken er og derved også hvilket sprog og repertoire, der bliver brugt i de forskellige praksisser, hvorfor der hurtigt kan opstå konflikter. Dette blev vi opmærksomme på til børnesamlingen med den samme søskendeflok:

Der kommer en konflikt mellem de to yngste i søskendeflokken. De er meget højtråbende og har mange interne konfliktsituationer, der opildner hinanden. Jeg sidder og laver puslespil med X [en anden pige] og vi fortsætter med det selvom hun bliver distraheret. Det larmer meget og da der falder ro på, spørger nogle andre børn, hvad der skete og hvorfor der blev råbt. Det svarer medarbejderne på. (Bilag 1)

Det er meget at tage ind for et barn at have den nye hverdag på krisecentret og det kan udledes, at det hurtigt kan gå ud over dem, der er tættest på en. For at kunne forstå, hvor meget, der egentlig er på spil, må brillerne rettes mod de små praksisser og fællesskaber, der repræsenterer

de brikker og praksisser, der udgør deres midlertidige hverdagsliv. Vores kontaktperson tilføjer: "Vi går ikke i panik, fordi der opstår en konflikt . . . Vi kører meget Low Arousal, når der opstår konflikter, fordi de ofte er blevet mødt af det andet" (Bilag 4). Low Arousal er en pædagogisk tilgang, der omhandler, hvordan man håndterer børn, der er i konflikt. Her har man fokus på at håndtere svære situationer med en ikke-konfronterende tilgang, skabe ro, nedtrappe konflikter og skabe en afstressende atmosfære, der er præget af respekt, anerkendelse og empati. Det er vigtigt for konfliktsituationerne og børnenes hverdagsliv generelt, at konflikterne bliver håndteret på denne måde, da det kan give dem de nødvendige redskaber til at være i dem og deraf udvikle sig. På krisecentret er det væsentligt, at børnene bliver mødt med Low Arousal, da der er sandsynlighed for, at de førhen er blevet mødt med en hurtig løsning, blevet tysset på og hvor konflikten ikke har haft mulighed for at blive løst. Personalets tilgang giver derved børnene mulighed for at arbejde med konflikten og løse den.

Opsamling på 'De andre på krisecentret'

I denne meningsenhed kan vi overordnet udlede, at de andre mennesker på krisecentret fylder meget i børnenes hverdag, hvilket ligeledes er med til at besvare vores anden problemstilling. De er udsat for en stor omvæltning i deres relationer, hvilket vi ser kan have betydning for deres fremtidige relationsdannelse. Gennem deres ophold og det praksisfællesskab, der er skabt på krisecentret, udvikler børnene deres sociale læring. De skal indgå i et fællesskab med mange nye mennesker, hvilket bliver en vigtig og stor del af deres hverdagsliv og de skal derfor lære at omgås de andre. Derudover kan vi se, at personalet spiller en stor rolle for børnene på krisecentret. Det er en vertikal relation, der har stor betydning for børnene og deres udvikling, da de søger støtte og tryghed hos dem. Børnene og personalet kan ligeledes siges at have dannet en arena, hvori deres fælles interesser indgår og den emmer af tryghed. Ydermere er de andre børn med til at skabe en særlig form for praksisfællesskab på krisecentret. Børnene var meget tydelige i deres fortælling om de andre børn, og at de var vigtige for deres hverdagsliv. De er med til at udvikle hinandens socialisering, hvilket blev tydeligt i Victors fortælling om hans generte start til et mere selvsikkert slut. Der blev skabt aktiviteter og arenaer, der gjorde at børnene fik udviklet fælles virksomhed, gensidigt engagement og fælles repertoire. Derudover var der også nogle venskaber, der blev åbenlyse, og som fremstod som en særlig kammeratkultur. Børnene udtrykte dog også, at der kunne være mangel på jævnaldrende, da de ikke vidste, hvem der kom og gik. I disse fællesskaber og kammeratkulturer, er det uundgåeligt, at børnene kommer i konflikt med hinanden. I søskende praksisfællesskabet var der nogle

udfordringer i særligt deres fælles repertoire, der udløste konflikten og gjorde at personalet måtte hjælpe til med at løse den. Konflikter i kammeratkulturen, oplevede vi som vigtigt i forhold til deres sociale identitet og deres følelse af kontrol over eget liv, som skabte en uafhængighed og selvstændighed.

Midlertidigheden

I denne analysedel vil vi udfolde betydningen af, at børnene og deres mor bor på krisecentret i en midlertidig periode og hvordan det påvirker deres hverdagsliv. Herunder vil vi se på det at skabe midlertidige relationer, børnenes oplevelse af ordet 'hjem', samt det at sige farvel.

At skabe midlertidige relationer

Midlertidigheden er uundgåeligt noget, der fyldte meget for børnene på krisecentret. Det erfarede vi, da Clara sagde "Altså min krop har jo skubbet Victor lidt væk her den sidste uges tid, fordi den ligesom har forberedt sig lidt på at sige farvel." (Bilag 3). Her kan man fornemme Claras bevidsthed om, at deres venskab var midlertidigt, eller at venskabet vil ændre sig drastisk. Samtidig uddybede Clara "At sige farvel kan være et stort ord vil jeg sige, men man kan aldrig sige farvel farvel" (Bilag 3). Helt forståeligt fyldte det meget for Clara at sige farvel og det var noget hun havde oplevet at skulle gøre mange gange i løbet af hendes ophold på krisecentret. Denne situation er en social læring hun har udviklet, fået et sprog for og lært at forholde sig til gennem den læringsproces hun er igennem under hendes ophold. Udefra kan relationerne på krisecentre opfattes som meget midlertidige og man kan forestille sig, at børnene holder igen med at skabe relationer, fordi bevidstheden om at skulle flytte er stor. Dette står dog i stærk kontrast til det, vi oplevede. Tværtimod kom de andre børn til at fylde meget for børnene, hvilket vi tænker, kan forstås gennem vigtigheden af relationerne og udviklingen af deres interne praksisfællesskaber, som vi tidligere har præsenteret og nok særligt, fordi børnene er fjernet fra deres vante omgivelser og relationer. Da der er løbende udskiftninger i form af, hvilke, men også hvor mange børn, der er en del af praksisfællesskabet, er det hele tiden til forhandling. Forhandling er en bærende del af praksisfællesskabet og udskiftningerne gør at der bliver langt flere forhandlinger, men derigennem får de udviklet deres fællesskab og deres sociale læring. Af den grund kan man gå fra at være perifert medlem til centralt medlem meget hurtigt, da det i denne arena ikke er en nødvendighed med stærkere erfaring, da udviklingen går hurtigt. Vi udleder herfra at udviklingen og erfaringen med at være barn på krisecentret går hurtigt og vokser med det samme, fordi det er hele børnenes liv, der pludselig

handler om at være der. Særligt af denne grund har børnene brug for hinanden til at spejle sig og udvikle deres fælles repertoire for at kunne rumme at være der. Derudover går flere af dem ikke i skole eller daginstitution, så derfor kommer de andre børn på krisecentret til at fylde meget i deres hverdag.

Clara har oplevet flere der er flyttet, hvorefter hun uddybede det at sige farvel, og hvordan det kunne opleves forskelligt alt efter, hvor tætte man var blevet:

“... hvis det er nogen der bare lige bor her i to-tre dage, man kan jo godt blive tætte inden for to-tre dage, det siger jeg ikke, men hvis det bare sådan nogen hej-farvel eller hvis det er dem hej, flere måneder senere og så sige farvel, det bliver meget hårdt.”

(Bilag 3)

Ud fra dette citat kunne det umiddelbart antages, at jo længere tid de har boet sammen, jo sværere er det at sige farvel, men samtidig lukker hun heller ikke ned for muligheden for at man kan blive tætte på nogle få dage. Dette betyder, at det umiddelbart ikke er tiden, der er den vigtige faktor for relationen, men nærmere, hvilken relation de har nået at få opbygget i den tid, de havde til rådighed. Med vores teoretiske viden, kan vi blandt andet forstå det svære i at sige farvel ud fra betydningen af praksisfællesskabet. Hvis dem der flytter, har haft en stor og bærende rolle for praksisfællesskabet, kan det nemt komme til at føles tomt, når de ikke længere er der, selvom man personligt måske ikke har haft et tæt forhold til dem. En anden mulighed er, at man personligt har skabt en unik kammeratkultur med den, der flytter og det derved bliver bruddet på denne, der gør afskeden særlig hård. Det bliver derved, hvad flytningen gør på det personlige plan og ikke så meget, hvad det betyder for fællesskabet, der særligt kommer til udtryk her. I citatet beskrev Clara, at det kunne være meget hårdt at sige farvel, hvilket vi blandt andet også så komme til udtryk, da hun fortalte at hun havde fået lov til at blive hjemme fra skole, da Victor skulle flytte (Bilag 1). Flytningen er altså ikke kun et brud for familien, der flytter, men det får også en indvirkning i hverdagslivet for de andre børn på krisecentret. Flytningerne er derved med til at sætte en “pause” fra hverdagen og hverdagslivet for de resterende børn.

Et andet eksempel på at relationerne er midlertidige blandt børnene og personalet på krisecentret, så vi i denne observationsbid: *Pigen [Clara] giver kontaktpersonen to kram et fra hende og et fra en pige som lige er flyttet, som hun har lovet altid at give kram fra, når hun*

krammer kontaktpersonen. (Bilag 1). I dette øjebliksbillede så vi, at Clara havde lovet hendes veninde, som var flyttet fra krisecentret, at hun altid skulle kramme kontaktpersonen fra hende også. Dette ser vi som et forsøg på, fra venindens side af, at skabe en vedvarende relation, hvor relationen til kontaktpersonen bliver bevaret, i hvert fald for en stund, og bruddet måske bliver mindsket lidt. Forsøget på at holde relationen ved lige, ser vi som et udtryk for, at det har været en stærk og tryk vertikal relation, der er blevet skabt mellem pigen og kontaktpersonen. For at undgå at relationen skulle afsluttes, da pigen flyttede, har hun derfor aftalt med Clara, at hun skulle give kram til kontaktpersonen. Her kunne man forestille sig, at en måde at gøre denne afsked nemmere på, har været at vide, at kontaktpersonen bliver ved med at blive mindet om pigen, når der bliver givet et kram. På den anden side forstår vi det at Clara fastholder at kramme kontaktpersonen for hendes veninde, som et udtryk for at hun også forsøger at fastholde den kammeratkultur, der er skabt mellem hende og hendes veninde. Krammet bliver derved både en tjeneste for veninden og samtidig en mulighed for Clara for at bevare relationen til veninden.

Når beboere flytter, er der ligeledes fokus på den fortolkende reproduktion, eftersom det er en del af krisecentret, at der er skiftende beboere i varierende længde. Alle børnene bliver en del af stedets kulturelle rutiner, hvor de forstår, at personalet kommer og går hjem igen, at der er sikkerhedsforanstaltninger og at det er et midlertidigt ophold. Det finder de en tryghed i, men det er ligeledes denne tryghed, der bliver udfordret, når der flytter nye beboere ind, der skal finde ud af, hvordan hverdagen fungerer her og som måske særligt kommer til udtryk, når de skal hjem igen. Det gør det, da dette ligeledes er en del af stedets rutiner, men det er hårdt for deres følelse af samhørighed og fællesskab. Tvetydigheden i forhold til de midlertidige relationer er også noget vi ser i dette. Børnene er meget opmærksomme på, hvornår de skal hjem, hvilket indikerer at de er klar over at dette er et midlertidigt ophold med midlertidige relationer, men det virker ikke til at have en indvirkning på dem vi besøgte, da det i langt højere grad er frirummet, der får lov til at fylde.

Hjemmet

Et andet aspekt af midlertidighed kom til syne i forhold til det fysiske rum og det faktum, at de bor på krisecentret for en periode, men for en periode, som er meget varierende og som man ikke som udgangspunkt ved, hvor længe er. I det midlertidige ligger også hvor 'hjem' er for dem. Flere af børnene nævner selv deres hjem, altså stedet, hvor de boede før, hvornår de skal

hjem og hvad der skal ske, når de skal hjem. Clara fortæller blandt andet, at hun har købt en mystery box, hvor der er nogle duftlys, som hun vil bruge, når hun flytter hjem (Bilag 1). Det at børnene nævner at de flytter hjem viser, at de er bevidste om, at det ikke er et sted de skal bo for altid, men at de skal flytte derfra igen. Ifølge Victor, er det også vigtigt, at man fortæller nye børn, at de kommer hjem igen og at de ikke skal være der for evigt, selvom det kan tage tid (Bilag 2). Vi oplevede her at ordet 'hjem' skulle forstås bredt, da det ikke var sikkert, at de skulle hjem at bo i samme bolig, men at de flyttede hjem til samme område og samme skole. Andre, der skulle flytte 'hjem', flyttede slet ikke hjem til den samme by, men i stedet til en helt anden. Her kan hjem-følelsen tænkes at være, fordi de så får deres møbler og eget legetøj med til det nye sted. Det var ligeledes deres fremtidige hjem, hvor mor og eventuelle søskende skulle flytte med. At disse tætte relationer flytter med, kan også være en årsag til at følelsen af hjem kan flyttes og ikke nødvendigvis er et fysisk sted, men følger med ting og personer.

På trods af at børnene havde en bevidsthed om, at de skulle flytte hjem på et tidspunkt, oplevede vi det stadig som om, at børnene havde en eller anden følelse af hjem på krisecentret eller i hvert fald en form for tilhørsforhold til det. Dette oplevede vi blandt andet ved søskendeflokken på tre piger, der stolt viste os deres lejlighed:

De trækker os med op ad trapperne til deres lejlighed og så viser de os ellers rundt. Den ene pige fortæller højt, hvem der sover hvor og hvorfor. Vi skulle både se deres senge, deres legetøj, deres køleskab, deres bestikskuffe med en æggedeler som de demonstrerer, hvordan virker ved at åbne og lukke den og sidst, men ikke mindst skulle vi se deres penalhuse. De smiler stort over at vise os disse ting og fortæller flere gange at de lige er flyttet herop. (Bilag 1)

Vi undrer os efterfølgende over, hvorfor det særligt var så vigtigt for dem at vise os den æggedeler, men efterfølgende forstår vi det som en hverdagsaktivitet, der for dem lige er blevet lidt mere hjemlig ved at flytte op i lejligheden. Det at lave mad som en familie i et køkken, der kun er deres og hvor børnene også har lov til at gå i køkkenet. De føler sig på en eller anden måde hjemme og er stolte af at vise os, hvad de har og hvor de bor. Af dette kan det udledes at midlertidigheden får lov til at træde lidt i baggrund, da vi tænker, at hvis det fyldte mere for dem, kunne vi forestille os, at stedet de boede ville have mindre betydning for dem. Her er det måske vigtigt at nævne, at de også var nogle af dem, der efterspurgte allermest, hvornår der var gået x antal dage, fordi så skulle de hjem. Dermed sagt var de slet ikke i tvivl om at dette sted var midlertidigt, men de kunne godt lide det, fordi der var rart at være.

Omend at krisecentret emmede af hjemlighed, oplevede vi at der var nogle udtryk og bestemte rum, der udtrykte mere institution og arbejdsplads. Den institutionelle stemning kom særligt til udtryk i fællesstuen. Den bestod af et køkken, hvor børn ikke måtte være, en lang væg med én lang bänk, hvor der stod borde og stole ud for og et legehjørne med blandt andet togbane og legekøkken. Denne indretning mindede meget om noget, man ville se i en daginstitution. Hertil var der også børnevenlig kunst på væggene, der bidrog til denne stemning. Derudover var der en lang gang, hvor personalet havde deres kontorer og samtalerum samlet. Denne gang gav et tydeligt indtryk af, at det var en arbejdsplads for dem, da personalet sad ved deres computere og lavede det administrative arbejde. På denne gang lå tv-stuen dog også, hvor blandt andet Clara var meget glad for at sidde og se Badehotellet. De har forsøgt at give kontorerne en hyggelig stemning, ved at have tæpper og malerier, samt have tilført blomster eller kunstige stearinlys. Vores kontaktperson var også meget bevidst om dette og forklarede at de ville give rummene et mere personligt udtryk. Gangen med kontorerne var ligeledes et gennemgangsrum til nogle af lejlighederne, så der var meget trafik på den. Vi oplevede et par gange, at der var flere børn, der stod ved kontorerne og snakkede med personalet eller gik frem og tilbage på gangene. Dog oplevede vi stadig en tydelig stemning af arbejdsplads på denne gang. Hertil noterede vi følgende observation:

“I skal ikke sidde her” sagde en af de ansatte til en af børnene og man kunne høre at det krævede lidt overtalelse at få hende med ned... fordi børnene skulle ikke sidde på kontorgangen, men derimod nede i fællesstuen. (Bilag 1)

I denne observation blev det tydeligt, at gangen blev brugt til arbejde, og der kunne være tidspunkter, hvor det ikke var passende for børnene at færdes rundt. Pigerne blev gennet væk fra gangen og vist ned til et mere passende rum, der i dette tilfælde var fællesstuen. Det blev klart, at det var to arenaer, der blev blandet sammen, hvilket dannede en uoverensstemmelse herimellem. Den ene arena var forbeholdt arbejdsplads, hvor den anden arena var et mere hjemligt rum eller børnenes frirum. Her blev magtfordelingen i den vertikale relation ligeledes tydeliggjort, da en fra personalegruppen sagde til pigerne, at de ikke måtte være på gangen. Et sted der skal være et frirum og hjem, men som også bliver arbejdsplads og skaber nogle forbudte legearealer. Dette kan påvirke børnenes fremtid, både på en positiv og negativ måde, da børnene kan udvikle en respekt for andres rum, men også give en tvivl om, hvor det er okay at befinde sig.

Det var åbenlyst, at rummenes placering, indretning og udstråling har haft en påvirkning på børnenes hverdagsliv og derved påvirket deres midlertidige hjem. Vi oplevede, at de søgte de forskellige rum, trods der var mulighed for, at de kunne blive begrænset i at være der. Både rummene og begrænsningen tydeliggjorde, at dette sted også var en arbejdsplads, hvilket er en tydelig forskel fra et hjem uden for krisecentret. Der fulgte ligeledes en autoritet med kontorerne, særligt overfor børnene, da personalet havde erfaringen, viden og i sidste ende en vis form for bestemmelse overfor det, der kunne og skulle foregå på stedet.

At sige farvel

Det at sige farvel er en tydelig indikator på, at noget er midlertidigt. Vi er allerede kommet lidt omkring det gennem Claras fine beskrivelse af at sige farvel og at man ikke siger 'farvel farvel'. Victor satte ligeledes nogle ord på det, da han fortalte at det var mærkeligt at sige farvel til den klasse han har gået i, mens han har boet på krisecentret, men at det samtidig var godt, fordi han vidste at det var, fordi han skulle hjem. Victor sidestillede det lidt med krisecentret, men at dét farvel ville blive rigtig svært. Han uddybede, at han særligt kom til at savne det med, at man bare kunne gå nedenunder og sige godmorgen til flere forskellige og at det ikke kun ville være hans mor, lillebror og ham (Bilag 1). Det er et holdepunkt som Victor gentagende gange vendte tilbage til, og som derfor er ekstra interessant at udfolde. Det blev et farvel, der var præget af brud både med de vertikale og horisontale relationer, som han havde opbygget på krisecentret. Det at han er gået fra at synes der var alt for mange mennesker og det direkte var ubehageligt til, at det er noget af det han vil have sværest ved at sige farvel til, viser også den store udvikling han er gennemgået via det fællesskab krisecentret har skabt og som er blevet en del af hans sociale læringsproces. Det er et vilkår, at man selv skal flytte igen og at der er mange, der flytter ind og ud, når man bor på et krisecenter, da det er en del af stedets faste kulturelle rutiner, men ligeledes en del som har en stor indflydelse på børnenes hverdagsliv. Et så betydningsfuldt farvel, som vi fik lov til at opleve, indikerer hvilken læringskurve børnene er en del af og som de skal vænne sig til undervejs. Det kom ligeledes frem hos den ældste i søskendeflokken, hvortil vi har noteret: *Den ældste kom ind på at hun var glad for en ven hun havde her på krisecentret, men som var flyttet og hun savnede hende. De plejede at gynge sammen* (Bilag 1). At sige farvel er en del af det at bo på krisecenter og der kan argumenteres for at børnene her oplever følelsen af savn oftere end andre på deres egen alder. Dette er taget ud fra at de har ændret arenaer, kammeratkulturer og praksisfællesskaber flere gange i relativt korte perioder.

Det har de, eftersom de er blevet flyttet fra deres hverdagsliv, til krisecentret, hvor der er stor udskiftning og hvor de ligeledes selv skal flytte fra på et tidspunkt.

Flytningen er et brud på hverdagslivet, hvor de igen skal sige farvel til nogle eksisterende kulturelle rutiner og omgivelser. Her fandt vi, at det at sige farvel ikke kun var svært i forhold til de mennesker, der er på krisecentret, men ligeledes til krisecentret i sig selv, hvilket kommer til udtryk i observationen med lillebroren i familien, der skulle flytte:

Vi kaster lidt med puder, bygger et fort og han bliver ved med at sige at han skal have alle de her puder med hjem til den nye lejlighed ... Vi samler alle puderne på gyngen på samme tid og han fortæller han virkelig godt kan lide det her rum og han nogle gange bare slapper af i det og har brugt meget tid der. Jeg hjælper med at bære puderne op og han smiler. ... Til sidst skal vi lave en plan for, hvordan alle puderne kan komme med i bilen. Det gør vi i samarbejde med hans mor og en anden kvinde. (Bilag 1)

Her udleder vi, at det ikke blot var afskeden til de andre børn og voksne, der fyldte, men at det også var en relation og et tilhørsforhold til selve stedet og legetøjet, der var svært at sige farvel til. Denne lille udveksling viste tydeligt, at drengen var blevet glad for at lege i rummet med gyngen og med gyngen som redskab virkede det til at overgangen til at skulle flytte blev mere håndgribelig for ham, da vi fik talt om alle de ting, der ventede. Det var derfor også en udveksling, der gik på tværs af arenaer og hverdagssammenhænge, da han gerne ville have det hele med hjem til deres nye lejlighed. Det var ligeledes en leg, der blev gentaget i et godt stykke tid uden at ændre format. Det kan anfægtes at hans 'farvel' også var en udvikling i hans sociale læringskurve ud fra de betingelser og rutiner, der var sat op på krisecentret og at han, ved at lave en 'for evigt' leg, forsøgte at udskyde det uundgåelige. Det viste ligeledes den enorme tryghed og stabilitet som krisecentret har været med til at skabe for ham og derved en streg under, hvorfor det var svært for ham at håndtere afskeden i en større sammenhæng.

Den sidste dag, vi var på besøg på krisecentret, oplevede vi igen, hvad det betød for børnene at sige farvel. I det følgende er der en observationsbid, som omhandler søskendeflokken på de tre piger og Clara:

Da vi skal gå, vil de [søskendeflokken] ikke have det og siger det er kontaktpersonens skyld. Her er Clara ikke nede, så hendes mor ringer til hende for at få hende ned, da både personalet og hendes mor udtrykker, at hun har et behov for at sige farvel og at

hun meget gerne vil sige farvel til os. Vi afventer og da hun kommer ned, virker det til at hun har svært ved at sige farvel til os, fordi hun krammer alle andre[personalet] end os indtil det sidste øjeblik. Her får vi også flere kram. (Bilag 1)

Eksemplet bidrager til at udfolde deres håndtering af farvellet til os, hvor søskendeflokken skød skylden på vores kontaktperson og havde svært ved at være i det, da vi skulle gå. Dette kunne skyldes, som de også gav udtryk for, at de synes, vi var hyggelige at have omkring sig. Dette, måske fordi vi var ekstra voksne, der gav dem opmærksomhed og gerne ville og havde overskud til at interagere med dem. Ligeledes var det med Clara, hvor både vi, personalet og hendes mor fik en stærk oplevelse af, at det at sige farvel var vigtigt for hende. Her sidestiller vi det med, at der er mange mennesker inde og ude af hendes liv og hendes behov for at sige farvel kan være vigtigt for at få afsluttet relationer eller få dem placeret, så vi ikke bare var nogle, der forsvandt mellem hænderne på hende. Dette kan have stor betydning for hendes fremtidige deltagelse i sociale relationer, altså det at følge nogle til dørs og en vished om, hvem der er der i morgen og hvem der ikke er. Det er ligeledes en erfaring og en social læring, hun har gjort sig, at mennesker kommer og går og derfor var det måske endnu vigtigere for hende at få sagt ordentligt farvel. Til trods for at vi alle fornemmede et behov, havde hun svært ved at være i afskeden og brugte personalet til at kramme, inden hun skulle sige farvel til os. Det lå hende måske også mere naturligt at kramme dem, hvilket forstærkede og viste en tryk relation til dem, da hun blev usikker på vores relation.

Ser vi på Corsaros tænkning i forhold til den fortolkende reproduktion, er afskeden i sig selv rigtig vigtig. Det er det, fordi den viden og erfaring der kommer til dem her, vil følge dem videre i deres hverdagsliv og vil komme til at influere, hvordan de i fremtiden tænker tilbage på deres ophold og tid på krisecentret. På denne måde er det vigtigt at se på de kammeratkulturer, de får skabt og som også gør det svært at sige farvel. Børnegruppen kan lære os enormt meget, hvis man taler ind i deres forståelser og oplevelser af dette, da det vil gå ind og påvirke vores kultur og måden hvorpå, vi ser børn på krisecentre på, på længere sigt. Børnene bliver bekræftet i og får et sprog for, hvordan det er at være dem og ligeledes bliver de bekræftet i den udvikling, de har været igennem og at der venter en anden virkelighed og en anden hverdag end den de har haft i en periode som de kan være klar til.

Opsamling på 'Midlertidigheden'

I denne meningsenhed kan vi overordnet se, at de børn vi besøgte, formår at skabe nogle gode midlertidige relationer og tydelige forbindelser til stedet, der er med til at understøtte deres individuelle udvikling og sociale læringsproces. Dette er også med til at besvare vores tredje problemstilling, da meningsenheden viser behovet for at tydeliggøre, at det er et midlertidigt hjem, men på samme tid kunne føle sig tilpas, afslappet og rolig deri, som blandt andet søskendeflokken viser med deres begejstrede rundvisning af deres nye lejlighed. Gennem analysen kan vi se, hvordan det at sige farvel er en del af krisecentrets kulturelle rutiner, som børnene taler ind i og hvor meget disse brud påvirker dem, deres interne praksisfællesskab, kammeratkulturer og følelse af samhørighed. Særligt, når vilkåret for at bo på krisecenter bliver tydeligt og mennesker, der har fået lov til at fylde ens hverdagsliv i en periode, skal flytte. Hertil viser der sig også en udfordring i at sige farvel til selve stedet og dets indhold. Det kommer særligt til udtryk, da dets hjemlige præg har været hele deres verden i den tid de har befundet sig der og at det, at det er et midlertidigt sted, kommer til at træde i baggrunden for børnene. Det, selvom de er bevidste om at de skal flytte igen. Børnene holder sig ikke tilbage for hverken at skabe relationer til personale, andre børn eller til stedet i sig selv. Dette, da deres behov for at søge mening og forståelse med den nuværende situation kræver en følelse af at høre til og nogle at spejle sig i. Hertil indikerer de at afskeden ikke er rar, men deri viser det også en stor viden og erfaring de udvikler, da det også bliver understreget, at det jo ikke er et 'farvel farvel'.

Diskussion

I følgende diskussion vil vi diskutere den samfundsmæssige kontekst som børnene befinder sig i og se ind i hvilke hensyn, der bliver taget til hvem. Derudover vil vi komme ind på vores refleksioner over processen med specialet, blinde vinkler og vores store interesse for feltet.

Samfunds- og børneperspektivet

Idet vi har fokus på børns hverdagsliv på et krisecenter, og derved har haft et mikroperspektiv på dette emne, kan det være relevant at inddrage det samfundsmæssige perspektiv. Vi har igennem specialet været meget optagede af børnene og deres følelser, tanker og oplevelser i deres hverdag, hvortil vi nu vil løfte blikket og se det i en samfundsmæssig kontekst og derved bidrage med et makroperspektiv. Det giver tydeligt et andet aspekt at give makroperspektivet et kig, da det er med til at give et indblik i de strukturelle aspekter af børns hverdag på

krisecenter, såsom lovgivningen og andre regler eller bestemmelser, der er relevante hertil. Vi kan se at der længe har været en samfundsmæssig interesse i børn og perspektivet herpå, særligt udsatte børn og derved også børn på krisecentre. Denne interesse kan være svær at tale imod, for hvem kan sige noget til, at man vil hjælpe og kæmpe for udsatte børn? Dette resulterer også i, at der er mange på den politiske scene, der gerne vil have skrevet deres navn på diverse tiltag, der udviser en godhed overfor børn. Hertil kan man stille sig skeptisk overfor om det bare er ord eller om der ligger mere bag, da det kan synes at børn på krisecentre har været en overset vare, når det kommer til lovgivningen og økonomien på området.

Denne skepsis var også noget vi blev opmærksomme på gennem vores kontaktperson, der delte hendes tanker vedrørende Barnets Lov og dens implementering. Hun synes, at loven er vigtig og hele fokuset omkring, at barnet har sin egen lov, er en vigtig tilføjelse til den allerede eksisterende lovgivning. Dog er hun skeptisk over, hvordan det kommer til at fungere i praksis, da mange af lovene i Barnets Lov allerede eksisterer. Hvorfor skulle det så ændre måden, det bliver brugt på i praksis? Det er derfor spændende at se, hvordan det bliver brugt og om det kan være med til at gøre noget positivt for børnene. Vi var selv meget begejstrede ved årsskiftet, da denne lov endelig blev til en realitet, men vores kontaktperson på krisecentret fik os til at sætte spørgsmålstegn ved godheden af denne. Lyder den bedre end den egentlig er? Det er et smertensbarn, at børnenes hverdag på krisecenter ikke er et større fokus og man kan dog sige, at loven er med til at understrege børneperspektivet, men spekulationen på, hvor meget det egentlig kommer til at gøre, og om det bare er politikernes måde at fremstå gode via den gode intention omkring et selvstændigt børneperspektiv er fuldt ud til stede.

I reformen Børnene Først, hvor Barnets Lov er del af, blev vi særligt opmærksomme på en lovændring, der omhandler frafaldet af forældresamvær for den part, der er årsag til at børnene er på krisecenter. Altså at den anden part ikke har mulighed for at kræve samvær med barnet, mens det opholder sig på krisecentret. Derudover kom der i december 2023, en aftale i folkeskoleforligskredsen, der udløste en mulig lovændring i forhold til at kommunerne ikke har pligt til at informere begge parter om barnets skoleskift, når barnet er indskrevet på et krisecenter. Denne lov forventes at træde i kraft i folkeskoleloven pr 1. januar 2025. Før har begge forældre skulle være oplyst om, hvor barnet gik i skole, hvilket har skabt en stor utryghed for barnets hverdag. Præcis derfor har mange børn slet ikke gået i skole, mens de har været på krisecenter. Det skaber både huller i deres skolegang, men også i deres socialisering og sociale læring, derfor bliver nærværet og brugen af de andre børn på krisecentret noget, der kommer

til at fylde meget. Det kan være faren, som er grunden til, at kvinden og barnet skal væk fra hjemmet og alt afhængig af situationen kan det derfor være hensigtsmæssigt, at han ikke er oplyst omkring adresse eller andre informationer, der kan give ham en orientering om, hvor de befinder sig. Disse sikkerhedsmæssige foranstaltninger kan være med til at give både barnet og moren en tryghed, der kan være med til at bidrage til en positiv udvikling og give dem ro til at komme ovenpå. Derfor er de nye lovændringer både omkring fratagelsen af den anden parts samvær og den anden parts oplysning om skolegang, vigtige i særligt nogle af tilfældene.

Er det muligt at tage hensyn til alle og skal man det?

Vi har førhen set en tendens, hvor der primært blev taget hensyn til de voksne, der er omkring barnet og ikke barnet i sig selv. Dette så vi for eksempel, da forældre havde ret til at vide, hvilken skole deres barn gik på frem for at sikre en tryk skolegang for barnet. Som netop nævnt er dette nu i gang med at blive ændret så forælderen ikke længere skal oplyses om skoleskift. Derudover er der et spændingsfelt mellem at ville hjælpe ved at bruge børnenes egne stemmer eller ville hjælpe og tale over deres hoveder. Fordi hvem skal man egentlig tage hensyn til, når der bliver talt om barnets rettigheder? Barnets tarv har længe været et fokuspunkt og noget man har haft for øje, men hvor kommer forældrene ind henne og er det ligeværdigt i det moderne samfund, vi lever i? Hvis man tænker børnerettigheder først, går det så ud over mor eller fars rettigheder og hvis rettigheder er så vigtigst? Kan man tænke børnerettigheder uden at det går på kompromis med forældres rettigheder? En masse spekulationer, der startede vores undren omkring, hvem der overhovedet skal tages hensyn til og om der er et bestemt hensyn, der er bedre end et andet.

Vi mener, at det er vigtigt at tage hensyn til både forældre og børn, men at der er noget i at deres holdninger og erfaringer kan hjælpe hinanden. Har mor erfaring med en situation, så kan hun guide sit barn i en retning, hun mener vil være den mest givende, men har barnet selv erfaringen, så er det vigtigt også at lade barnets ord komme til syne og være styrende for dets eget liv. Vi går ud fra at moren har et særligt kendskab til barnet og derved også har en indsigt i, hvad der eventuelt kunne være bedst. Når vi argumenterer for, at der skal tages hensyn til alle parter, så er det svært ikke at kigge på den part, der har været årsag til opholdet på krisecenter. Som i dette tilfælde, som oftest, er kvindens partner og kan i nogle tilfælde også være faren til de børn, der flytter med kvinden på krisecentret. Men kan man fratage retten til samvær og deraf oplysninger om barnet fra faren eller partneren, selvom der ikke nødvendigvis har været vold

direkte begået mod barnet, men “kun” mod moren? Der er en indirekte forståelse af vold, der henviser til, at barnet ikke nødvendigvis bliver slået eller udsat for fysisk vold, men at barnet derimod er vidne til volden, hvilket har nogle følger. Mange undersøgelser viser, at barnet bliver tydeligt påvirket af at være vidne til vold i hjemmet. Dette kan vise sig på et mere psykisk plan, hvor barnet reagerer på at se mor blive slået, høre hende råbe eller høre far blive sur. Det kan give barnet en følelse af frygt for enten dets eget liv eller for morens, som senere i livet kan udvikle sig til andre former for psykiske symptomer, såsom separationsangst eller andre former for angst og psykiske mén. Det er også her følelsesreguleringen og deres sprog kommer ind i billedet og kan have betydning for deres direkte hverdag inden og mens de er på krisecentret:

”. . . der er noget i vejen, så jeg larmer, fordi der er noget i vejen. Dét larmer og jeg kan kun sige det på den her måde og det, der bliver talt om, er hold da op, hvordan får vi lige ham [barnet] skruet ned.” (Bilag 4)

Vores kontaktpersonen fremsætter her den egentlige problematik, der kan være i at forstå, hvad børn fortæller og forstå hvad den støj, de laver har til hensigt at vise. De er selvstændige individer, der har en holdning og mening til deres eget liv, og det er vores opgave, som voksne, at gøre vores ypperste for at forstå, hvad de kloge hoveder forsøger at videregive. De har deres egne følelser omkring, hvordan livet skal leves og det udtrykker de både i fællesskab og alene, hvorpå man som voksen kan guide, men ikke skal overtage eller overrule. Det de oplever er mén, der er betydningsfuld for barnets udvikling og fremtid og her er det først, når vi lærer at forstå børns sprog, og hvad det er de kommer med, at vi langsomt kan italesætte deres reaktioner og arbejde med dem i deres nye hverdag. Vi må først og fremmest søge at forstå barnet og den stemme, de bruger, uden med det samme at hoppe til at det er dem, der er problemet. De er ikke problemet eller udfordringen. Det er det omkringliggende, der er udfordrende for dem, og det er det, vi skal kigge ind i. Dette udviser både en relevans i forhold til det hensyn, vi skal tage til barnet, men også i forhold til den fratagelse som vi så i det tidligere afsnit. Hensynet bliver vigtigt, da vi kan se, at barnet reagerer på relationen i hjemmet, hvilket gør at barnet har brug for at blive hørt og forstået og ikke bare set som et larmende element.

Ved at kigge på børnene i deres hverdagslivskontekst kan man sætte ‘hvad er der egentlig talt på spil for barnet’ frem. Ud fra et sådant blik kan de problematikker, der findes heri, knyttes til problematikker i barndommen generelt. Det med at finde fællesskaber, finde mening, være en del af noget større, se genkendelighed og føle sig set, hørt og forstået af ens vertikale og horisontale relationer, er vigtigt for alle børn. Det handler om at bære viden og erfaring med

sig fra forskellige livssammenhænge. På krisecentret bliver den viden og erfaring de har fra før krisecentret udfordret, da de nu skal passe ind i en ny livssammenhæng. De er børn, der bor på krisecenter, men de er også børn, der er ressourcestærke og har meget livserfaring til trods for deres relativt lave alder og man kan hurtigt og velmenende komme til at pakke dem ind i bobleplast. Vi udleder, at det er vigtigt ikke at skærme børnene for meget og tage for mange hensyn, men at det er vigtigt at kigge på barnets ressourcer. Selvfølgelig skal vi passe på børnene, det er det, vi er her for som voksne, men vi skal ikke skærme dem så meget, at det hæmmer dem. Både for deres egen, men lige så meget for det omkringliggende samfunds skyld. Børnene kan have udfordringer i hverdagen, men det er ikke dem, der er udfordringen. Det ligger til samfundet og er en evig del af børnelivet, at de gerne vil deltage i sociale fællesskaber, der ligeledes fører til forskellige udviklingskontekster. Det er svært i den periode, de befinder sig på krisecentret, hvorfor man kan argumentere for at det ekstra fokus på dem som børnegruppe er altafgørende for deres fortsatte udvikling og trivsel.

Blinde vinkler og refleksioner over processen

Vi er gennem vores specialeproces blevet meget bevidste om vores egen begejstring for at kunne sætte fokus på et område, vi finder vigtigt og for nærmere at forstå, hvordan de omtrent 2.300 børn, der bor på krisecenter, oplever deres hverdag, hvori vi har fået indblik i børnenes hverdagsliv på ét krisecenter. Vores begejstring blev derfor et opmærksomhedspunkt, vi ikke ville være foruden og som givetvis særligt har præget vores empiri. Det er desuden også vores store interesse for området, der er med til at udfolde, udfordre og synliggøre en rød tråd undervejs. Det er den, der viser vores kritiske blik på den måde området bliver belyst på lige nu, som er mere *på* børnene end *ud* fra børnenes perspektiv. Det er et samfunds-kritisk blik, der sætter spørgsmålstejn ved den politiske vilje til at sikre de udsatte børn, men det er ligeledes bevidstheden om vores kritiske blik, der bidrager til vores fortsatte søgen efter viden, forståelse og udvikling på dette område.

Et spørgsmål kunne være om vi bliver for påvirket af vores begejstring for at kunne undersøge et område, der er svært at komme til. Dette ser vi dog ikke som et benspænd, da det er lige præcis det, der er med til at skabe en sammenhæng og en øget lyst til at se nærmere på og bidrage til udviklingen af feltet og forståelsen af den viden og erfaring børnene har. Uden vores relativt store skepsis og undren overfor samfundets måde at håndtere denne del på, ville ønsket til at se nærmere ind i det og bidrage til det heller ikke have været til stede. At ville kigge ind i

et område, der er svært at komme til og som kunne virke som et svært område at begive sig i kast med, gør os selvfølgelig bevidste om den begejstring, vi har haft for at det lykkedes os at komme ind et sted, der også lod os have meget frie tøjler med, hvad vi ønskede at indsamle mens vi var der. I forlængelse af det, kan man også se på, hvem vi mødte mens vi var afsted? Der var nogle kvinder og børn vi ikke fik adgang til, mens vi var der. Kvinderne var blevet varslet om vores ankomst og vidste, at vi ville være i bygningen, de dage vi var der, så kompromiset blev at de så bare ikke var synlige, hvis ikke de ønskede at være en del af vores undersøgelse. Naturligvis kan der være flere grunde til at de ikke ønskede at deltage og heller ikke ønskede, at vi skulle observere deres børn. Det kan måske understrege, at selvom vi så mange af børnenes hverdagsliv, så var der også en del af børnegruppen, vi ikke så og de ville måske have givet os indsigt i et andet hverdagsliv. Vi tænker at have haft en påvirkning på hverdagslivet de dage, vi var der og dermed også på den empiri, vi har fået indhentet. Her er det vigtigt at sige, at vi med dette speciale, hverken kan eller ønsker at generalisere og at vi med Giorgis fænomenologiske tilgang har indkredset et specifikt perspektiv, for at forstå det fra børnenes blik og den hverdag de havde, mens vi var der. Det fungerer på mange måder på det krisecenter vi besøgte, men det betyder ikke at det gør det alle steder. De var et sted, der gerne ville lukke os ind og det kan anskues, at det måske også viser, at præcis dette sted er et godt sted ressourcemæssigt og et sted der netop har børnene særligt i fokus og derfor også gerne vil vise det frem. Personalet var også meget opmærksomme på, hvad vi havde at sige, da de så det som et udviklingspotentiale at have besøg af os. At have børnene med som førstehåndskilder og kunne bruge deres egne stemmer og observerede oplevelser til at videreformidle, hvordan de egentlig synes at hverdagslivet er på et krisecenter synes alfa omega i denne sammenhæng.

Via vores skepsis og interesse har vi således kunne se ind i at udvikle nogle allerede eksisterende forståelsesmåder for børns hverdagsliv. Vi har sat dem op med et teoretisk blik for at udfolde børnenes egen forståelse og deraf forhåbentligt bidrage til at emnet altid skal omtænkes og revurderes, da der hele tiden sker en udvikling på området. Det kræver, at vi som forskere, altid er klar på selv at blive klogere og fortsat være nysgerrige på et område, vi aldrig helt selv kan forstå. Det er således en tilføjelse til forskningsfeltet, der bidrager med en opmærksomhed og en udfoldelse af børnene på dette krisecenter, og som vi håber vil understøtte vigtigheden i at børns perspektiv bliver taget alvorligt.

Konklusion

Vi har gennem dette speciale undersøgt følgende: *På hvilken måde påvirkes børns hverdag af at være på et krisecenter med en forælder?* Hvor vi har arbejdet ud fra problemstillingerne, der henholdsvis handler om, hvordan børnene oplever deres hverdag på et krisecenter, hvilken betydning det har for børns relationsdannelse til både børn og voksne, samt hvilken betydning det midlertidige aspekt har for børnenes oplevelse af at være på et krisecenter. Vores ønske var at sætte fokus på børnenes oplevelse af at have en hverdag på et krisecenter og dermed kigge fra et børneperspektiv i et samfund, der ikke altid formår at sætte barnet før systemet. Omend det gennem processen er blevet fremlagt som udfordrende at tage dette perspektiv, har vi i en kombination mellem vores observationer og interviews, kunne bruge *deres* stemmer til at fortælle *deres* historie om den hverdag, de har på krisecentret.

Vi har gennem en fænomenologisk analyseproces fundet de meningsenheder, som vi så stod særligt frem i vores feltarbejde. Meningsenhederne endte efter denne proces med at være: *Hverdagen, De andre på krisecentret* og *Midlertidigheden*, hvilket dannede grundlag for vores opdeling i analysen, samt problemstillingerne. Vi fandt det relevant at gøre brug af sociokulturelle teoretikere, der hver især giver indblik i, hvor vigtige relationerne er for børnene. Hartup går ind i både de horisontale og vertikale relationer, hvor Wenger og Corsaro har fokus på børnefællesskabet. De er dog alle tre optaget af børnenes individuelle udvikling og sociale læringsproces. I vores analyse har vi taget udgangspunkt i vores observationer og interviews fra de børn, der var til stede under vores besøg. Hvortil de forskellige meningsenheder har medført, at vi har kunne få en dybere forståelse for deres hverdag og deri set på tendenser og mulige problematikker med den hverdag, de har på krisecentret. Vekselvirkningen mellem metode, teori og inddragelse af vores empiri gjorde det muligt at komme tæt på en forståelse af børnenes praksisfællesskaber og udvikling af kammeratkulturer gennem deres hverdagsliv på krisecentret.

Vi mener at kunne fremlede at brugen af hverdagslivet, strukturen i hverdagen, tiltroen til personalet, de andre børn samt at den viden og erfaring, der skabes i børnefællesskabet, spiller en omfattende rolle for deres hverdag og videre udvikling. Børnefællesskabet spiller en særlig rolle, idet de bruger hinanden til at udvikle viden og erfaring inden for praksisfællesskabet 'at være barn på krisecenter' og derfor er det afgørende, at der bliver skabt nogle aktiviteter, der

giver struktur, men ligeledes at de har nogle at spejle sig i. Ud fra dette kan vi påtænke, at deres tid på krisecentret har en afgørende rolle for deres fremtidige relationsdannelse og præcis derfor er det vigtigt at se på, hvordan børn altid forsøger at danne mening, det sted de befinder sig. I noget, der er så ukontrollerbart som når man flytter på krisecenter med sin mor, har man brug for andre vertikale relationer, der kan danne grobund for en tillid og en følelse af tryghed inden den kan oversættes til horisontale relationer og deraf børnefællesskaber. Vigtigheden af kammeratkulturer og praksisfællesskaber kommer derfor særligt til udtryk i relationerne. Særligt fandt vi samspillet og det praksisfællesskab, der skabes mellem børnene, vigtigt, da relationerne er betydningsfulde for deres udvikling og udformning af forskellige kompetencer. Det viste et særligt fokus på, hvordan børn formår, gennem deres deltagelse i fællesskaber og forskellige praksisser at holde fast i – og udvikle – et hverdagsliv, de kan være i og udvikle sig i via nye deltagerbaner, praksisfællesskaber og muligheder for relationer på tværs af aldre (voksne-børn), men ligeledes en dobbelthed, der kan komme til udtryk i ensomhed. Der er mange nye mennesker at forholde sig til, de andre voksne bliver betydningsfulde og ligeledes gør de andre børn. I forlængelse deraf er det en stor del af opholdet at relationer bliver brudt, der skal siges farvel og betydningsfulde relationer flytter. Derudover er det en hverdag, hvor der også er konflikter, der skal tages hensyn til og løses i fællesskab. Alle aspekterne har en stor indvirkning på børnenes hverdagsliv og udvikling.

Man kan stille sig kritisk overfor, om vi er blevet for opslugt af det felt, vi var ude at observere. Vi lægger ikke skjul på, at vi både er begejstrede for, at vi har fået muligheden, og også for at børnene, på dette krisecenter, er et stort fokuspunkt i personalets pædagogiske arbejde. Vi mener dog, at specialet kan være til at sætte spørgsmålstejn ved måden, hvorpå børn bliver set, eller ikke set, og hvilke problematikker der kan være i det for dem. Specialet peger ligeledes på en måde at forstå børn på krisecenters hverdagsliv ud fra deres konkrete livsbetingelser, så vi kan forsøge at give dem de bedst mulige forudsætninger. Det er ikke børnene, der er problemet, men derimod det omkringliggende, der kan være særligt udfordrende for den enkelte. Det er i særdeleshed her det er vigtigt at se dem som hele individer og ikke blot som udsatte børn. De er ret seje set ud fra deres livssammenhænge, som går på tværs, selv når de befinder sig på krisecentret.

Vi har med specialet kunne bidrage til et forskningsfelt, særligt med børneperspektivet og inddragelse af deres egne stemmer, samt de tendenser børnene har lagt vægt på. Hvorfor

specialet udtrykker vigtigheden i at høre fra børnene, hvad der virker for dem i deres hverdagsliv, mens de er på krisecentret og ligeledes hvordan man bedst støtter op omkring deres børnefællesskaber. Her blev det tydeligt, at flere af børnene hjælper hinanden med at kunne se hinandens interne indre arbejde og forstå det, der foregår og derved udvikle sig. Vi er bevidste om, at vi med dette speciale hverken kan eller ønsker at generalisere, men ud fra vores fænomenologiske tilgang har vi fået indkredset et specifikt perspektiv for netop at forstå børnenes oplevelse bedre end hidtil. Selvom vi ikke ønsker at generalisere, så mener vi at vores analyse kan være med til at have fremfundet nogle vigtige tendenser. Det kan tænkes, at der er andre i en lignende situation, der kan nikke genkendende til dette, hvortil det også kan blive relevant læsning for fagpersoner, der oplever noget lignende i deres arbejde.

Litteraturliste

Bowlby, J. (1994). *En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Det lille forlag.

Brinkmann, S. (2020). Etik i en kvalitativ verden. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. udgave, s. 581-600). Hans Reitzels Forlag.

Børnerådet (2016). *Håndbog i børneopdragelse*. Eistrup, Anna et.al (red.).

Christensen (2020). *Psykologiens videnskabsteori – en introduktion*. (2. udgave). Samfunds litteratur.

Corsaro, W. A. (2002). *Barndommens sociologi*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Danmarks Statistik (2023, 9. oktober). *Flere kvinder bor på kvindekrisecenter*. Lokaliseret den 2. februar, 2024, fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=47215>

Danner (u.å.). *Danners historie*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://danner.dk/historie/>

Danske Love (u.å.). *Serviceleven 109§*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://danskelove.dk/serviceleven/109?id=202239>

Digitaliserings og ligestillingsministeriet (2023, juni). *Handlingsplan mod partnervold og partnerdrab 2023-2026*. Lokaliseret den 31. maj, 2024, fra [https://www.digmin.dk/Media/638234619918283183/Handlingsplan%20mod partnervold og partnerdrab 2023-2026 tilgaengeligt.pdf](https://www.digmin.dk/Media/638234619918283183/Handlingsplan%20mod%20partnervold%20og%20partnerdrab%202023-2026%20tilgaengeligt.pdf)

Giorgi, A. (2012). The Descriptive Phenomenological Psychological Method, I: *Journal of Phenomenological Psychology* 43, Saybrook University.

Hartup, W. W. (1989). *Social Relationships and Their Developmental Significance*. American Psychologist. Vol. 44, No. 2, 120-126.

Husserl, E. (1997). *Fænomenologiens idé - Fem forelæsninger*. Hans Reitzels Forlag.

Juul, S. (2012). Fænomenologi. I: S. Juul & K. B. Pedersen (red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (s. 65-106). Hans Reitzels Forlag.

Kristiansen, S. & Krogstrup, H. (1999). *Deltagende observation*. Hans Reitzels Forlag.

Kronstrand, K. (2023). *Ét krisecenter er fyldt, et andet er ikke – men begge er enige om én ting*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://nordjyske.dk/nyheder/hjoerring/flere-kvinder-bruger-krisecentre/4608912>

Kvindehjemmet (2022, 30. september). *Ny lovgivning*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://kvindehjemmet.dk/kvindehjemmet-ny-lovgivning-skal-sikre-boerns-rettigheder/>

Kvindehjemmet (u.å.). *Om børn*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://kvindehjemmet.dk/boern/>

Lev uden Vold (u.å.). *Hjælp og rådgivning*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://levudenvold.dk/hjaelp-og-radgivning/juridisk-radgivning/juridiske-sporgsmaal-om-vold-i-naere-relationer/krisecenterophold/>

LOKK (2024, 26. januar). *Ny politisk aftale giver børn på krisecentre adgang til tryk skolegang*. Lokaliseret den 23. maj, 2024, fra <https://www.lokk.dk/nyheder/ny-politisk-aftale-giver-born-pa-krisecentre-adgang-til-tryk-skolegang/>

LOKK (2023, 10. oktober). *Et stigende antal voldsudsatte kvinder og børn kommer på krisecentre*. Lokaliseret den 16. februar, 2024, fra <https://www.lokk.dk/nyheder/et-stigende-antal-voldsudsatte-kvinder-og-born-kommer-pa-krisecentre/>

LOKK (2015, 1. december). *Undersøgelse af kvindekrisecentre*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://www.lokk.dk/nyheder/undersogelse-af-kvindekrisecentre/>

LOKK a (u.å.). *Ophold på krisecentre*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://www.lokk.dk/krisecentre/ophold-pa-krisecentre/>

LOKK b (u.å.). *Om os*. Lokaliseret den 12. april, 2024, fra <https://www.lokk.dk/om-os/om-lokk/>

LOKK c (u.å.). *Årsberetning 2022*. Lokaliseret den 30. maj, 2024, fra https://www.lokk.dk/media/kydpxjec/lokk-%C3%A5rsberetning_2022-72dpi-opslag.pdf

Mødrehjælpen (u.å.). *Sådan kan barnet reagere på vold i hjemmet*. Lokaliseret den 16. februar, 2024, fra <https://moedrehjaelpen.dk/holdpunkt/viden-og-raad/boerns-reaktioner-ved-vold-raadgivning/>

Mørck, Y. (2019): Feltstudiet. I: C. J. Kristensen & M. A. Hussain (red.), *Metoder i samfundsvidenskaberne* (2. udgave, s. 177-189). Samfundslitteratur.

Rasmussen K., Warming, H. & Kampmann J. (2017). Indledning. I: J. Kampmann, K. Rasmussen & H. Warming (red.), *Interview med børn* (s. 7-15). Hans Reitzels Forlag.

Schaffer, H. R. (2004). *Børnepsykologi*. Hans Reitzels Forlag.

Social-, Bolig- og Ældreministeriet (u.å.). *Serviceovens tilbud til personer udsat for vold i nære relationer*. Lokaliseret den 20. februar, 2024, fra <https://sm.dk/arbejdsmraader/udsatte-voksne/vold-og-krise/serviceovens-tilbud-til-personer-udsat-for-vold-i-naere-relationer>

Social- og Ældreministeriet (2021). *Aftale mellem regeringen og Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Liberal Alliance, Alternativet og Kristendemokraterne om reformen Børnene Først*. Lokaliseret d. 16. maj, 2024, fra https://www.sm.dk/Media/638458470388233831/Aftaletekst_Boernene_Foerst_maj2021_UA.pdf

Sommer, D. (2004). *Barndomspsykologi: Udvikling i en forandret verden*. 2. reviderede udgave. Hans Reitzels Forlag.

Szulevicz, T. (2020). Deltagerobservation. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. udgave, s. 97-115). Hans Reitzels Forlag.

Tanggaard, L. (2017). Fænomenologi som kvalitative forskningsmetode. I: M. Järvinen & N. Mik-Meyer (red.), *Kvalitativ analyse: Syv traditioner* (s. 81-102). Hans Reitzels Forlag.

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). Kvalitet i kvalitative studier. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. udgave, s. 657-670). Hans Reitzels Forlag.

Volsing, M. H., Schmidt, A., Kristensen, S. B. (2018). *Karakteristik af voldsudøvere i behandling - barndommens skygger rækker ind i voksenlivet*. Vold Mod Dialog. Askovfonden

<https://levudenvold.dk/viden-om-vold/publikationer/karakteristik-af-voldsudovere-i-behandling/>

Warming, H. (2017). Det improviserede interview. I: J. Kampmann, K. Rasmussen & H. Warming (red.), *Interview med børn* (s. 189-203). Hans Reitzels Forlag.

Warming, H., Kampmann J. & Rasmussen K. (2017). Afslutning: børneperspektivet. I: J. Kampmann, K. Rasmussen & H. Warming (red.), *Interview med børn* (s. 221-236). Hans Reitzels Forlag.

Wenger, E. (2004). *Praksisfællesskaber*. Hans Reitzels Forlag.